

Algemeen Ambtsbericht Turkije

Maart 2021

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Afdeling Ambtsberichten (DAF/AB)

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	6
1 Landeninformatie	9
1.1 Inleiding	9
1.1.1 Politieke context	9
1.1.2 Presidentiële decreten en studentenprotest	9
1.1.3 Groepen die in de negatieve belangstelling staan	10
1.1.4 Economische neergang en coronapandemie	11
1.2 Veiligheidssituatie	12
1.2.1 PKK	12
1.2.2 DHKP/C	13
1.2.3 ISIS	14
2 Identiteit, documenten en nationaliteit	15
2.1 Ongeldig verklaarde paspoorten	15
2.2 E-devlet	16
2.3 Uitleveringsverzoeken	17
3 Mensenrechten	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Wet- en regelgeving	18
3.2.1 Early Release Law	18
3.2.2 Nieuwe wet aangaande buurtwachten	19
3.2.3 Wetgeving omtrent advocatuur geamendeerd	20
3.2.4 Wetgeving omtrent sociale media geamendeerd	21
3.2.5 Oproep tot amendering van wetgeving omtrent de artsenvereniging	22
3.2.6 Nieuwe anti-terreurwet	23
3.3 Vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid	23
3.4 Bewegingsvrijheid	28
3.5 Rechtsgang	29
3.5.1 Advocatuur onder druk	29
3.5.2 Constitutioneel Hof onder druk	30
3.5.3 De zaak Demirtaş	30
3.5.4 De zaak Kavala	31
3.5.5 De Büyükada-zaak	32
3.5.6 Openbaarheid van bewijs	32
3.5.7 UYAP	33
3.6 Arrestaties, bewaring en detenties	34
3.7 Mishandeling en foltering	35
3.8 Gedwongen verdwijningen	36
4 Gülenisten	38
4.1 Inleiding	38
4.2 Arrestaties en ontslagen van (vermeende) Gülenisten	38
4.3 Betrokkenheid bij de Gülenbeweging	39
4.4 Gülenisten en de rechtsgang	40
4.5 Gülenisten in het buitenland	43

4.6	De maatschappelijke positie van (vermeende) Gülenisten.....	44
4.7	De positie van familieleden van (vermeende) Gülenisten	45
5	Etnische minderheidsgroepen	47
5.1	Inleiding.....	47
5.2	Koerden	47
5.2.1	Inleiding.....	47
5.2.2	Discriminatie van Koerden	47
5.2.3	Wederopbouw en ontheemdenproblematiek in Zuidoost-Turkije	49
5.3	HDP	50
5.3.1	Inleiding.....	50
5.3.2	Inperking van de speelruimte van de HDP	50
5.3.3	Behandeling van HDP'ers en hun familieleden	52
5.4	Behandeling van PKK'ers, PKK-aanhangers en familieleden van PKK'ers	53
5.5	Armenen	54
5.5.1	Inleiding.....	54
5.5.2	Vandalisme tegen kerkgebouwen.....	55
5.5.3	Nationalistische provocaties in Armeense wijken.....	55
5.5.4	Turks-Armeens parlementslid van de HDP bedreigd	55
6	Vrouwen	56
6.1	Inleiding.....	56
6.2	Geweld tegen vrouwen.....	56
6.3	Rechtsbescherming voor vrouwen.....	58
6.4	Opvang voor vrouwen	58
7	Seksuele minderheden (LHBTI).....	59
7.1	Inleiding.....	59
7.2	Negatieve uitlatingen van de Turkse overheid	59
7.3	LHBTI-evenementen en -uitingen in de openbare ruimte.....	60
7.4	Homofob geweld en rechtsbescherming	61
8	Dienstplichtontduikers en deserteurs	63
8.1	Veranderingen ten aanzien van het systeem van de militaire dienst.....	63
8.2	Bewegingsvrijheid van dienstplichtontduikers en deserteurs.....	63
8.3	Straffen en sancties voor dienstplichtweigerars en deserteurs	64
8.4	Militaire dienst en etnische en religieuze minderheden	65
8.5	Militaire dienst en LHBTI'ers.....	66
8.6	Militaire dienst en (vermeende) Gülenisten	67
9	Vluchtelingen en ontheemden	68
9.1	Uitgezette Syriërs	68
9.2	Oeigoeren.....	69
9.2.1	Inleiding.....	69
9.2.2	Turkse nationaliteit.....	69
9.2.3	Verblijf op humanitaire gronden	69
9.2.4	Uitzetting van Oeigoeren	70
9.2.5	Terugkeer van Oeigoeren naar Turkije	71
10	Terugkeer	72
11	Bijlagen	73
11.1	Afkortingen en anderstalige begrippen	73
11.2	Nieuwsberichten.....	74

11.3	Rapporten en overig	85
------	---------------------------	----

Inleiding

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van de in de door het ministerie van Justitie en Veiligheid opgestelde *Terms of Reference* (ToR) gestelde vragen en genoemde aandachtspunten. De ToR voor het onderhavige ambtsbericht is vastgesteld op 29 juni 2020. Een geanonimiseerde versie van deze ToR is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Turkije beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielaanvragen van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Turkse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van het algemeen ambtsbericht Turkije van oktober 2019. De verslagperiode beslaat de periode oktober 2019 tot en met 18 februari 2021. Relevante ontwikkelingen zijn tot aan laatstgenoemde datum meegenomen. Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode en biedt geen beleidsaanbevelingen.

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen waarbij gebruik is gemaakt van zorgvuldig geselecteerde en geanalyseerde informatie. Waar mogelijk is de gebruikte informatie geverifieerd. Bij de opstelling is onder meer gebruik gemaakt van informatie van niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur, berichtgeving in de media en (indien van toepassing) relevante overheidsinstanties. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen onbetwiste feiten. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in de literatuurlijst.

Een deel van de geraadpleegde openbare bronnen is geschreven in het Turks. Deze teksten zijn naar het Nederlands vertaald door de vertaaldienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De vertalingen zijn in een separaat bestand gelijktijdig gepubliceerd met dit ambtsbericht. Aan deze vertalingen, die enkel ter informatie zijn vervaardigd, kunnen geen rechten worden ontleend.

Een ander deel van de gebruikte informatie is ingewonnen tijdens interviews met vertrouwelijke relevante en deskundige bronnen in Turkije en daarbuiten. Daarnaast is gebruik gemaakt van vertrouwelijke informatie afkomstig van de diplomatieke vertegenwoordiging van Nederland in Ankara, Turkije. De op vertrouwelijke basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie.

Hoofdstuk één behandelt in het kort de politieke context en ontwikkelingen en zet de veiligheidssituatie in Turkije uiteen. Hoofdstuk twee gaat nader in op identificerende documenten en aanverwante zaken. Het derde hoofdstuk beschrijft naleving en schendingen van de mensenrechten op de onderwerpen wet- en regelgeving, vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid, bewegingsvrijheid, rechtsgang, arrestaties, bewaring en detenties, mishandeling en foltering en gedwongen verdwijningen. Hoofdstuk 4 beschrijft de positie van (vermeende) Gülenisten. Hoofdstuk 5 geeft aandacht aan de positie van Koerden en Armenen en hun politieke vertegenwoordigers. Hoofdstukken 6 en 7 geven aandacht aan de positie van respectievelijk vrouwen en seksuele minderheden (LHBTI). Hoofdstuk 8 behandelt de problematiek omtrent dienstplichtontduikers en deserteurs. Hoofdstuk 9 behandelt de (gestelde) uitzetting van Syriërs en de positie van de Oeigoerse diaspora in Turkije. Hoofdstuk 10 behandelt de eventuele risico's voor Turken die

(gedwongen) terugkeren naar Turkije. Tenslotte bevat het elfde hoofdstuk een lijst van afkortingen en anderstalige begrippen en een bibliografie.

1 Landeninformatie

1.1 Inleiding

1.1.1 *Politieke context*

Sinds 2002 is de *Adalet ve Kalkınma Partisi* (AKP), oftewel de 'Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling',¹ aan de macht in Turkije. De huidige AKP-regering trad aan na de parlementsverkiezingen in 2018, die zij won met steun van de *Milliyetçi Hareket Partisi* (MHP), oftewel de 'Partij van de Nationalistische Beweging'.² Dankzij deze alliantie met de MHP kan de AKP een meerderheid vormen in het Turkse parlement.³

In 2019 verlieten Ahmet Davutoğlu en Ali Babacan, voorheen de premier en plaatsvervangend premier van Turkije, de AKP. Beide politici richtten ieder een eigen partij op. Davutoğlu kwam aan het hoofd te staan van de *Gelecek Partisi*, oftewel de 'Toekomstpartij'.⁴ Babacan werd de leider van de *Demokrasi ve Atılım Partisi* (DEVA), in het Engels bekend als de *Democracy and Progress Party*.⁵ Op het moment van schrijven was het onduidelijk wat de precieze impact was van de oprichting van beide oppositiepartijen op de machtspositie van Erdoğan en zijn AKP/MHP-alliantie.⁶ Uit een opiniepeiling van het onderzoeksbureau *MetroPoll* in november 2020 bleek dat de Toekomstpartij en DEVA respectievelijk 0,6% en 1,6% van de stemmen zouden krijgen.⁷

De *Cumhuriyet Halk Partisi* (CHP), oftewel de 'Republikeinse Volkspartij', is de grootste oppositiepartij.⁸ De *Halkların Demokratik Partisi* (HDP), oftewel de 'Democratische Volkerenpartij',⁹ is de op één na grootste oppositiepartij in Turkije.¹⁰

1.1.2 *Presidentiële decreten en studentenprotest*

In 2018 werd het presidentieel systeem aangenomen dat vergaande bevoegdheden gaf aan Recep Tayyip Erdoğan, president van Turkije en partijvoorzitter van de AKP.¹¹ Zo geniet Erdoğan de bevoegdheid om presidentiële decreten uit te vaardigen. Volgens een vertrouwelijke bron vaardigde Erdoğan in 2020 in totaal 1.874 decreten uit. Deze decreten zagen voor een belangrijk deel toe op het benoemen van hooggeplaatste overheidsfunctionarissen, waaronder juridische

¹ In het Engels staat de AKP bekend als de *Justice and Development Party*.

² In het Engels staat de MHP bekend als de *National Movement Party*. De MHP staat te boek als een rechtse en ultranationalistische partij die onder meer streeft naar een 'Groot-Turkije' (aangeduid als *Turan*), waarin alle Turkssprekende volkeren verenigd zijn.

³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 5.

⁴ In het Engels bekend als de *Future Party*.

⁵ De afkorting 'DEVA' betekent in het Turks 'remedie'.

⁶ Vertrouwelijke bron, 23 december 2020. Financial Times (FT), *Turkey's new political parties face struggle in battle against Erdogan*, 18 februari 2021.

⁷ MetroPOLL Araştırma, *Turkey's pulse, November 2020*, op 10 december 2020 geplaatst op Twitter.

⁸ In het Engels staat de CHP bekend als de *Republican People's Party*. De CHP is van kemalistische signatuur en streeft naar een seculiere samenleving.

⁹ In het Engels staat de door Koerden gedomineerde HDP bekend als *Peoples' Democratic Party*. Voor meer informatie over het politiek profiel van de HDP, raadpleeg subparagraaf 5.3.1.

¹⁰ Bij de parlementsverkiezingen van 24 juni 2018 behaalden de CHP en HDP respectievelijk 22,6% (146 parlamentszetels) en 11,7% (67 parlamentszetels) van de stemmen. Het Turkse parlement telt in totaal zeshonderd zetels. Daily Sabah, *June 24, 2018 parliamentary election results*, ongedateerd, geraadpleegd op 27 juni 2020. Hürriyet Daily News (HDN), *Turkey elections 2018 results – presidential and parliamentary polls, Turkish election results in English*, voor het laatst bijgewerkt op 27 juni 2020.

¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 5 en 6.

adviseurs, aldus dezelfde bron.¹² Het benoemen van overheidsfunctionarissen bij decreet is vastgelegd in artikel 104 van de Turkse grondwet.¹³

Erdoğan gebruikte zijn vergaande bevoegdheden onder meer om zijn invloed op het universitair onderwijs te vergroten. Op 30 juni 2020 sloot hij per presidentieel decreet *Şehir University*, een particuliere universiteit in Istanboel. Eén van de oprichters van deze universiteit was Davutoğlu, de voormalig premier van Turkije die had gebroken met de AKP en zijn eigen Toekomstpartij leidde (voor meer informatie, zie subparagraaf 1.1.1). Davutoğlu beschouwde de sluiting van Şehir University als een daad van 'politieke wraak'. De Turkse autoriteiten daarentegen, stelden dat de universiteit niet langer over de financiële middelen beschikte om haar onderwijsactiviteiten voort te kunnen zetten.¹⁴

Op 1 januari 2021 benoemde Erdoğan per presidentieel decreet Melih Bulu tot rector van de Bosphorus Universiteit in Istanboel.¹⁵ Deze benoeming leidde tot protesten van studenten en faculteitsmedewerkers. Zij zagen het aantreden van Bulu, een partijgenoot van Erdoğan, als een stap om de academische vrijheid in Turkije verder in te perken.¹⁶ De studentenprotesten in Istanboel verspreidden zich naar een aantal andere universiteiten in Turkije, waaronder de *Middle East Technical University* (METU) in Ankara. Erdoğan omschreef de demonstrerende studenten als 'terroristen' en de oproerpolitie sloeg de demonstraties uiteen. Begin februari 2021 meldde het ministerie van Binnenlandse Zaken dat in totaal 528 personen waren opgepakt, waarvan 498 weer waren vrijgelaten. Van degenen die in hechtenis bleven, zouden minstens 22 mensen banden onderhouden met terroristische organisaties, aldus hetzelfde ministerie. De Verenigde Staten (VS), de Verenigde Naties (VN) en de Europese Unie (EU) uitten kritiek op de wijze hoe de Turkse autoriteiten omgingen met de studentenprotesten.¹⁷

Op 6 februari 2021 breidde Erdoğan de Bosphorus Universiteit per presidentieel decreet uit met twee nieuwe faculteiten voor rechten en communicatie. De woordvoerder van de president stelde dat Erdoğan daarmee de kwaliteit van de universiteit wilde verbeteren. Critici daarentegen, vreesden dat Erdoğan deze twee nieuwe faculteiten wilde vullen met zijn aanhangers om het protest van studenten en docenten van binnenuit te verzwakken.¹⁸ Op het moment van schrijven hield de onrust aan.

1.1.3

Groepen die in de negatieve belangstelling staan

De volgende groepen trokken in het bijzonder de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten: kritische journalisten en artsen (zie paragraaf 3.3), (mensenrechten)advocaten (zie subparagraaf 3.5.1), mensenrechtenverdedigers (zie subparagrafen 3.5.4 en 3.5.5), (vermeende) Gülenisten (zie hoofdstuk 4) en oppositiepolitici en -aanhangers, met name die van de HDP (zie subparagrafen

¹² Vertrouwelijke bron, 29 december 2020.

¹³ The Constitutional Court of the Republic of Turkey, *Constitution of the Republic of Turkey*, ongedateerd, geraadpleegd op 29 december 2020.

¹⁴ Ahval News, *Erdoğan orders shutdown of Istanbul university linked to former ally Davutoğlu*, 30 juni 2020. Alarabiya News, *Erdogan shuts down university in Istanbul linked to rival-ex-PM Davutoglu*, 30 juni 2020.

¹⁵ In het Engels staat deze universiteit bekend als *Boğaziçi University*.

¹⁶ In januari 2016 ondertekenden meer dan tweeduizend academici een vredespetitie die de Turkse regering oproep om haar militaire operaties in Zuidoost-Turkije te staken. Hierop stelden de Turkse autoriteiten strafvervolgning in tegen enkele honderden ondertekenaars, schortten zij hun werkzaamheden op of ontsloegen hen. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 45.

¹⁷ Nederlandse Omroep Stichting (NOS), *Rellen bij protest Turkse studenten tegen benoeming Erdogan-gezinde rector*, 4 januari 2020. Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), *Erdogan pakt laatste bastions academische vrijheid in Turkije aan*, 22 januari 2021. Trouw, *Bijval voor protest tegen politieke benoeming rector*, 23 januari 2021. The Independent, *Turkey rejects criticism of its handling of student protest*, 4 februari 2021.

¹⁸ Nederlands Dagblad (ND), *Erdogan voegt twee faculteiten toe aan universiteit Istanboel*, 9 februari 2021.

3.5.3, 5.3.2 en 5.3.3). Ook sommige leden van de CHP ondervonden persoonlijke problemen vanwege hun kritische houding jegens de Turkse regering (zie paragraaf 3.3 en subparagraaf 3.5.2). De Turkse autoriteiten perkten eveneens de vrijheden in van sommige LHBTI-activisten (zie paragraaf 7.3).

Bovenvermelde opsomming sluit niet uit dat andere groepen eveneens de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten kunnen trekken. Zo meldde de krant *Hürriyet Daily News* (HDN) dat de politie op 30 januari 2020 21 leden oppakte van de *Furkan Foundation* in de Zuid-Turkse provincie Adana. De Turkse autoriteiten brachten deze religieuze stichting in verband met Islamitische Staat in Irak en al-Sham (ISIS).¹⁹ ²⁰

Voor zover bekend zijn de meeste ontslagen en rechtszaken betreffende mensen die hebben deelgenomen aan de grootschalige protesten in 2013, de zogenaamde 'Gezipark-protesten',²¹ afgehandeld.²² Echter, sommigen ondervinden nog steeds problemen vanwege hun (vermeende) betrokkenheid bij voornoemde protesten. Zo werd Osman Kavala, een mensenrechtenverdediger, filantroop en ondernemer, in oktober 2020 opnieuw aangeklaagd wegens spionage en poging tot omverwerping van de grondwettelijke orde.²³ De aanklacht voerde deels terug op de protesten in 2013 (voor meer informatie, zie subparagraaf 3.5.4).²⁴

Op 11 januari 2021 veroordeelde een Turkse rechtbank de omstreden figuur Adnan Oktar, ook bekend onder zijn pseudoniem 'Harun Yahya', tot een gevangenisstraf van 1.075 jaar en drie maanden vanwege tien verschillende misdaden, waaronder het leiden van een criminele bende, spionage, het steunen van de Gülenbeweging, fraude en ontvoering en seksueel misbruik van minderjarigen.²⁵ In 2018 werden Oktar en tweehonderd van zijn volgelingen opgepakt. Zij werden door de media en Turkse autoriteiten beschouwd als een sekte. Oktar kwam in opspraak door zijn maatschappelijke en religieuze ideeën,²⁶ betrokkenheid bij seksschandalen en televisieoptredens, waarbij hij zich liet omringen door schaars geklede vrouwen. Hij noemde deze dames zijn 'kittens'.²⁷

1.1.4 Economische neergang en coronapandemie

Gedurende de verslagperiode bevond de Turkse economie zich in zwaar weer. In 2020 daalde de waarde van de Turkse lira (TL) met dertig procent, verbruikte de Turkse centrale bank een groot deel van haar buitenlandse reserves en namen de

¹⁹ *Al-Sham* is de Arabische benaming voor de Levant, een gebied ten oosten van de Middellandse Zee dat bestaat uit Syrië, Libanon, Israël en een deel van Irak. ISIS wordt kortweg aangeduid als Islamitische Staat (IS). In het Engels is ISIS ook bekend als *Islamic State of Iraq and the Levant* (ISIL). De Arabische aanduiding voor ISIS is *Daesh*. Voor meer informatie over ISIS, raadpleeg subparagraaf 1.2.3.

²⁰ HDN, *21 members of religious Furkan Foundation, including head, detained in Turkey's Adana*, 30 januari 2020.

²¹ In 2013 ontstond er een lokale protestactie van milieuactivisten tegen bouwplannen in het Gezipark, één van de weinige stukken groen in Istanboel. Spoedig mondde het protest uit tot een landelijke protestbeweging, waaraan talloze mensen met verschillende overtuigingen en achtergronden deelnamen. De protesten werden hardhandig neergeslagen door het Turkse veiligheidsapparaat. Daarbij kwamen minstens elf mensen om en er vielen duizenden gewonden.

²² Vertrouwelijke bron, 4 december 2020. Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²³ In februari 2020 was Kavala van een vergelijkbare aanklacht, waarvoor hij sinds september 2017 in voorarrest zat, vrijgesproken.

²⁴ Human Rights Watch (HRW), *Turkey, 2nd politically motivated trial for rights defender*, 26 oktober 2020.

²⁵ Voor zover bekend, bestond er geen hoofdreden om Oktar te veroordelen. Vertrouwelijke bron, 11 februari 2021. Zijn veroordeling had deels een gepolitiseerde dimensie (spionage en steun aan een terreurorganisatie), maar zag evengoed toe op apolitieke delicten (het leiden van een criminele bende, fraude, ontvoering en seksueel misbruik van minderjarigen).

²⁶ Oktar ageert sterk tegen de evolutieleer en het atheïsme en voert het fascisme, antisemitisme, de Holocaust en het geweld van de PKK terug op de evolutieleer en het atheïsme. Ook streeft hij naar een 'Turkse Islamitische Unie', waarbij de moslimwereld is verenigd onder Turkse leiding.

²⁷ Anadolu Agency (AA), *Turkey, Cult leader gets over 1.000 years in prison*, 11 januari 2021. Reuters, *Turkish court sentences TV preacher to more than 1.000 years in jail – state media*, 11 januari 2021. De Morgen (DM), *Turkse evangelist veroordeeld tot meer dan duizend jaar cel voor misbruik en spionage*, 11 januari 2021. Vertrouwelijke bron, 12 en 13 januari 2021.

buitenlandse schulden van Turkije fors toe.²⁸ Door de hoge werkloosheid en stijgende (voedsel)prijzen konden steeds meer Turken niet meer in hun basale levensbehoeften voorzien. Volgens Turkse overheidsstatistieken was in september 2020 12,7% van de beroepsbevolking werkloos.²⁹ Bij de leeftijdsgroep van 15 tot 24 jaar lag het werkloosheidspercentage in september 2020 op 24,3%.³⁰ De economische neergang werd versterkt door de coronapandemie.³¹ Op 24 januari 2021 meldde het Turkse ministerie van Volksgezondheid dat het coronavirus sinds 11 maart 2020 meer dan 2,4 miljoen mensen in Turkije had besmet. Volgens hetzelfde ministerie waren in totaal 25.073 mensen aan corona overleden.³²

Het coronavirus vormde een gezondheidsrisico voor gevangenen in de overbevolkte gevangenissen (zie subparagraaf 3.2.1). Verder werd het coronabeleid van de Turkse overheid een politiek gevoelig onderwerp in de media (zie subparagraaf 3.2.5 en paragraaf 3.3). Vrouwenrechtenorganisaties rapporteerden dat het huiselijk geweld tegen vrouwen was toegenomen als gevolg van de coronacrisis (zie subparagraaf 3.2.1 en paragraaf 6.2).

1.2 Veiligheidssituatie

1.2.1 PKK

De *Partiya Karkerên Kurdistanê* (PKK), oftewel de 'Koerdische Arbeiderspartij',³³ voert sinds 1984 een gewapende strijd tegen de Turkse autoriteiten. Aanvankelijk streefde de PKK naar een onafhankelijke staat voor de Koerden, maar met het verstrijken van de tijd heeft zij dit doel bijgesteld naar zelfbestuur voor de Koerden in de landen waar zij verblijven. Van oudsher laat de PKK zich inspireren door een gedachtegoed dat marxistisch dan wel links van aard is.³⁴ De PKK is door de EU aangemerkt als een terroristische organisatie.³⁵

Het voorgaand ambtsbericht beschreef dat na de geweldspiek in 2015/2016 in de stedelijke gebieden van Zuidoost-Turkije het geweldsniveau afnam en er met enige regelmaat gewapende confrontaties plaatsvonden tussen de Turkse strijdkrachten en de PKK in de afgelegen berggebieden in het zuidoosten van het land.³⁶ Dit beeld is onveranderd gebleven gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht, waarbij wordt opgemerkt dat het zwaartepunt van de strijd is verschoven naar Noord-Irak, waar de PKK haar uitvalsbases heeft in het Qandil-gebergte.³⁷

²⁸ Begin november 2020 stapten Murat Uysal en Berat Albayrak, respectievelijk de gouverneur van de centrale bank en de minister van Financiën, op. Albayrak is de schoonzoon van president Erdoğan, hetgeen zijn aftreden extra gevoelig maakte.

²⁹ Dit kwam neer op ruim vier miljoen werklozen.

³⁰ Voornoemde percentages waren afkomstig van het *Turkish Statistical Institute* (TurkStat). TurkStat staat in het Turks bekend als *Türkiye İstatistik Kurumu* (TÜİK).

³¹ NRC, *Nog meer zorgen over Turkse economie na vertrek kopstukken*, gepubliceerd op 9 november 2020 en aangepast op 10 november 2020. NOS, *Turbulente week voor Turkse economie, is de lira te redden?*, 14 november 2020. AA, *Turkey, Unemployment rate down in September*, 10 december 2020. The New York Times, *Turk's economic pain tests Erdogan's power*, 28 december 2020. FT, *Turkey's youth unemployment compounds broader crisis*, 5 januari 2021.

³² The Independent, *Turkey passes 25.000 COVID-19-related deaths*, 24 januari 2021.

³³ In het Engels staat de PKK bekend als *Kurdistan Workers' Party*.

³⁴ Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), *Kennisbank terroristische organisaties, Partiya Karkerên Kurdistan (PKK)*, 26 oktober 2018. Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Australian National Security, *Kurdistan Workers' Party (PKK)*, ongedateerd, geraadpleegd op 17 december 2020.

³⁵ Raad van de Europese Unie, *Council decision (CFSP) 2019/1341*, 8 augustus 2019.

³⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 11-12.

³⁷ Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), *Turkey-PKK conflict, Summer 2020*, 26 juni 2020.

Vertrouwelijke bron, 16 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020.

Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Clingendael, *Waiting for blowback, The Kurdish question and Turkey's new regional militarism*, september 2020, blz. 6 en 7.

Gedurende de verslagperiode waren nog niet alle personen, die tijdens de geweldsgolf van 2015/2016 ontheemd waren geraakt, teruggekeerd naar hun oorspronkelijke stad. Voor meer informatie omtrent de binnenlandse ontheemdenproblematiek in Zuidoost-Turkije, raadpleeg subparagraaf 5.2.3.

Een vertrouwelijke bron registreerde van 1 januari 2020 tot 25 juli 2020 166 gewelddadige incidenten op Turks grondgebied. Deze geweldsincidenten vonden plaats in de afgelegen bergstreken van Zuidoost-Turkije. Voornoemd aantal besloeg 26% van het totaal aantal gewelddadigheden tussen het Turkse leger en de PKK; de overige 74% vond plaats in Irak.³⁸ De categorie van 166 geregistreerde gewelddadigheden bevatte onder meer 9 drone- of luchtaanvallen die waren uitgevoerd door de Turkse strijdkrachten en 139 schermutselingen tussen Turkse troepen en de PKK, aldus dezelfde bron. Bij de 139 schermutselingen waren volgens de bron 209 doden vastgelegd. De bron kon het aantal doden niet nader onderverdelen in gesneuvelde Turkse regeringssoldaten, PKK-militanten en burgers.³⁹

Een andere vertrouwelijke bron registreerde dat tussen 1 november 2019 en 10 augustus 2020 19 Turkse veiligheidstroepen, 57 PKK-strijders en 8 burgers omkwamen bij gewelddadigheden tussen de Turkse strijdkrachten en de PKK in de afgelegen bergstreken van Zuidoost-Turkije. De meeste burgerdoden schreef de bron toe aan droneaanvallen die door het Turkse leger waren uitgevoerd.⁴⁰

Halverwege november 2020 meldde Süleyman Soylu, de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, dat het aantal PKK-strijders op Turkse bodem zou zijn teruggebracht van 2.780 in 2016 naar 340.⁴¹

1.2.2

DHKP/C

De extreem-linkse *Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi* (DHKP/C), oftewel 'Revolutionaire Volksbevrijdingspartij/-front',⁴² wil middels een gewapende strijd een socialistische staat stichten in Turkije.⁴³ De DHKP/C voert niet alleen aanslagen uit tegen het Turkse veiligheidsapparaat, maar heeft in het verleden ook doelwitten van de VS en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)⁴⁴ op Turkse bodem aangevallen.⁴⁵ De DHKP/C is door de EU eveneens aangemerkt als een terroristische organisatie.⁴⁶

De Turkse overheid verdenkt *Grup Yorum*, een Turks-Koerdische folkrockgroep die bekend staat om haar kritiek op de regering van president Erdoğan, van het onderhouden van banden met de DHKP/C. In 2020 stierven drie bandleden als gevolg van een hongerstaking, welke gericht was tegen de detentie van verschillende bandleden, de herhaaldelijke invallen in het cultureel centrum van Grup Yorum.⁴⁷ en het verbod op concerten van deze muziekgroep. De twee Turks-

³⁸ Hierbij werd door de bron niet nader gespecificeerd of alle gewelddadigheden in Irak louter in Noord-Irak plaatsvonden of ook elders in Irak.

³⁹ Vertrouwelijke bron, 5 augustus 2020.

⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020.

⁴¹ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

⁴² In het Engels staat de DHKP/C bekend als *Revolutionary People's Liberation Party/Front*.

⁴³ Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), *Niet-jihadistisch terrorisme*, ongedateerd, geraadpleegd op 30 juli 2020. NCTV, *Kennisbank terroristische organisaties, Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephe (DHKP/C)*, voor het laatst gewijzigd op 12 maart 2018. United States Department of State (USDoS), *Country reports on terrorism*, 2019, blz. 296 en 297.

⁴⁴ In het Engels staat de NAVO bekend als *North Atlantic Treaty Organization* (NATO).

⁴⁵ United States Department of State (USDoS), *Country reports on terrorism*, 2019, blz. 296 en 297.

⁴⁶ Raad van de Europese Unie, *Council decision (CFSP) 2019/1341*, 8 augustus 2019.

⁴⁷ Dit cultureel centrum heet *İdil Cultural Centre* en bevindt zich in Istanboel.

Nederlandse zussen Bergün en Betül Varan maken deel uit van Grup Yorum. Op het moment van schrijven verbleven elf bandleden in de gevangenis, waaronder Betül.⁴⁸

1.2.3

ISIS

ISIS is een jihadistische groepering en voerde tussen 2014 en 2017 zestien aanvallen uit op Turkse bodem. Daarbij vielen in totaal 291 doden. Volgens *International Crisis Group* (ICG), een internationale ngo die zich bezighoudt met conflictpreventie en –resolutie,⁴⁹ is het gevaar van ISIS in Turkije niet geheel verdwenen. Duizenden Turkse Syriëgangers zijn teruggekeerd naar Turkije en de kans bestaat dat sommige terugkeerders vasthouden aan hun radicale en gewelddadige interpretatie van de islam. ICG acht het niet uitgesloten dat zij zullen overgaan tot het rekruteren van jihadisten, het financieren van ondergrondse activiteiten en het voorbereiden van toekomstige aanslagen.⁵⁰

Gedurende de verslagperiode sprongen de volgende twee veroordelingen in het oog, omdat zij verband hielden met beruchte aanslagen uit het recente verleden. Halverwege december 2019 werd Orhan Gönner veroordeeld tot levenslang voor een bomaanslag die hij samen met vier andere ISIS-leden zou hebben gepleegd op 5 juni 2015 in Diyarbakır,⁵¹ een stad in Zuidoost-Turkije. Bij de aanslag kwamen vier of vijf mensen om.⁵² Begin september 2020 werd Abdulkadir Masharipov, een Oezbeekse staatsburger en ISIS-aanhanger,⁵³ veroordeeld tot veertig maal levenslang en een bijkomende 1.368 jaar. Op 1 januari 2017 had hij 39 nachtclubbezoekers doodgeschoten in Istanboel.⁵⁴

Gedurende de verslagperiode pakten de Turkse autoriteiten een toenemend aantal ISIS-verdachten op.⁵⁵ Of de gearresteerden daadwerkelijk banden onderhielden met ISIS, kon niet door onafhankelijke bronnen worden geverifieerd.⁵⁶ Op 19 juli 2020 arresteerde de Turkse politie 27 ISIS-verdachten in Istanboel. Op 1 september 2020 maakte Soylu, de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, bekend dat de Turkse politie Mahmut Özden had opgepakt in de Zuid-Turkse stad Adana. Volgens Soylu was Özden de 'emir' (leider) van ISIS in Turkije en bereidde hij aanslagen voor in Turkije.⁵⁷ Kort na de arrestatie van Özden pakte de antiterreurpolitie ook diens zoon Hamza op. Volgens de Turkse autoriteiten zou Hamza Özden de plaats hebben ingenomen van zijn vader als ISIS-leider in Turkije.⁵⁸

⁴⁸ Algemeen Dagblad (AD), *Nederlandse vrouw die protestliederen maakt in hongerstaking in Turkse cel*, 20 januari 2020. De Volkskrant, *Turks-Nederlandse zussen om de beurt in de cel*, 14 december 2020.

⁴⁹ Voor meer informatie over ICG, bezoek de website: www.crisisgroup.org.

⁵⁰ ICG, *Calibrating the response, Turkey's ISIS returnees*, 29 juni 2020, i, 2 en 30.

⁵¹ In het Koerdisch bekend als *Amed*.

⁵² ICG, *Calibrating the response*, blz. 8 en 27.

⁵³ In de Nederlandstalige media gespeld als 'Abdoelkadir Masjaripov'.

⁵⁴ Al Jazeera, *Turkey court sentences nightclub shooting suspect to life in jail*, 7 september 2020. NOS, *Levenslang voor aanslagpleger nachtclub Istanbul*, 7 september 2020. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het Turkse strafrecht de straffen bij elkaar optelt. Masharipov kreeg 39 maal levenslang voor elk dodelijk slachtoffer en eenmaal levenslang voor de aanslag zelf. Bij de aanslag vielen 79 gewonden. Op grond hiervan werd hij 79 maal veroordeeld vanwege poging tot moord. De rechtbank achtte hem eveneens schuldig aan het overtreden van de wet op wapenbezit. Voorgaande leidde tot een bijkomende gevangenisstraf van 1.368 jaar. HDN, *ISIL's Istanbul nightclub attack hearing held behind closed doors for 'public security'*, 15 december 2017. AA, *Turkish court gives Istanbul gunman 40-plus life terms*, 7 september 2020.

⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 10 februari 2021.

⁵⁷ BBC, *Turkey detains top Islamic State commander in raid*, 1 september 2020. Al Jazeera, *Turkey says it has arrested top ISIL figure in raid*, 1 september 2020. AD, *Turkije claimt arrestatie commandant Islamitische Staat*, 1 september 2020.

⁵⁸ YeniŞafak, *DEAŞ' in emiri Mahmut Özden paketlenince oğlu DEAŞ' in Türkiye emiri yapılmış: Şafak operasyonu ile oğlu da paketleni (Toen Mahmut Özden, de IS-verantwoordelijke, werd opgepakt, werd zijn zoon de IS-verantwoordelijke van Turkije, Zijn zoon is nu ook opgepakt tijdens operatie 'Şafak')*, 3 september 2020.

2 Identiteit, documenten en nationaliteit

2.1 Ongeldig verklaarde paspoorten

Een paspoort kan op verschillende wijzen ongeldig worden verklaard. Een rechter kan een uitreisverbod uitvaardigen als alternatief voor een arrestatie, waarna het paspoort ongeldig wordt gemaakt (voor meer informatie over uitreisverboden, zie paragraaf 3.4). Een paspoort kan ook ongeldig worden verklaard in het kader van een administratieve maatregel op grond van artikel 22 van de Paspoortwet. Een dergelijke maatregel kan door het ministerie van Binnenlandse Zaken worden genomen tegen oprichters, uitvoerend directeuren en medewerkers van onderwijs- en gezondheidsinstellingen, stichtingen, verenigingen en coöperaties die gelieerd zijn aan terroristische organisaties.⁵⁹ Zo verklaarden de Turkse autoriteiten in de nasleep van de mislukte staatsgreep in juli 2016 234.419 paspoorten van Gülenverdachten ongeldig.⁶⁰ Hoewel een uitreisverbod en een administratieve maatregel op grond van artikel 22 van de Paspoortwet twee verschillende juridische aangelegenheden zijn,⁶¹ is het effect hetzelfde, namelijk de ongeldigverklaring van een paspoort.⁶²

Een persoon hoeft niet per se te zijn aangeklaagd of veroordeeld alvorens zijn of haar paspoort ongeldig kan worden verklaard.⁶³ Zo komt het voor dat bij kritische journalisten en medici (zie paragraaf 3.3), (vermeende) Gülenisten (zie vorige alinea en paragraaf 4.3) en oppositiepolitici (zie subparagraaf 5.3.2), waartegen een juridisch onderzoek of rechtszaak loopt, het paspoort ongeldig wordt verklaard. Ook is bekend dat de Turkse autoriteiten bij familieleden van (vermeende) Gülenisten het paspoort ongeldig verklaren (zie paragraaf 4.7).

Wanneer een paspoort ongeldig is verklaard, wordt dit ingevoerd in de databases van het *General Directorate of Population and Citizenship Affairs* en het *General Directorate of Security*.⁶⁴ Voor zover bekend wordt er geen annuleringsstempel in het paspoort zelf aangebracht. Wanneer iemands paspoort ongeldig is verklaard, kan de houder het land niet op legale wijze uitreizen, aangezien tijdens de paspoortcontrole duidelijk zal worden dat het paspoort ongeldig is verklaard.⁶⁵ Voor wat betreft personen die in de negatieve belangstelling staan bij de Turkse autoriteiten, maar van wie het paspoort niet ongeldig is verklaard, raadpleeg paragraaf 3.4.

Indien het paspoort ongeldig is verklaard, is het de bedoeling dat de houder hiervan een schriftelijke notificatie ontvangt op zijn of haar verblijfadres. Echter, in de praktijk komt het veelvuldig voor dat de paspoorthouder geen notificatie ontvangt en dat deze op de luchthaven erachter komt dat het paspoort ongeldig is verklaard.⁶⁶ Indien een paspoorthouder geen schriftelijke notificatie heeft ontvangen omtrent de ongeldigverklaring van diens paspoort, is het volgens een vertrouwelijke bron hoogst onwaarschijnlijk dat deze ongeldigverklaring wel zichtbaar is in e-

⁵⁹ Voor het ongeldig verklaren van paspoorten van voormalige ambtenaren, militairen en juridische medewerkers geldt andere wet- en regelgeving. Vertrouwelijke bron, 28 november en 21 december 2020 en 15 januari 2021.

⁶⁰ Ahval News, *Loathed, hunted down, Gülen Movement finished in Turkey*, 28 februari 2018.

⁶¹ Een uitreisverbod en een administratieve maatregel vloeien respectievelijk voort uit het straf- en bestuursrecht.

⁶² Vertrouwelijke bron, 10 en 21 december 2020.

⁶³ Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

⁶⁴ Het General Directorate of Population and Citizenship Affairs en het General Directorate of Security staan in het Turks bekend als respectievelijk *Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü* en *Emniyet Genel Müdürlüğü*.

⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 23 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

devlet, het Turkse equivalent van MijnOverheid.⁶⁷ Formeel gezien kan belanghebbende het General Directorate of Population and Citizenship Affairs om opheldering vragen op grond van artikel 5 van de *Act of Right to Receive Information* (Wet No. 4982). Echter, voornoemde overheidsinstantie hoeft geen reden van opgave te geven indien de ongeldigverklaring van het paspoort terugvoert op vertrouwelijke informatie of politieke gevoeligheden.⁶⁸

Indien iemands paspoort ongeldig is verklaard, kan de persoon in kwestie onder bepaalde voorwaarden opnieuw in aanmerking komen voor een paspoort. Deze voorwaarden staan hieronder weergegeven:

- Er moet geen administratief onderzoek, strafrechtelijk onderzoek en/of rechtszaak tegen de persoon lopen;
- Indien er een administratief of strafrechtelijk onderzoek en/of een rechtszaak tegen de persoon was ingesteld, moet er sprake zijn van sepot, vrijspraak, geen strafoplegging, ongegrondverklaring van de aanklacht of intrekking van de aanklacht;
- Indien de persoon is veroordeeld naar aanleiding van een onderzoek of rechtszaak, dient deze straf volledig te zijn uitgediend, dan wel te zijn opgeschort, of de uitspraak van het vonnis moet zijn uitgesteld.⁶⁹

Indien de persoon aan bovengenoemde voorwaarden voldoet, kan het ministerie van Binnenlandse Zaken zich het recht voorbehouden om alsnog niet over te gaan tot afgifte van een paspoort. Een reden hiervoor kan zijn dat een rechtbank een uitreisverbod aan de persoon heeft opgelegd. In een dergelijk geval dient dit uitreisverbod eerst te worden opgeheven door de rechtbank.⁷⁰

Indien de persoon, wiens paspoort eerder ongeldig was verklaard, weer in aanmerking komt voor een nieuw paspoort, kan deze hetzelfde paspoort opnieuw in gebruik nemen, tenzij de geldigheid van het reisdocument inmiddels is verlopen. In geval van het laatste kan de persoon een nieuw paspoort aanvragen.⁷¹

2.2 E-devlet

Het is niet gemakkelijk om een eenduidig antwoord te geven op de vraag of zich ontwikkelingen hebben voorgedaan in de toegang tot en het gebruik van het e-devlet systeem. E-devlet biedt namelijk een grote verscheidenheid aan overheidsdiensten aan. Voor zover bekend hebben zich in de verslagperiode geen significante ontwikkelingen voorgedaan in de toegang tot en het gebruik van e-devlet.⁷²

⁶⁷ *Devlet* betekent 'overheid' in het Turks. E-devlet kan dus worden begrepen als 'elektronische overheid'.

⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 17 februari 2021.

⁶⁹ Indien bij de persoon de straf is opgeschort of de uitspraak van het vonnis is uitgesteld, krijgt deze een proeftijd opgelegd als alternatief. Het grote verschil tussen een opgeschorte straf en een uitgestelde uitspraak van het vonnis is dat een opgeschorte straf leidt tot een strafblad en een uitgestelde uitspraak van het vonnis niet. Immers, in geval van het laatste heeft de rechtbank geen straf opgelegd. Vertrouwelijke bron, 28 november 2020 en 17 februari 2021.

⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

⁷¹ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

⁷² Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

Turkse staatsburgers vanaf vijftien jaar, buitenlandse houders van een blauwe kaart⁷³ en buitenlanders die een vreemdelingsnummer hebben gekregen van de Turkse overheid kunnen een e-devlet code aanvragen. Bij een aanvraag in eerste aanleg dienen voorgenoemden zich te wenden tot een PTT-kantoor in Turkije of een diplomatieke vertegenwoordiging van Turkije in het buitenland.⁷⁴ Ook kan een persoon e-devlet aanvragen via het internet, waarbij diens Turkse bankrekeningnummer en Turks telefoonnummer als controlemiddelen dienen.⁷⁵

Het kan voorkomen dat de houder de code moet vernieuwen in verband met diefstal of omdat de houder de code is vergeten dan wel kwijtgeraakt. Indien het telefoonnummer en/of het email adres van de persoon bekend zijn in het systeem van e-devlet, kan de houder in het buitenland via de optie *Password and Safety Settings*⁷⁶ op de mobiele telefoon de code vernieuwen. Let op, deze mogelijkheid geldt alleen voor Turkse staatsburgers en houders van blauwe kaarten. Buitenlanders met een Turks vreemdelingsnummer in het buitenland dienen zich te wenden tot een ambassade of consulaat van Turkije.⁷⁷

Voor informatie over e-devlet in relatie tot uitreisverboden, raadpleeg paragraaf 3.4.

2.3 Uitleveringsverzoeken

Artikel 22 van de *Act on International Judicial Co-operation on Criminal Matters* (Wet No. 6706) biedt het wettelijk kader voor het indienen van uitleveringsverzoeken. De Turkse overheid vraagt om de uitlevering van personen in het buitenland die zijn veroordeeld tot een gevangenisstraf van minstens één jaar. Wanneer de gevangenisstraf definitief is, zal om uitlevering worden verzocht indien de straf minimaal vier maanden bedraagt. In de praktijk vragen de Turkse autoriteiten om de uitlevering van personen die verdacht worden van of veroordeeld zijn vanwege zware misdrijven. Daarnaast kunnen uitleveringsverzoeken ook politiek gemotiveerd zijn.⁷⁸ Voor meer informatie over uitleveringsverzoeken aangaande (vermeende) Gülenisten in het buitenland, raadpleeg paragraaf 4.5.

⁷³ De 'blauwe kaart', in het Turks en Engels bekend als respectievelijk *Mavi Kart* en *blue card*, is een verblijfsvergunning die de houder nagenoeg dezelfde rechten en plichten geeft als een Turks staatsburger. In tegenstelling tot een Turkse staatsburger geniet de houder van een blauwe kaart geen stemrecht en mag deze zich niet verkiesbaar stellen. Mannelijke houders van een blauwe kaart zijn niet dienstplichtig, zoals hun Turkse seksegenoten. Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

⁷⁵ Vertrouwelijke bron, 6 januari 2021.

⁷⁶ Oftewel 'wachtwoord en beveiligingsinstellingen'.

⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

3 Mensenrechten

3.1 Inleiding

Het voorgaand ambtsbericht berichtte reeds dat de garanties voor een eerlijke rechtsgang waren uitgehold en dat de uitvoerende macht haar invloed op de rechterlijke macht had vergroot, waardoor de onafhankelijkheid van laatstgenoemde macht ernstig was verzwakt.⁷⁹ Dit beeld is ongewijzigd gebleven gedurende de verslagperiode van onderhavig ambtsbericht. Tijdens de verslagperiode werden in Turkije bestaande wetten geamendeerd en nieuwe wetten aangenomen die de rechtsstaat, mensenrechten en het maatschappelijk middenveld verder onder druk zetten (zie paragraaf 3.2). Gedurende de verslagperiode werden de vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid ingeperkt. De Turkse autoriteiten monitorden en censureerden in sterke mate de sociale media (zie paragraaf 3.3). Advocaten, rechters en aanklagers konden hun werkzaamheden niet in vrijheid uitoefenen en stonden onder invloed van de uitvoerende macht (zie paragraaf 3.5). In vergelijking met voorgaand ambtsbericht bleven de leefomstandigheden in het gevangeniswezen slecht (zie paragraaf 3.6) en meldden mensenrechtenorganisaties gevallen van mishandeling en marteling in detentiecentra en gevangenissen (zie paragraaf 3.7). Ook vonden tijdens de verslagperiode gedwongen verdwijningen van dissidenten plaats (zie paragraaf 3.8).

3.2 Wet- en regelgeving

3.2.1 *Early Release Law*

Met de uitbraak van de coronapandemie zagen de Turkse autoriteiten zich geconfronteerd met een gezondheidsprobleem in het gevangeniswezen. Turkije telde bijna 300.000 gevangenen die in overbevolkte gevangenissen onder onhygiënische omstandigheden verbleven. Hierop amendeerde het Turkse parlement op 14 april 2020 de *Law on the Execution of Sentences and Security Measures* (LESSM). Deze wetswijziging, in de Engelstalige media veelal *Early Release Law* genoemd,⁸⁰ maakte het mogelijk dat bijna 90.000 gevangenen vervroegd werden vrijgelaten dan wel dat hun gevangenisstraf werd omgezet in huisarrest.^{81 82}

Gevangenen die veroordeeld waren voor de volgende misdrijven kwamen niet in aanmerking voor vervroegd vrijlating of huisarrest:

- Zedenmisdrijven;
- Drugsmisdrijven;
- Moord;
- Geweld tegen vrouwen;⁸³
- Terroristische misdrijven.

⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 25-27.

⁸⁰ In de Nederlandstalige media ook wel aangeduid als 'amnestiewet'.

⁸¹ Amnesty International (AI), *Turkey, Prison release law leaves innocent and vulnerable prisoners at risk of COVID-19*, 13 april 2020. AA, *Turkish parliament passes penal reform law*, 14 april 2020. HDN, *Parliament ratifies bill for release of almost 90.000 prisoners*, 14 april 2020. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2020.

⁸² Volgens een vertrouwelijke bron wordt een huisarrest gemonitord middels een elektronische enkelband. Het *Electronic Monitoring Centre* (Turks: *Elektronik İzleme Bürosu*) is belast met het monitoren van elektronisch huisarrest. Dit centrum valt onder het *General Directorate of Prisons and Detention Houses* (Turks: *Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü*) van het ministerie van Justitie. Vertrouwelijke bron, 19 oktober 2020 en 11 januari 2021.

⁸³ In het Engels aangeduid als *violence against women* (VAW).

Gedetineerden in voorarrest kwamen evenmin in aanmerking voor vervroegde vrijlating of huisarrest.⁸⁴

Mensenrechtenorganisaties en Turkse oppositiepartijen oefenden kritiek uit op de Early Release Law. Zij riepen de Turkse autoriteiten op om mensenrechtenactivisten, journalisten, advocaten, oppositiepolitici, onderwijzers en ambtenaren, die verdacht dan wel veroordeeld waren vanwege 'terroristische misdrijven', eveneens vervroegd of tijdelijk vrij te laten.⁸⁵

De wetswijziging werd ook bekritiseerd door organisaties die zich specifiek inzetten voor vrouwen- en LHBTI-rechten. Op 17 april 2020 brachten 177 vrouwen- en LHBTI-organisaties een gezamenlijke verklaring uit waarin zij stelden dat de Turkse regering onvoldoende waarborgen had ingebouwd om vrouwen en LHBTI'ers te beschermen tegen mogelijk geweld van geweldplegers die vervroegd of tijdelijk waren vrijgelaten. In hun kritiek wezen de ondertekenende partijen er onder meer op dat het Turkse Wetboek van Strafrecht⁸⁶ het begrip 'geweld tegen vrouwen' niet kent. Aldus was het volgens de organisaties onduidelijk hoe de Turkse overheid het begrip 'geweld tegen vrouwen' zou toepassen bij het bepalen welke veroordeelden wel of niet in aanmerking kwamen voor amnestie.⁸⁷ Hoewel veroordeelde plegers van geweld tegen vrouwen volgens de Turkse autoriteiten geen recht hadden op een vervroegde vrijlating of huisarrest, nam het geweld tegen vrouwen volgens vrouwenrechtenorganisaties toe, waarover meer kan worden gelezen in paragraaf 6.2.

3.2.2 Nieuwe wet aangaande buurtwachten

Op 10 juni 2020 nam het Turkse parlement een nieuwe wet aan die de *bekçi*, oftewel 'buurtwachten',⁸⁸ vergaande bevoegdheden gaf. De buurtwachten vallen onder het ministerie van Binnenlandse Zaken en ondersteunen de politie bij het handhaven van de openbare orde. De nieuwe wet gaf hen onder meer de volgende bevoegdheden:

- Het dragen en gebruiken van vuurwapens;
- Identiteitscontroles uitvoeren;
- Mensen fouilleren;
- Auto's doorzoeken;
- Verdachten arresteren en overdragen aan de politie.

Oppositiepolitici en mensenrechtenadvocaten uitten zich bezorgd en kritisch over de nieuwe wet. Ten eerste wezen zij erop dat de buurtwachten onvoldoende waren opgeleid om volwaardig politiewerk te kunnen verrichten. Ten tweede vreesden zij dat de buurtwachten met hun nieuwe bevoegdheden zouden uitgroeien tot een regeringsgezinde militie in plaats van een hulppolitiemacht die in dienst stond van de gemeenschap. Deze vrees werd gevoed doordat veel nieuw gerekruteerde

⁸⁴ AI, *Turkey, Prison release law leaves innocent and vulnerable prisoners at risk of COVID-19*, 13 april 2020. AA, *Turkish parliament passes penal reform law*, 14 april 2020. HDN, *Parliament ratifies bill for release of almost 90.000 prisoners*, 14 april 2020.

⁸⁵ HRW, *Turkey should protect all prisoners from pandemic*, 23 maart 2020. Reporters sans frontières (RSF), *Turkey, Rights groups call for urgent release of imprisoned journalists, human rights defenders and others, now at risk of Covid-19*, 30 maart 2020. AI, *Turkey, Prison release law leaves innocent and vulnerable prisoners at risk of COVID-19*, 13 april 2020. Reuters, *Turkish parliament passes bill to free thousands from prison amid coronavirus*, 13 april 2020. Advocatenblad, *Politieke gevangenen blijven vast*, 28 april 2020. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2020.

⁸⁶ Het Turkse Wetboek van Strafrecht is in het Engels bekend als *Turkish Penal Code* (TPC).

⁸⁷ Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümle Derneği (KİH-YÇ), *As the bill amending the Law on the Execution of Sentences comes into force, government must take urgent action and uphold its responsibilities in combating violence against women!*, 17 april 2020.

⁸⁸ In het Engels staat deze 'hulppolitie' bekend als *night watchmen, neighborhood guards of auxiliary police*.

buurtwachten afkomstig waren van de jongeren vleugel van de AKP.⁸⁹ Buurtwachten zijn herkenbaar aan een uniform dat bestaat uit een lichtbruin overhemd of een lichtbruine polo en een donkerbruine broek en dito pet.⁹⁰

Op het moment van schrijven was het te vroeg om te beoordelen welke impact de wet aangaande buurtwachten had op de mensenrechtensituatie in Turkije. Wel bereikten enkele incidenten, waarbij buurtwachten buitenproportioneel geweld hadden gebruikt, de media. Zo nam Cihat Duman, een in Istanboel gevestigde advocaat, waar hoe tien tot vijftien buurtwachten op 5 juli 2020 excessief geweld gebruikten tegen twee mannen. Hij sprak de buurtwachten aan op hun gedrag, waarna hij zelf een doelwit werd. De buurtwachten sloegen hem in de boeien, mishandelden hem en droegen hem over aan de politie. Na ongeveer zeven uur werd hij vrijgelaten. De volgende dag, op 6 juli 2020, diende Duman bij de Officier van Justitie (OvJ)⁹¹ een klacht in tegen de buurtwachten.⁹² Op het moment van schrijven kon niet worden achterhaald of de klacht heeft geleid tot een strafrechtelijk onderzoek dan wel maatregelen tegen de buurtwachten in kwestie.⁹³

3.2.3

Wetgeving omtrent advocatuur geamendeerd

Op 11 juli 2020 amendeerde het Turkse parlement de *Attorneys' Act and Some Laws*. Voorheen telde Turkije 80 advocatenordes die verdeeld waren over 81 provincies.⁹⁴ Deze advocatenordes waren op nationaal niveau verenigd in een unie te Ankara, genaamd *Türkiye Barolar Birliği* (TBB).⁹⁵ Iedere advocaat diende zich aan te sluiten bij de advocatenorde van zijn of haar provincie. De advocatenordes vervulden een belangrijke rol binnen de rechtsgang. Zo zagen zij toe op de integriteit van de advocatuur, wezen zij raadsmanen toe aan verdachten en stelden zij mensenrechtenschendingen aan de kaak.⁹⁶

De wetswijziging maakte het mogelijk dat in provincies met meer dan vijfduizend advocaten, te weten: Istanboel, Ankara en Izmir, een groep van minstens tweeduizend advocaten een eigen orde mocht oprichten. Ook zorgde het amendement er voor dat provincies met minder advocaten meer afgevaardigden mochten sturen naar bijeenkomsten van de TBB, dit ten koste van de invloed van de grote advocatenordes in de provincies Istanboel, Ankara en Izmir die bekend stonden om hun kritische houding tegen de regering. De AKP stelde met deze verandering de advocatuur pluriformer en democratischer te willen maken. Mensenrechtenorganisaties, de politieke oppositie en 78 van de 80 reeds bestaande advocatenorders daarentegen, uitten zich kritisch en bezorgd over de wetswijziging. Zij vreesden dat deze de opkomst faciliteerde van regeringsgezinde advocatenordes,

⁸⁹ Bloomberg, *Turkey's opposition says Erdogan may be creating loyal security force*, 4 juni 2020. Al Monitor, *Erdogan transforms neighborhood watchmen into loyalist force*, 8 juni 2020. The Guardian, *Alarm at Turkish plan to expand powers of nightwatchmen*, 8 juni 2020. HDN, *Turkish parliament ratifies bill increasing powers of 'night watchmen'*, 11 juni 2020. Independent, *Turkey's Erdogan accused to trying to create 'new militia' after parliament votes to arm watchmen*, 11 juni 2020. Ahval News, *Turkey's government arms night watchmen, sparking parliament brawl*, 11 juni 2020. NRC, *Turkse buurtwacht laat autoriteit gelden*, 22 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 2 oktober 2020. İnsan Halkları Derneği (İHD), *Verilerle 2020 Yılında Türkiye'de İnsan Halkları İhlalleri (Schendingen van de mensenrechten in Turkije in 2020)*, 9 december 2020, blz. 2.

⁹⁰ Vertrouwelijke bron, 11 februari 2021.

⁹¹ Een andere benaming voor OvJ is 'openbaar aanklager', in het Engels aangeduid als *public prosecutor*.

⁹² NRC, *Turkse buurtwacht laat autoriteit gelden*, 22 juli 2020. HRW, *Turkey: police, watchmen involved in torture, ill-treatment*, 29 juli 2020.

⁹³ Vertrouwelijke bron, 17 februari 2021.

⁹⁴ De provincie Bayburt telt minder dan dertig advocaten en heeft geen eigen advocatenorde. Vertrouwelijke bron, 23 december 2020.

⁹⁵ In het Engels staat de TBB bekend als de *Union of Turkish Bar Associations*.

⁹⁶ HRW, *The reform of bar associations in Turkey, Questions and answers*, 7 juli 2020. NRC, *Erdogan zet ook advocatuur naar z'n hand*, 10 juli 2020. FT, *Reform bill is new blow for Turkey's judicial system, say lawyers*, 13 juli 2020. Bianet, *Lawyers make application for second bar association in Istanbul*, 25 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

waardoor de onafhankelijke en kritische houding van de Turkse advocatuur onder druk dreigde te komen.⁹⁷ De CHP, de grootste oppositiepartij in Turkije, verzocht het Constitutionele Hof⁹⁸ op 16 juli 2020 om de wetwijziging nietig te verklaren, maar het Hof verwierp dit verzoek op 1 oktober 2020.⁹⁹

Op 24 september 2020 dienden 2.050 advocaten een aanvraag in bij de TBB om een tweede advocatenorde in Istanboel op te richten.¹⁰⁰ Eind september 2020 willigde de TBB deze aanvraag in en was de eerste alternatieve advocatenorde een feit.¹⁰¹ Volgens een vertrouwelijke bron heeft de tweede advocatenorde in Istanboel een regeringsgezind profiel, maar draagt zij dit niet expliciet uit. Vooralsnog probeert deze alternatieve advocatenorde zich vooral te onderscheiden op de gebieden van product- en dienstverlening, kwaliteitsverbetering en tarieven, aldus dezelfde bron.¹⁰² Op het moment van schrijven waren er in Ankara en Izmir onvoldoende handtekeningen opgehaald voor de oprichting van een alternatieve advocatenorde.¹⁰³

3.2.4

Wetgeving omtrent sociale media geamendeerd

Op 29 juli 2020 amendeerde het Turkse parlement Wet No. 5651, welke in het Engels bekend staat als *Regulation of Publication in the Internet and Suppression of Crimes Committed through Such Broadcasts*. De internationale media spraken over een 'nieuwe sociale mediawet'. De geamendeerde wet verplichtte buitenlandse sociale mediabedrijven met meer dan één miljoen dagelijkse gebruikers om een vertegenwoordiger aan te wijzen in Turkije. De gewijzigde wet bepaalde dat vertegenwoordigers van internationale sociale mediabedrijven gehoor moesten geven aan gerechtelijke bevelen om bepaalde content op een sociaal mediaplatform te verwijderen. Ook gaf het amendement particulieren de mogelijkheid om een verzoek in te dienen bij de vertegenwoordiger van een buitenlands sociaal mediabedrijf om een bericht te laten verwijderen dat hun (privacy)rechten schond. De vertegenwoordiger diende dan binnen 48 uur het bericht te verwijderen of uitleg te geven waarom het bericht niet was verwijderd.¹⁰⁴ Indien buitenlandse sociale mediabedrijven zich niet aan deze regels hielden, kon de Turkse overheid de bandbreedte met negentig procent verminderen,¹⁰⁵ een geldboete opleggen van maximaal veertig miljoen TL¹⁰⁶ of een advertentieblokkade instellen.¹⁰⁷

⁹⁷ HRW, *The reform of bar associations in Turkey, Questions and answers*, 7 juli 2020. Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), *Erdogan zet ook advocatuur naar z'n hand*, 10 juli 2020. FT, *Reform bill is new blow for Turkey's judicial system, say lawyers*, 13 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Europese Commissie, *Turkey 2020 report*, 6 oktober 2020, blz. 23. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 21 oktober 2020.

⁹⁸ In het Engels en Turks aangeduid als respectievelijk *Constitutional Court* en *Anayasa Mahkemesi* (AYM). Alternatieve benamingen voor het Constitutionele Hof in het Nederlands en Engels zijn respectievelijk 'Hoogerechtshof' en *Top Court*.

⁹⁹ HDN, *CHP applies to Constitutional Court over multiple bar law*, 16 juli 2020. Bianet, *Constitutional Court rejects appeal against law on 'multiple bar associations'*, 1 oktober 2020.

¹⁰⁰ Daily Sabah, *Application submitted for 2nd bar association in Istanbul*, 25 september 2020. Bianet, *Lawyers make application for second bar association in Istanbul*, 25 september 2020.

¹⁰¹ Ahaber, *Istanbul 2. Baro resmen kuruldu! (De 2^e advocatenorde in Istanboel is officieel opgericht!)*, 28 september 2020. Diken, *Ilk 'alternatif baro' Istanbul'da kuruldu (De eerste 'alternatieve advocatenorde' is opgericht in Istanboel)*, 30 september 2020.

¹⁰² Vertrouwelijke bron, 23 december 2020.

¹⁰³ Vertrouwelijke bron, 12 januari 2021.

¹⁰⁴ De vertegenwoordigers van sociale mediabedrijven behoren de Turkse nationaliteit te hebben. Afgezien van het verwijderen van content na een gerechtelijke aanwijzing en het behandelen van particuliere verzoeken om content te verwijderen, is het niet duidelijk of de vertegenwoordigers nog andere verantwoordelijkheden en taken hebben. Vertrouwelijke bron, 11 februari 2021.

¹⁰⁵ Een maatregel die bekend staat als *throttling*.

¹⁰⁶ Op 18 september 2020 had 40 miljoen TL dezelfde waarde als 4.469.839,17 euro volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor.

¹⁰⁷ Al Jazeera, *Turkey passes controversial bill tightening grip on social media*, 29 juli 2020. BBC, *Turkey's MPs vote to tighten grip on social media*, 29 juli 2020. NRC, *Turkije neemt omstrede wet aan die sociale media controleert*, 29 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 29 juli 2020. The Independent, *Censorship fears over new social media law in Turkey*, 30 juli 2020. The Economist, *Turkey's president cracks down on social media*, 6 augustus 2020. NOS, *'Zelfs al moeten we rooksignalen gebruiken, ze kunnen ons niet stoppen'*, 8 augustus 2020.

Mensenrechtenorganisaties en oppositiepartijen uitten zich kritisch en bezorgd over de geamendeerde wet. Zij vreesden dat de vrijheid van meningsuiting op de sociale media verder zou worden ingeperkt. De gedrukte media en radio- en televisiekanalen stonden reeds grotendeels onder invloed dan wel controle van de Turkse overheid. Nu waren critici bang dat ook de sociale mediafora hun pluriforme karakter zouden verliezen.¹⁰⁸

De gewijzigde wet trad per 1 oktober 2020 in werking. De Turkse telecomautoriteit, in het Turks bekend als *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu* (BTK),¹⁰⁹ was belast met het implementeren en handhaven van de gewijzigde Wet No. 5651.¹¹⁰ Op 4 november 2020 maakte de BTK bekend dat er geldboetes ter hoogte van tien miljoen TL¹¹¹ waren uitgedeeld aan de sociale mediabedrijven die geen gehoor hadden gegeven aan de eis om een vertegenwoordiger in Turkije aan te stellen. Deze maatregel betrof onder andere Facebook, Twitter, YouTube en Instagram.¹¹² Op 19 januari 2021 stelde de BTK een advertentieblokkade in tegen Twitter, Periscope en Pinterest. Op het moment van schrijven hadden Dailymotion, Facebook, LinkedIn, TikTok, VKontakte (VK) en YouTube ingestemd om een vertegenwoordiger in Turkije aan te stellen.¹¹³

3.2.5

Oproep tot amendering van wetgeving omtrent de artsenvereniging

In Turkije bestaat een beroepsvereniging voor artsen genaamd *Türk Tabipleri Birliği* (TTB).¹¹⁴ Van alle doctoren in Turkije is 88% aangesloten bij deze artsenvereniging. Voor zelfstandige artsen is lidmaatschap van de TTB verplicht; voor artsen in overheidsdienst niet.¹¹⁵

Gedurende de coronacrisis oefende de TTB kritiek uit op de Turkse overheid. Zij stelde dat de Turkse regering niet transparant was in het verstrekken van informatie over het aantal besmettingen en sterfgevallen. Daarnaast ondernamen de Turkse autoriteiten onvoldoende maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan en om gezondheidsmedewerkers tegen COVID-19 te beschermen, aldus de TTB. Als gevolg hier van kwam de TTB in de negatieve aandacht te staan van de Turkse regering (voor meer informatie, zie paragraaf 3.3). Op 14 oktober 2020 omschreef president Erdoğan het hoofd van de TTB als 'een terrorist'.¹¹⁶ Ook riep hij

Vertrouwelijke bron, 2 oktober 2020. Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020.

¹⁰⁸ Al Jazeera, *Turkey passes controversial bill tightening grip on social media*, 29 juli 2020. BBC, *Turkey's MPs vote to tighten grip on social media*, 29 juli 2020. Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), *Turkije neemt omstreden wet aan die sociale media controleert*, 29 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 29 juli 2020. The Independent, *Censorship fears over new social media law in Turkey*, 30 juli 2020. The Economist, *Turkey's president cracks down on social media*, 6 augustus 2020. NOS, *'Zelfs al moeten we rooksignalen gebruiken, ze kunnen ons niet stoppen'*, 8 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 2 oktober 2020.

¹⁰⁹ De BTK staat in het Engels bekend als *Information and Communication Technologies Authority*.

¹¹⁰ Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020.

¹¹¹ Op 5 november 2011 had tien miljoen TL volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 1.011.570,35 euro.

¹¹² Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020. The Independent, *Turkey fines social media giants for breaching online law*, 4 november 2020. FT, *Turkey fines social media giants for failing to comply with new law*, 4 november 2020. Al Jazeera, *Turkey fines social media giants for breaching new internet law*, 4 november 2020.

¹¹³ Duvar English, *Russia's VKontakte only social media platform to appoint local representative to Turkey, says expert*, 2 november 2020. FT, *YouTube bows to pressure to set up Turkey office*, 16 december 2020. Bianet, *YouTube to open a representative in Turkey*, 16 december 2020. İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD), *YouTube precedent threatens free expression*, 18 december 2020. De Volkskrant, *Turkse regering brengt sociale media onder controle*, 11 januari 2020. The Independent, *Turkey slaps advertising ban on Twitter, Pinterest*, 19 januari 2021. Al Jazeera, *Turkey slaps advertising ban on Twitter with new social media law*, 19 januari 2021.

¹¹⁴ In het Engels bekend als *Turkish Medical Association* (TMA).

¹¹⁵ TTB, *About TMA*, 1 augustus 2017.

¹¹⁶ Het huidige hoofd van de TTB is Şebnem Korur-Financı. Als forensisch arts heeft zij in het verleden onderzoek verricht naar martelzaken. Begin 2016 ondertekende zij een vredespetitie die de Turkse regering oproep om het

het Turkse parlement op om een wetswijziging te formuleren en door te voeren die de invloed van de TTB zou beperken en de oprichting van meerdere artsenverenigingen mogelijk zou maken, vergelijkbaar met het amendement dat in juli 2020 de advocatuur herstructureerde (voor meer informatie over de herstructurering van de advocatuur, raadpleeg subparagraaf 3.2.3).¹¹⁷ Tot dusver hebben de negatieve uitspraken van Erdoğan over de TTB niet geleid tot een concreet wetsvoorstel.¹¹⁸

3.2.6 *Nieuwe anti-terreurwet*

Op 27 december 2020 nam het Turkse parlement een nieuwe anti-terreurwet aan, in het Engels bekend als de *Bill on Preventing the Spread and Financing of Weapons of Mass Destruction*. De Turkse regering stelde dat deze wet voortvloeide uit anti-terrorismeafspraken die binnen VN-verband waren gemaakt. Critici daarentegen, vreesden dat de wet kon worden gebruikt om de speelruimte van ngo's in Turkije te verkleinen. De nieuwe anti-terreurwet maakte het mogelijk voor de Turkse minister van Binnenlandse Zaken om bestuursleden van een ngo op non-actief te stellen indien tegen hen terreurverdenkingen liepen. Dezelfde wet gaf de Turkse autoriteiten de bevoegdheid om donaties aan ngo's te blokkeren.¹¹⁹

De aanneming van de wet leidde tot kritiek van internationale mensenrechtenorganisaties. De Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa (RvE)¹²⁰ sloot zich bij deze kritiek aan.¹²¹ Verder tekenden 693 Turkse ngo's een gezamenlijke verklaring tegen de aanneming van deze wet onder het motto *Sivil Toplum Susturulamaz*, oftewel: 'Het maatschappelijk middenveld kan niet het zwijgen worden opgelegd'.¹²² Op 31 december 2020 trad de wet in werking.¹²³

3.3 **Vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid**

Het vorig ambtsbericht meldde dat de vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid onderhevig waren aan ernstige restricties.¹²⁴ De Europese Commissie rapporteerde in oktober 2020 dat de vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid in Turkije sterk achteruit waren gegaan.¹²⁵

geweld in Zuidoost-Turkije een halt toe te roepen. Hierop werd zij in juni 2016 gearresteerd op grond van 'het verspreiden van terroristische propaganda'. In juli 2019 werd Financı vrijgesproken.

¹¹⁷ Bianet, *Erdoğan calls Turkish Medical Association chair 'a terrorist', hints at new law*, 14 oktober 2020. Reuters, *Erdogan urges parliament act to curb medical group critical of Turkey's COVID response*, 14 oktober 2020. Al Monitor, *Erdogan demands new laws to reel in Turkish medical group*, 15 oktober 2020. Duvar English, *Erdoğan targets medical group critical of Turkey's COVID response, calls its chair 'terrorist'*, 15 oktober 2020.

¹¹⁸ Vertrouwelijke bron, 23 december 2020.

¹¹⁹ HRW, *Turkey, Draft law threatens civil society*, 24 december 2020. The Independent, *Turkish lawmakers pass bill monitoring civil society groups*, 27 december 2020. NOS, *Turkije neemt anti-terreurwet aan*, Amnesty boos, 27 december 2020.

¹²⁰ De RvE staat in het Engels en Frans bekend als respectievelijk *Council of Europe* (CoE) en *Conseil de l'Europe* (CdE). De RvE is geen orgaan van de EU en telt meer lidstaten dan de EU. Voor meer informatie over de RvE, bezoek: www.coe.int.

¹²¹ HRW, *Turkey, Draft law threatens civil society*, 24 december 2020. The Independent, *Turkish lawmakers pass bill monitoring civil society groups*, 27 december 2020. NOS, *Turkije neemt anti-terreurwet aan*, Amnesty boos, 27 december 2020.

¹²² *Sivil Toplum Susturulamaz, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi Anayasaya ve Örgütlenme Özgürlüğüne Aykırıdır! (De ontwerpwet ter voorkoming van de financiering en verspreiding van massavernietigingswapens is tegen de vrijheid van vergadering en de grondwet!)*, 22 december 2020.

¹²³ Vertrouwelijke bron, 11 februari 2021.

¹²⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 19-22.

¹²⁵ Europese Commissie, *Turkey 2020 report*, 6 oktober 2020, blz. 6-7, 33-37 en 77-79.

Er zijn verschillende cijfers beschikbaar over het aantal gevangengezette journalisten in Turkije. Volgens het *International Press Institute* (IPI).¹²⁶ daalde het aantal gevangengezette journalisten in Turkije van 170 in 2017 naar 77 in oktober 2020. Het IPI merkte daarbij op dat Turkije wereldwijd één van de landen was met het grootste aantal gevangengezette journalisten.¹²⁷ Het *Committee to Protect Journalists* (CPJ).¹²⁸ berichtte dat in 2020 37 journalisten gevangen zaten in Turkije. Het CPJ stelde daarbij vast dat Turkije na China het meest aantal journalisten gevangen had gezet.¹²⁹ Volgens *Press in Arrest*.¹³⁰ zaten op 10 januari 2021 minstens 62 journalisten gevangen in Turkije.¹³¹

De sociale media werden actief gemonitord door de Turkse autoriteiten. Binnen de Turkse politie bestaan speciale cybercrime-eenheden die zich bezighouden met het monitoren van de sociale media.¹³² *İfade Özgürlüğü Derneği* (İFÖD), oftewel de 'Vereniging voor Vrijheid van Meningsuiting',¹³³ is een Turkse ngo die onder meer in kaart brengt op welke schaal websites worden geblokkeerd door de Turkse overheid. Volgens İFÖD blokkeerden de Turkse autoriteiten in 2019 61.049 nieuwe domeinnamen. Daarmee steeg het totaal aantal geblokkeerde websites en nieuwe domeinnamen naar 408.494, aldus İFÖD.¹³⁴ Wel kwam er op 15 januari 2020 na 2,5 jaar een einde aan de blokkade van Wikipedia.¹³⁵

In totaal zijn meer dan vijftien overheidsinstanties bevoegd om websites te blokkeren. De overheidsinstanties die de meeste websites hebben geblokkeerd, zijn de BTK, de rechtbanken en het ministerie van Volksgezondheid.¹³⁶ Indien de BTK en het ministerie van Volksgezondheid zelfstandig overgaan tot het blokkeren van een website, maken zij niet publiekelijk inzichtelijk waarom zij deze website blokkeren. Derhalve is transparantie in het blokkeren van websites beperkt.¹³⁷ Naar verluidt bestaan er rechtsmiddelen om in beroep te gaan tegen een blokkade van een website. Indien een rechter heeft besloten tot de blokkade van een website, kan belanghebbende in beroep gaan tegen dit besluit en zal een andere rechter dit beroep in behandeling nemen.¹³⁸ Indien de rechter het beroep ongegrond verklaart, hetgeen naar verluidt veelal het geval is, kan belanghebbende zich wenden tot het Constitutionele Hof. Naar verluidt kan het ongeveer vijf jaar duren voordat het Hof tot een uitspraak komt. Indien een administratieve instantie, zoals de BTK, heeft besloten tot een blokkade van een website, kan belanghebbende zich eerst wenden tot een administratieve rechtbank.¹³⁹ Indien het beroep ongegrond wordt verklaard,

¹²⁶ Het in Wenen gevestigde IPI is een internationale ngo die zich inzet voor de persvrijheid. Voor meer informatie, bezoek de website: <https://ipi.media>. Het IPI heeft een project genaamd #FreeTurkeyJournalists dat zich specifiek richt op de positie van journalisten in Turkije. Voor meer informatie, bezoek: <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/>.

¹²⁷ IPI, *Turkey's journalists on the ropes, Joint international press freedom mission to Turkey (October 6 – 9, 2020), Mission report*, 30 november 2020, blz. 6.

¹²⁸ Het CPJ is een Amerikaanse ngo die zich inzet voor persvrijheid en de rechten van journalisten. Voor meer informatie over het CPJ, bezoek: www.cpj.org/.

¹²⁹ CPJ, *Record number of journalists jailed worldwide*, 15 december 2020.

¹³⁰ *Press in Arrest*, in het Turks bekend als *Tutuklu Basın*, is een in Turkije gevestigde groep van journalisten die de strafvervolgning van journalisten monitort. Voor meer informatie over *Press in Arrest*, bezoek: pressinarrest.com.

¹³¹ *Press in Arrest, A 'major crime' in Turkey: journalism*, 10 januari 2021, blz. 2.

¹³² Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 29 oktober 2020. Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020.

¹³³ İFÖD is in het Engels bekend als de *Freedom of Expression Association*.

¹³⁴ İFÖD, *EngelliWeb, 2019, An iceberg of unseen internet censorship in Turkey*, augustus 2020, blz. 2 en 3.

¹³⁵ In april 2017 blokkeerden de Turkse autoriteiten Wikipedia, omdat deze website geen artikelen wilde verwijderen over de samenwerking tussen Turkije en Syrische militanten. The New York Times, *Turkey restores Wikipedia after more than 2-year ban*, 15 januari 2020. BBC, *Turkey's Wikipedia ban ends after almost three years*, 16 januari 2020.

¹³⁶ İFÖD, *EngelliWeb, 2019, An iceberg of unseen internet censorship in Turkey*, augustus 2020, blz. 5-9.

¹³⁷ Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020. E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 7 januari 2021.

¹³⁸ Dit betreft een strafrechtelijke procedure.

¹³⁹ Hier is sprake van een bestuursrechtelijke procedure.

kan belanghebbende zich wenden tot een regionale administratieve rechtbank. Mocht deze het beroep eveneens ongegrond verklaren, kan belanghebbende zich wenden tot een hogere rechtbank. Indien deze evenmin het beroep gegrond verklaart, resteert voor belanghebbende enkel het Constitutionele Hof. Naar verluidt kan het ook in dit geval ongeveer vijf jaar duren voordat het Hof tot een uitspraak komt.¹⁴⁰

Kritische en dissonante sociale mediagebruikers werden veelvuldig op grond van de volgende wetsartikelen onderzocht, vervolgd en veroordeeld:

- Laster (artikel 125(3) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴¹
- Het aanzetten tot angst en paniek (artikel 213(1) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴²
- Het aanzetten tot haat en vijandigheid (artikel 216 van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴³
- Lid zijn van een terroristische organisatie (artikel 220 (2) en artikel 314 (2) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴⁴
- Het ondersteunen van een terroristische organisatie (artikel 220 (7) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴⁵
- Het maken van propaganda voor een terroristische organisatie (artikel 220 (8) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴⁶
- Het beledigen van de president (artikel 299 van het Turkse Wetboek van Strafrecht);¹⁴⁷
- Het beledigen van de Turkse natie, staat en overheidsorganen (artikel 301 van het Turkse Wetboek van Strafrecht);^{148 149}

Straffen kunnen variëren van geldboetes tot jarenlange gevangenisstraffen. De zwaarte van de straf hangt af van verschillende factoren, zoals de aard en het onderwerp van de geuite kritiek en of het geplaatste bericht op de sociale media viraal is gegaan. Het komt voor dat een sociale mediagebruiker wordt veroordeeld voor meerdere berichten die een langere tijdsduur beslaan. Dit kan leiden tot hoge gevangenisstraffen.¹⁵⁰

Canan Kaftancıoğlu is een voorbeeld van een gebruiker die een lange gevangenisstraf kreeg naar aanleiding van meerdere berichten gedurende een lange tijdspanne. Kaftancıoğlu is een aan de CHP verbonden oppositiepolitica.¹⁵¹ In september 2019 werd Kaftancıoğlu veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen jaar, acht maanden en twintig dagen vanwege meerdere Twitter-berichten uit de periode 2012-2017. Volgens de rechtbank had Kaftancıoğlu middels deze tweets de president en de Turkse staat beledigd, propaganda gemaakt voor een terroristische

¹⁴⁰ E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 10 december 2020.

¹⁴¹ Hierop staat een gevangenisstraf van minstens één jaar.

¹⁴² Hierop staat een gevangenisstraf van twee tot vier jaar.

¹⁴³ Hierop staat een gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar.

¹⁴⁴ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot tien jaar.

¹⁴⁵ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot drie jaar.

¹⁴⁶ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot drie jaar. Indien de propaganda door de media is verspreid, wordt de strafmaat met de helft in mindering gebracht.

¹⁴⁷ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot vier jaar.

¹⁴⁸ Hierop staat een gevangenisstraf van zes maanden tot twee jaar.

¹⁴⁹ Commissie van Venetië, *Penal Code of Turkey*, 15 februari 2016, blz. 46, 70, 71, 72, 99, en 104. Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 29 oktober 2020. Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020.

¹⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 29 oktober 2020. Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020.

¹⁵¹ Kaftancıoğlu is het hoofd van de CHP-afdeling in Istanboel. Zij wordt gezien als het brein achter de succesvolle verkiezingscampagne van CHP'er Ekrem Imamoğlu die in juni 2019 werd verkozen tot burgemeester van Istanboel. Voor meer informatie over de door de CHP gewonnen burgemeestersverkiezing in Istanboel, raadpleeg: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 8.

organisatie en aangezet tot haat. Op 23 juni 2020 werd haar beroep ongegrond verklaard. Kaftancıoğlu kan zich nog wenden tot het Constitutionele Hof.¹⁵²

Kritische sociale mediaberichten over onder andere de volgende onderwerpen kunnen in het bijzonder de negatieve aandacht trekken van de Turkse autoriteiten: president Erdoğan en zijn familie, het coronabeleid van de Turkse overheid, militaire operaties van Turkije in binnen- en buitenland, de politieke en culturele rechten van de Koerdische minderheid, het PKK-conflict, Gülen en zijn volgelingen, de islam en homoseksualiteit (voor informatie over overheids censuur ten aanzien van homoseksualiteit, zie paragraaf 7.2).¹⁵³ De volgende voorbeelden dienen ter illustratie van de Turkse overheidsrepressie ten aanzien van de sociale media, maar kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 19 oktober 2019 deed de politie een inval in het huis van Nurcan Baysal, een journaliste met een Turks-Koerdische achtergrond, waarbij haar twee kinderen onder schot werden gehouden. Op dat moment bevond Baysal zich in het Verenigd Koninkrijk. Gedurende de verslagperiode bleef zij problemen ervaren met de politie. Op 30 maart 2020 moest zij zich verantwoorden op het politiebureau vanwege haar kritiek op het coronabeleid in de Koerdische steden. Op 20 april 2020 diende zij zich opnieuw te melden bij de politie, ditmaal naar aanleiding van Twitter-berichten uit februari 2018 en oktober 2019 over respectievelijk de wederopbouw van Koerdische steden en het militair optreden van Turkije in Syrië.¹⁵⁴

Op 27 oktober 2019 wilde Nurcan Kaya, een columniste en mensenrechtenactiviste van Turks-Koerdische komaf, van Turkije naar Tunesië vliegen. Bij de paspoortcontrole in Istanboel werd duidelijk dat er een arrestatiebevel tegen haar was uitgevaardigd naar aanleiding van een kritisch bericht dat zij op Twitter had geplaatst over een Turks offensief in Noord-Syrië. Kaya werd tijdelijk vastgehouden op de luchthaven en kreeg een internationaal reisverbod opgelegd. Begin 2020 werd het reisverbod opgeheven, maar startte de antiterreurpolitie wel een strafrechtelijk onderzoek naar haar werkzaamheden als columniste en mensenrechtenactiviste.¹⁵⁵

Vanaf maart 2020 ondervonden verscheidene artsen persoonlijke problemen met de Turkse autoriteiten, omdat zij via traditionele en sociale media het coronabeleid van de regering bekritiseerden en zelfstandig informatie deelden over aantallen besmettingen en sterfgevallen. Zoals reeds vermeld, zijn de meeste doctoren in Turkije aangesloten bij een artsenvereniging die bekend is onder de afkorting TTB (voor meer informatie, zie subparagraaf 3.2.5). Op 24 maart 2020 werd Özgür Deniz Değer, de voorzitter van de TTB-afdeling in het Oost-Turkse Van, verhoord vanwege zijn kritische uitlatingen over het coronabeleid van de Turkse overheid. Op 4 mei 2020 werd hij opnieuw verhoord. Volgens de autoriteiten zou Değer hebben aangezet tot angst en paniek. Uiteindelijk gingen de autoriteiten niet over tot strafrechtelijke vervolging, maar Değer was naar eigen zeggen overgegaan tot

¹⁵² Ahval News, *Turkish court upholds prison sentence for main opposition Istanbul chair Kaftancıoğlu*, 23 juni 2020. Bianet, *Court of appeal upholds CHP Istanbul Chair Kaftancıoğlu's nine-year prison sentence*, 23 juni 2020. Daily Sabah, *Appeals court approves jail time for CHP Istanbul head Kaftancıoğlu*, 23 juni 2020. Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020.

¹⁵³ Vertrouwelijke bron, 1 mei 2020. Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) van de Australische regering, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 32 en 33. Vertrouwelijke bron, 29 oktober 2020. Interview met Yaman Akdeniz (internetrechtenactivist en academicus), 3 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

¹⁵⁴ English PEN, *Writer in residence Nurcan Baysal's home in Turkey raided*, 19 oktober 2019. PEN International, *Turkey, PEN calls for an end to the harassment of Nurcan Baysal*, 28 april 2020. AI, *Turkey, Stifling free expression during the COVID-19 pandemic*, 16 juni 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september en 29 oktober 2020.

¹⁵⁵ Coalition for Women in Journalism (CFWIJ), *Turkey, We condemn the detainment of Nurcan Kaya*, 28 oktober 2019. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

zelfcensuur om toekomstige problemen te voorkomen. Ömer Melik en Osman Yüksekyayla, respectievelijk voorzitter en secretaris-generaal van de TTB-afdeling in de zuidoostelijke stad Şanlıurfa,¹⁵⁶ moesten zich in april 2020 verantwoorden bij de politie over hun berichten op sociale media. Na tijdelijk te zijn vastgehouden mochten zij de verdere duur van het strafrechtelijk onderzoek in vrijheid afwachten. Wel kregen beide artsen een internationaal reisverbod opgelegd en moesten zij zich maandelijks melden bij de politie.¹⁵⁷

Op 29 juli 2020 amendeerde het Turkse parlement Wet No. 5651, welke verstrekkingen had voor grote sociale mediabedrijven in het buitenland en gebruikers van sociale media in Turkije. Het amendement ging per 1 oktober 2020 van kracht. Voor meer informatie over deze gewijzigde wet wordt verwezen naar subparagraaf 3.2.4.

Begin oktober 2020 werden vier Koerdische journalisten opgepakt in de Oost-Turkse stad Van, omdat zij in de voorgaande maand rapporteerden dat Turkse militairen twee Koerdische burgers uit een legerhelikopter hadden gegooid (voor meer informatie over dit incident, raadpleeg paragraaf 5.4). Het ging hierbij om Adnan Bilen, Cemil Uğur, Şehriban Abi en Nazan Sala.¹⁵⁸ Bilen en Uğur waren werkzaam voor het *Mezopotamya Agency* (MA) en de website van dit nieuwsagentschap werd door de Turkse autoriteiten geblokkeerd. De BTK maakte niet inzichtelijk waarom de website van MA was geblokkeerd.¹⁵⁹

Op 23 december 2020 veroordeelde een rechtbank de journalist Can Dündar bij verstek tot een gevangenisstraf van 27,5 jaar wegens spionage en steun aan een terreurorganisatie. Dündar was de oud-hoofdredacteur van *Cumhuriyet*, een linkse en seculier georiënteerde oppositiekrant.¹⁶⁰ In 2015 bracht deze krant met videobeelden naar buiten dat de *Millî İstihbarat Teşkilâtı* (MIT), oftewel de nationale veiligheidsdienst van Turkije, wapens leverde aan Syrische rebellen. Volgens de aanklagers zouden Gülenaanhangers het beeldmateriaal hebben doorgespeeld aan *Cumhuriyet*. Dündar, die sinds 2016 in Duitsland verbleef, deed het vonnis af als 'politiek gemotiveerd'. Gelet op Dündars status als voortvluchtige namen de Turkse autoriteiten al zijn bezittingen in Turkije in beslag.¹⁶¹

¹⁵⁶ In de volksmond aangeduid als 'Urfa'.

¹⁵⁷ HRW, *Turkey, Probes over doctors' Covid-19 comments*, 10 juni 2020. AI, *Turkey, Stifling free expression during the COVID-19 pandemic*, 16 juni 2020. ScienceMag.org, *Turkish scientists and physicians face criminal investigations after criticizing COVID-19 policies*, 16 september 2020.

¹⁵⁸ Ahval News, *Turkey targets Kurdish journalists for reporting on helicopter drop of villagers*, 6 oktober 2020. Rûdaw, *Turkish forces raid pro-Kurdish newsrooms in Van, detain four journalists*, 6 oktober 2020. Bianet, *4 journalists arrest in Van province*, 12 oktober 2020. Raad van Europa (RvE), *Turkish news agency office raided and four journalists detained*, 13 oktober 2020. CPJ, *Record number of journalists jailed worldwide*, 15 december 2020.

¹⁵⁹ MA, *Ajansimizin internet sitesine erişim engeli ('Website van ons bureau geblokkeerd')*, 30 september 2020. Ahval News, *Turkey targets Kurdish journalists for reporting on helicopter drop of villagers*, 6 oktober 2020.

¹⁶⁰ *Cumhuriyet* was van oudsher de spreekbuis van de CHP toen deze politieke partij Turkije regeerde.

¹⁶¹ NOS, *Gevluchte Turkse journalist veroordeeld tot ruim 27 jaar cel*, 23 december 2020. Al Jazeera, *Turkey sentences exiled journalist Can Dündar to 27 years in jail*, 23 december 2020. NRC, *Boegbeeld van de gefnuikte persvrijheid in Turkije*, 24 december 2020. Press in Arrest, *A 'major crime' in Turkey: journalism*, 10 januari 2021, blz. 17 en 18.

3.4 Bewegingsvrijheid

In Turkije hebben rechters de bevoegdheid om een uitreisverbod uit te vaardigen.¹⁶² Het is gebruikelijk voor rechters om een uitreisverbod op te leggen aan personen bij wie een strafrechtelijk onderzoek loopt en personen die strafrechtelijk worden vervolgd (en voorwaardelijk zijn vrijgelaten). Een persoon hoeft dus niet te zijn aangeklaagd of veroordeeld om een uitreisverbod opgelegd te krijgen.¹⁶³ Wanneer een rechter een uitreisverbod heeft uitgevaardigd in de rechtszaal, is het duidelijk dat de persoon in kwestie niet legaal Turkije kan uitreizen.¹⁶⁴ Het kan voorkomen dat een uitreisverbod is uitgevaardigd zonder dat de persoon in kwestie ervan op de hoogte is. In dat geval komt deze daar pas achter tijdens de paspoortcontrole op het moment van uitreis, waarna hij of zij hoogstwaarschijnlijk zal worden verhoord.¹⁶⁵

Strafrechtelijke procedures, straffen en maatregelen, zo ook uitreisverboden, worden vastgelegd in een datasysteem genaamd *Genel Bilgi Toplama Sistemi* (GBT).¹⁶⁶ De juridische autoriteiten en het veiligheidsapparaat, waaronder de politie en gendarmerie, hebben toegang tot het GBT.¹⁶⁷ Indien een douanier op de luchthaven het identiteitsnummer van de desbetreffende persoon in het GBT invoert, zal naar voren komen dat de rechter een uitreisverbod heeft uitgevaardigd.¹⁶⁸

Er kan geen eenduidig antwoord worden gegeven op de vraag of uitreisverboden ook zichtbaar zijn in UYAP¹⁶⁹ en e-devlet, respectievelijk een juridisch informatiesysteem en het Turkse equivalent van MijnOverheid. Zoals reeds vermeld, worden uitreisverboden vastgelegd in het GBT. Volgens een vertrouwelijke bron vormt het GBT onderdeel van UYAP. Indien een advocaat staat ingeschreven als de juridisch vertegenwoordiger van de persoon in kwestie, zou deze in theorie toegang moeten hebben tot de registratie van het uitreisverbod, aldus de bron. Dezelfde bron stelt dat een burger in theorie via e-devlet kan zien of er een uitreisverbod tegen hem of haar is uitgevaardigd.¹⁷⁰ Een andere bron stelt dat wanneer een uitreisverbod wordt uitgevaardigd tijdens een strafrechtelijk onderzoek, dit naar alle waarschijnlijkheid onzichtbaar zal zijn in UYAP en e-devlet. Wanneer een uitreisverbod wordt uitgevaardigd tijdens een rechtszaak, is het volgens dezelfde bron aannemelijk dat het uitreisverbod tezamen met de andere rechtbankstukken zal worden geüpload in UYAP en dus raadpleegbaar zal zijn.¹⁷¹

Volgens een vertrouwelijke bron kunnen de Turkse autoriteiten ook op een andere wijze voorkomen dat een persoon legaal het land uitreist.¹⁷² De politie en gendarmerie hebben toegang tot een database voor intern gebruik genaamd

¹⁶² Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 23 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

¹⁶³ Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

¹⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

¹⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

¹⁶⁶ In het Nederlands en Engels bekend als respectievelijk 'Algemeen Informatieverzamelingssysteem' en *General Information Gathering System*.

¹⁶⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Turkije, Dienstplicht*, juli 2019, blz. 11. DFAT, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 49. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

¹⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

¹⁶⁹ UYAP staat voor *Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi*, hetgeen in het Engels wordt vertaald als *National Judiciary Informatics System*.

¹⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

¹⁷¹ Vertrouwelijke bron, 28 november 2020.

¹⁷² Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

PolNet.¹⁷³ Het staat politieagenten en gendarmes vrij om in dit systeem aantekeningen te maken over burgers zonder medeweten van een rechter en de persoon in kwestie. Dergelijke aantekeningen kunnen de douane erop attenderen dat de persoon in kwestie niet het land behoort te verlaten. Op deze manier kan een persoon worden tegengehouden op een luchthaven, zonder dat in het GBT een uitreisverbod geregistreerd staat, aldus dezelfde bron.¹⁷⁴

Voor meer informatie over de bewegingsvrijheid van dienstplichtontduikers en deserteurs, zie paragraaf 8.2.

3.5 Rechtsgang

3.5.1 *Advocatuur onder druk*

President Erdoğan liet gedurende de verslagperiode zien dat hij de rechterlijke macht nog verder onder controle wilde brengen. Zoals reeds vermeld, werd in juli 2020 de wetgeving omtrent de advocatuur geamendeerd, hetgeen kon worden begrepen als een middel om de onafhankelijke en kritische houding van de advocatenordes te beteugelen (voor meer informatie over deze wetswijziging, zie subparagraaf 3.2.3).

De speelruimte van de advocatuur werd niet enkel ingeperkt via veranderde wet- en regelgeving. Voorgaand ambtsbericht berichtte reeds dat advocaten het risico liepen om door de overheid te worden geassocieerd met de gestelde misdrijven van hun cliënten, terwijl daarvoor geen concreet bewijs bestond. Een dergelijke praktijk staat bekend als *guilt by association*, oftewel 'schuld door associatie'. Dit was met name van toepassing op advocaten die (vermeende) leden van de Gülenbeweging, ISIS, de PKK of verboden linkse groepen verdedigden.¹⁷⁵ Dit beeld is onveranderd gebleven gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht.¹⁷⁶

Ebru Timtik was een mensenrechtenadvocaat die op 20 maart 2019 in het kader van schuld door associatie werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van dertien jaar en zes maanden. De Turkse aanklager meende dat zij lid zou zijn van de DKHP/C, een extreemlinkse organisatie die een gewapende strijd voert tegen de Turkse regering (voor meer informatie over de DHKP/C, zie subparagraaf 1.2.2).¹⁷⁷ Timtik behoorde tot een collectief van linkse advocaten dat politiek beladen zaken oppakte. Daarbij verdedigde Timtik onder meer mensen die verdacht werden van het onderhouden van banden met de DKHP/C. In februari 2020 ging zij in hongerstaking teneinde een eerlijk proces af te dwingen. Na 238 dagen in hongerstaking te zijn geweest, overleed zij op 20 augustus 2020.¹⁷⁸ De EU stelde diep bedroefd te zijn door de dood van Timtik en riep de Turkse autoriteiten op om de mensenrechtensituatie in het land te verbeteren en de tekortkomingen in de rechtsgang aan te pakken.¹⁷⁹

Voor informatie over advocaten die worden verdacht van Gülenisme omdat zij (vermeende) Gülenisten verdedigen, raadpleeg paragraaf 4.4.

¹⁷³ Home Office, *Country information and guidance, Turkey, Background information, including actors of protection and internal relocation*, februari 2016, blz. 28 en 29. iPROCEEDS, *General guide on protocols on interagency and international cooperation for investigations involving proceeds from crime online*, 28 mei 2017, blz. 17 en 18. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

¹⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

¹⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 26.

¹⁷⁶ USDoS, *Turkey 2019 human rights report*, publicatiedatum onvermeld, blz. 11 en 12. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

¹⁷⁷ AI, *Turkey, Conviction of lawyers deals heavy blow to right to fair trial and legal representation*, 20 maart 2019. Lawyers for Lawyers, *18 lawyers sentenced to long prison terms*, 22 maart 2019.

¹⁷⁸ De Volkskrant, *Hoe Turkije de rechtsstaat knevelt*, 31 augustus 2020.

¹⁷⁹ EU, *Turkey, Statement by the spokesperson on the death of Ebru Timtik*, 29 augustus 2020.

3.5.2 *Constitutioneel Hof onder druk*

Niet alleen de Turkse advocatuur, ook het Constitutionele Hof kwam gedurende de verslagperiode verder onder druk te staan. Zo liet de top van de AKP/MHP-alliantie, waaronder president Erdoğan, zich negatief uit over het Hof en zijn uitspraken.¹⁸⁰ Op 14 september 2020 bekritiseerde Soyulu, de minister van Binnenlandse Zaken, een uitspraak van het Constitutionele Hof op 11 september 2020. De minister was het er niet mee eens dat het Hof demonstraties en protestmarsen toestond op interstedelijke snelwegen.¹⁸¹

Op 30 september 2020 bekritiseerde MHP-leider Devlet Bahçeli enkele recente uitspraken van het Constitutionele Hof en riep hij op tot een herstructurering van het Hof, zodat het beter zou aansluiten op het presidentieel systeem dat in 2018 was aangenomen.¹⁸² Op 1 oktober 2020 gaf president Erdoğan te kennen dat hij zijn politiek bondgenoot Bahçeli steunde in diens oproep om het Constitutionele Hof te hervormen.¹⁸³ Tot dusver hebben de negatieve geluiden van de AKP/MHP-alliantie over het Hof niet geleid tot een concreet wetsvoorstel.¹⁸⁴

Het Constitutionele Hof kwam nog verder onder druk te staan toen een lagere rechtbank een uitspraak van het Hof naast zich neerlegde.¹⁸⁵ De kwestie zag toe op Enis Berberoğlu, een voormalig parlementslid van de CHP. Hij werd veroordeeld tot vijf jaar en tien maanden, omdat hij staatsgeheimen zou hebben gelekt over de steun van de MIT aan gewapende oppositiegroepen in Syrië. Hierop trokken de Turkse autoriteiten begin juni 2020 zijn parlementaire immuniteit in. Op 17 september 2020 oordeelde het Constitutionele Hof dat Berberoğlu's recht op vrijheid en veiligheid en zijn recht om zich verkiesbaar te stellen en deel te nemen aan politieke activiteiten waren geschonden.¹⁸⁶ Echter, de lagere rechtbank weigerde haar veroordeling te herzien.¹⁸⁷

Hieronder volgen nog drie prominente rechtszaken die laten zien dat de uitvoerende macht directe invloed uitoefende op het handelen van openbare aanklagers en rechters. Deze voorbeelden kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

3.5.3 *De zaak Demirtaş*

Op het moment van schrijven verkeerde Selahattin Demirtaş ruim vier jaar in detentie.¹⁸⁸ Hij was de voormalig leider van de HDP. Deze linkse oppositiepartij komt onder meer op voor de rechten van de Koerdische minderheid (voor meer informatie over het politiek profiel van de HDP, raadpleeg subparagraaf 5.3.1). De Turkse autoriteiten stelden dat hij banden zou onderhouden met de PKK en dat hij middels zijn toespraken en deelname aan demonstraties propaganda zou hebben gemaakt voor de PKK. Sindsdien heeft de Turkse overheid een reeks rechtszaken tegen hem aangespannen.¹⁸⁹ Op 19 juni 2020 kwam het Constitutionele Hof in

¹⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 21 oktober 2020.

¹⁸¹ Duvar English, *Turkish Interior Minister targets Constitutional Court President after top court permits intercity marches*, 14 september 2020.

¹⁸² Ahval News, *Erdoğan ally calls for overhaul of Turkey's top court*, 30 september 2020. HDN, *MHP leader urges reshaping structure of Constitutional Court*, 1 oktober 2020.

¹⁸³ Duvar English, *Erdoğan says he supports nationalist ally's calls for overhauling top court, reinstatement of death penalty*, 1 oktober 2020.

¹⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 23 december 2020.

¹⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 21 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

¹⁸⁶ Bianet, *Constitutional Court: rights of Enis Berberoğlu violated*, 17 september 2020. HDN, *Constitutional Court rules retrial of former CHP MP Berberoğlu over breach of rights*, 18 september 2020.

¹⁸⁷ Ahval News, *Turkey faced with a constitutional crisis, says opposition deputy*, 14 oktober 2020. Bianet, *Local court defies Constitutional Court ruling of right violation for Enis Berberoğlu*, 14 oktober 2020.

¹⁸⁸ HRW, *Turkey, Opposition politicians detained for four years*, 19 november 2020.

¹⁸⁹ Voor gebeurtenissen aangaande de zaak Demirtaş in de periode van november 2016 tot en met september 2019, raadpleeg: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 40 en 41

Turkije tot het oordeel dat de periode van voorarrest, welke duurde van 4 november 2016 tot 2 november 2019, te lang had geduurd en daarom onrechtmatig was. Hiervoor diende Demirtaş een schadevergoeding te krijgen ter hoogte van 50.000,00 TL.¹⁹⁰

De uitspraak van het Constitutionele Hof betekende geenszins dat Demirtaş vrij kwam, omdat er nog meerdere rechtszaken tegen hem liepen.¹⁹¹ Op 22 december 2020 oordeelde het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)¹⁹² in Straatsburg dat de rechten van Demirtaş, waaronder zijn recht op vrijheid van meningsuiting, waren geschonden en dat zijn gevangenschap politiek was gemotiveerd. Hierop riep het EHRM de Turkse autoriteiten op om hem onmiddellijk vrij te laten.¹⁹³ De volgende dag, op 23 december 2020, deed Erdoğan het vonnis van het EHRM af als 'hypocriet' en stelde hij dat het EHRM een 'terrorist' verdedigde.¹⁹⁴

Voor meer informatie over de rechtsgang in relatie tot leden en aanhangers van de HDP, raadpleeg subparagraaf 5.3.3.

3.5.4 De zaak Kavala

Kavala verkeerde sinds november 2017 in voorarrest. Aanvankelijk werd Kavala ervan verdacht de grootschalige Gezipark-protesten in 2013 te hebben aangesticht en gefinancierd, waarmee hij gewapenderhand een staatsgreep zou hebben willen plegen (zie ook paragraaf 1.1.3). Op 10 december 2019 oordeelde het EHRM dat Kavala's detentie onwettig was en dat hij onmiddellijk diende te worden vrijgelaten.¹⁹⁵ Desalniettemin oordeelde een Turkse rechtbank dat Kavala gevangen moest blijven.¹⁹⁶

Op 18 februari 2020 werd Kavala vrijgesproken van de aanklacht die teruggreep op de protesten in 2013. Echter, enkele uren na deze vrijspraak werd hij opnieuw aangeklaagd, ditmaal vanwege vermeende betrokkenheid bij de mislukte coup poging van 2016.¹⁹⁷ Enkele weken later volgde daar bovenop een spionageaanklacht tegen Kavala, die deels terugvoerde op de protestgolf in 2013. Aldus bleef hij in voorarrest verkeren, hetgeen tot felle kritiek leidde van internationale mensenrechtenorganisaties.¹⁹⁸

Op 29 december 2020 oordeelde het Constitutionele Hof van Turkije dat het drie jaar durende voorarrest van Kavala geen schending van zijn rechten was.¹⁹⁹ Op 5 februari 2021 voegde de rechtbank in Istanboel de twee lopende strafzaken tegen Kavala samen en verdaagde het strafproces tot 21 mei 2021.²⁰⁰ Op 10 februari

¹⁹⁰ Bianet, *Constitutional Court: Rights of Selahattin Demirtaş violated*, 19 juni 2020. NOS, *Turks hooggerechtshof: oppositieleider heeft te lang vastgezet*, 19 juni 2020. Volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, had 50.000,00 TL op 4 december 2020 dezelfde waarde als 5.276,76 euro.

¹⁹¹ Duvar English, *Ankara court rejects former HDP co-chair Demirtaş's appeal for release despite Constitutional Court's ruling*, 6 juli 2020.

¹⁹² Het EHRM staat in het Engels bekend als het *European Court of Human Rights* (ECHR).

¹⁹³ FT, *Europe's top human rights court orders Turkey to release jailed Kurdish politician*, 22 december 2020. The Guardian, *Human rights courts orders Turkey to free Kurdish politician*, 22 december 2020.

¹⁹⁴ BBC, *Erdogan attacks Europe court's order for Demirtaş's release*, 23 december 2020. The Independent, *Turkey's president slams European court for Demirtaş ruling*, 23 december 2020.

¹⁹⁵ Deutsche Welle (DW), *Turkey must free jailed rights activist Osman Kavala, rules EU court*, 10 december 2019.

¹⁹⁶ DW, *Turkey, Osman Kavala kept in jail despite European human rights court ruling*, 24 december 2019.

¹⁹⁷ British Broadcasting Corporation (BBC), *Osman Kavala, Turkey 're-arrests' activist hours after acquittal*, 18 februari 2020.

¹⁹⁸ HRW, *Turkey, Free rights defender following European Court ruling*, 2 juni 2020. AI, *Turkey, Istanbul court accepts absurd new indictment against Osman Kavala*, 9 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 21 oktober 2020. The Independent, *Turkish philanthropist on trial for alleged failed coup ties*, 18 december 2020.

¹⁹⁹ FT, *Turkey's top court rules jailed activist's rights were not violated*, 29 december 2020.

²⁰⁰ The Independent, *Turkish court refuses to free philanthropist, merges cases*, 5 februari 2021.

2021 riepen de VS Turkije op om gehoor te geven aan de uitspraak van het EHRM en Kavala vrij te laten.²⁰¹

3.5.5 *De Büyükada-zaak*

Een andere rechtszaak die veel controverse opriep betrof de zogenaamde 'Büyükada-zaak', waarbij elf mensenrechtenverdedigers terecht stonden. Tien beklagden waren in juli 2017 tijdens een workshop op het eiland Büyükada opgepakt,²⁰² waaraan de rechtszaak haar naam dankte. De elfde beklagde, Taner Kilic, was reeds daarvoor opgepakt. Kilic was de erevoorzitter van de Turkse tak van *Amnesty International* (AI). Op 3 juli 2020 werden Kilic en drie andere beklagden veroordeeld tot een gevangenisstraf. Kilic kreeg een gevangenisstraf van zes jaar en drie maanden, omdat hij lid zou zijn van een terroristische organisatie. De rechtbank woog daarbij mee dat Kilic de *ByLock*-app zou hebben gedownload en gebruikt op zijn mobiele telefoon. Volgens de Turkse autoriteiten gebruiken aanhangers van de verboden Gülenbeweging deze applicatie om met elkaar te communiceren (voor meer informatie over het downloaden en gebruiken van *ByLock* als bewijs bij Gülenzaken, raadpleeg paragraaf 4.4). De andere drie kregen een gevangenisstraf van twee jaar en één maand wegens het steunen van een terroristische organisatie. Internationale mensenrechtenorganisaties spraken van een politiek gemotiveerd proces en veroordeelden het vonnis.²⁰³ Op 26 november 2020 verklaarde een regionale rechtbank het beroep van de vier veroordeelden ongegrond. Hierop gingen zij in hoger beroep.²⁰⁴

Voor meer informatie over de rechtsgang in relatie tot (vermeende) Gülenisten, raadpleeg paragraaf 4.4.

3.5.6 *Openbaarheid van bewijs*

Bij misdaden tegen de staatsveiligheid, misdaden tegen de grondwettelijke orde en spionage krijgen de verdachte en zijn of haar verdediging toegang tot het strafdossier en de bewijsvoering vanaf het moment dat de verdachte daadwerkelijk is aangeklaagd en er een rechtszaak in gang is gezet.²⁰⁵ Voorgaande is vastgelegd in artikel 153 (2) in het Wetboek van Strafvordering, in het Engels aangeduid als de *Criminal Procedure Law*.²⁰⁶

Mensen worden nog steeds aangeklaagd en/of veroordeeld op basis van anonieme getuigenverklaringen.²⁰⁷ De aangeklaagde en zijn of haar verdediging krijgen gedurende de rechtszaak niet te horen wanneer, waar en hoe de anonieme getuigenverklaring tot stand is gekomen. Zij kunnen evenmin de anonieme getuigenverklaring aan een *cross-examination* onderwerpen.²⁰⁸ Naar verluidt getuigde één anonieme getuige in meer dan honderd politiek beladen zaken, hetgeen veel controverse opriep.²⁰⁹

²⁰¹ Al Jazeera, *US calls for release of jailed Turkish rights activist Kavala*, 11 februari 2021.

²⁰² Büyükada is het grootste van de negen Prinseneilanden, een archipel in de Zee van Marmara, gelegen voor de kust van Istanboel.

²⁰³ The New York Times, *Turkey convicts human rights activists on terror charges*, 3 juli 2020. HRW, *Turkey, Politically motivated conviction of activists*, 6 juli 2020. Freedom House, *Turkey, Büyükada trial verdict lays bare assault on human rights*, 9 juli 2020.

²⁰⁴ AI, *The Büyükada story is far from over, We stand with Taner, İdil, Özlem and Günel*, 10 december 2020.

²⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 4 december 2020. Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 4 december 2020.

²⁰⁷ USDoS, *Turkey 2019 human rights report*, publicatiedatum onvermeld, blz. 16. Vertrouwelijke bron, 4 december 2020. Vertrouwelijke bron, 4 december 2020. Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²⁰⁸ USDoS, *Turkey 2019 human rights report*, publicatiedatum onvermeld, blz. 16. Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²⁰⁹ Bianet, *'The permanent witness' on parliamentary agenda: 'Hundreds arrested because of them'*, 29 januari 2020. Vertrouwelijke bron, 4 december 2020.

Adnan Selçuk Mızraklı, de ontslagen HDP-burgemeester van Diyarbakır, werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen jaar, vier maanden en vijftien dagen op basis van een anonieme getuigenverklaring. Volgens de anonieme getuige zou Mızraklı als arts een gewonde PKK-strijder hebben behandeld en ontslagen uit het ziekenhuis, zonder hem daarbij te hebben overgedragen aan de veiligheidstroepen.²¹⁰

3.5.7

UYAP

Zoals reeds vermeld, is UYAP een juridisch informatiesysteem (zie paragraaf 3.4.). Verschillende groepen kunnen via een eigen portaal toegang krijgen tot het UYAP-systeem. Turkse staatsburgers, houders van een blauwe kaart en vreemdelingen met een Turks vreemdelingsnummer kunnen via het *Citizen Portal* ('burgerportaal') gegevens inzien in UYAP. Advocaten kunnen via het *Attorney Portal* ('advocatenportaal') gegevens raadplegen in UYAP. Zie dienen daartoe lid te zijn van de TBB en hun eigen provinciale advocatenorde. Andere groepen binnen het Turkse rechtssysteem, zoals aanklagers en rechters, hebben ook hun eigen toegangsportaal tot UYAP.²¹¹

Voorgaand ambtsbericht berichtte reeds dat advocaten beroepshalve toegang kregen tot dossiers bij rechtbanken via UYAP, mits zij in bezit waren van een volmacht van hun cliënten.²¹² Gedurende de verslagperiode werd duidelijk dat advocaten inzage kunnen krijgen in het strafrechtelijk onderzoeksdossier indien de OvJ daartoe toestemming geeft. Tijdens een strafrechtelijke procedure kan de OvJ of de rechtbank ertoe besluiten om bepaalde informatie te classificeren als 'vertrouwelijk'. Dergelijke informatie is dan niet toegankelijk voor burgers en advocaten.²¹³

Voor zover bekend hebben burgers die in de negatieve belangstelling staan van de Turkse autoriteiten wel toegang tot UYAP.²¹⁴

UYAP-documenten bevatten een beveiligde elektronische handtekening van de juridisch medewerker die het document ondertekent. Daarnaast heeft ieder UYAP-document een eigen barcode of code.²¹⁵ Alle UYAP-documenten bevatten een zichtbare barcode en/of code. In beginsel bevat een UYAP-document ook een zichtbare, elektronische handtekening, maar in de praktijk laten sommige UYAP-documenten geen elektronische handtekening zien.²¹⁶

Voor informatie over UYAP in relatie tot uitreisverboden, raadpleeg paragraaf 3.4.

Een persoon moet middels een notariële akte een advocaat machtigen, alvorens deze de persoon kan vertegenwoordigen.²¹⁷

²¹⁰ Bianet, *Ousted Diyarbakir mayor Selcuk Mizrakli handed prison sentence on terrorism charges*, 9 maart 2020. Daily Sabah, *Former Diyarbakir mayor sentenced to prison for PKK links*, 7 april 2020. Vertrouwelijke bron, 4 december 2020.

²¹¹ Joinup, *Turkey's eJustice system (UYAP)*, gepubliceerd op 10 juni 2007, voor het laatst bijgewerkt op 11 juni 2007. iPROCEEDS, *General guide on protocols on interagency and international cooperation for investigations involving proceeds from crime online*, 28 mei 2017, blz. 18. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 34. Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

²¹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 34.

²¹³ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

²¹⁴ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

²¹⁵ Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

²¹⁶ Vertrouwelijke bron, 17 februari 2021.

²¹⁷ Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

3.6 Arrestaties, bewaring en detenties

In mei 2019 bracht een delegatie van het *Committee for the Prevention of Torture (CPT)*,²¹⁸ oftewel het 'Comité ter Voorkoming van Marteling' van de RvE, een bezoek aan een aantal detentiefaciliteiten van de Turkse politie en gendarmerie. Naar aanleiding van dit bezoek rapporteerde het CPT in augustus 2020 dat procedurele waarborgen omtrent het in hechtenis nemen van arrestanten niet altijd werden gehonoreerd. In dit verband vermeldde het CPT dat het voorkwam dat arrestanten niet gelijk toegang kregen tot een advocaat, zodat politieagenten of gendarmes eerst de mogelijkheid hadden om de arrestant te ondervragen zonder aanwezigheid van diens advocaat. Ook legde het CPT vast dat politieagenten of gendarmes in veel gevallen aanwezig bleven tijdens de medische controle, hetgeen de privacy van de arrestant schond. Verder vond er tijdens een dergelijke controle veelal geen werkelijk onderzoek plaats en werd nadien een standaardrapport afgegeven waarin stond dat er geen verwondingen waren waargenomen. Het CPT berichtte daarnaast dat arrestanten in sommige gevallen door agenten of gendarmes werden bedreigd om niet hun verwondingen, die het gevolg waren van mishandeling door de politie of gendarmerie, te laten zien aan de arts (voor meer informatie over mishandeling tijdens een verblijf in hechtenis, raadpleeg paragraaf 3.7). Verder kreeg het CPT te horen dat veel arrestanten tijdens een nachtelijk verblijf in hechtenis geen matras toebedeeld kregen en dat velen weinig of geen voedsel ontvingen en soms ook geen drinkwater en toiletartikelen.²¹⁹

Het voorgaand ambtsbericht vermeldde reeds dat de gevangenen in Turkije overvol waren en dat de detentieomstandigheden slecht waren. Zo hadden gevangenen weinig ruimte en beperkte toegang tot gezondheidszorg en persoonlijke hygiëne.²²⁰ Dit beeld is onveranderd gebleven tijdens de verslagperiode van onderhavig ambtsbericht. In juli 2020 telde Turkije 249.600 gevangenen (bestaande uit zowel veroordeelden als niet-veroordeelden), terwijl het land een gevangenis capaciteit had voor 236.755 gevangenen. Volgens het Turkse ministerie van Justitie was dertien procent van het aantal gedetineerden gevangengezet vanwege terreuraanklachten. Dit percentage bevatte een groot aantal journalisten, mensenrechtenverdedigers, advocaten en politieke activisten.²²¹

De reeds behandelde wetswijziging van de LESSM in april 2020 moest de druk op de gevangenis capaciteit verlichten (voor meer informatie, zie subparagraaf 3.2.1). Echter, in augustus 2020 rapporteerde het CPT dat de overbevolking van Turkse gevangenen een zorgwekkend probleem bleef. Het CPT stelde vast dat grote aantallen gevangenen geen eigen bed hadden en dat ze op matrassen op de vloer moesten slapen. In sommige gevallen waren gevangenen gedwongen om een matras met elkaar te delen, aldus het CPT. Verder constateerde het CPT dat de medische dienstverlening te kort schoot op meerdere punten. Veel nieuwe gevangenen kregen pas na lange tijd een onderhoud met een arts of werden helemaal niet gezien door een arts. Indien een gevangene wel een arts te zien kreeg, vond er veelal geen werkelijk onderzoek plaats. Ook eerbiedigde het gevangenis personeel niet de privacy van gevangenen en konden deze niet in vertrouwen met een arts spreken over eventuele gezondheidsklachten. Verder

²¹⁸ De volledige benaming luidt: *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*.

²¹⁹ CPT, *Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 6 to 17 May 2019*, 5 augustus 2020, blz. 3 en 4.

²²⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2020, blz. 35.

²²¹ Europese Commissie, *Turkey 2020 report*, 6 oktober 2020, blz. 31 en 32.

kregen drugsverslaafde gevangenen geen pijnstillers en vervangende middelen toegediend indien zij last hadden van ontweningsverschijnselen.²²²

Een vertrouwelijke bron bevestigde dat de detentieomstandigheden slecht waren en dat de medische voorzieningen in het gevangeniswezen te kort schoten. In 2020 waren er volgens deze bron 1.600 zieke gevangenen, waaronder 600 ernstig zieken. Volgens de bron was het gevangeniseten onvoldoende voedzaam en heerste er een gebrek aan geestelijke gezondheidszorg. Ook wees de bron erop dat de gendarmerie verantwoordelijk was voor het vervoer van zieke gevangenen van de gevangenis naar het ziekenhuis, maar dat gendarmes geregeld tijd te kort kwamen om deze taak naar behoren uit te voeren. Verder plaatste dezelfde bron een kritische kanttekening bij het functioneren van de *Adli Tıp Kurumu* (ATK), oftewel de 'Raad voor Forensische Geneeskunde'.²²³ De ATK is bevoegd om een rapportage op te stellen die het mogelijk maakt om een gevangene op medische gronden uit de gevangenis te ontslaan. Echter, de bron stelde dat de ATK onder overheidsinvloed staat en er niet toe geneigd is om voor gevangenen, die vanwege politieke redenen gevangen zitten, een dergelijk rapport op te stellen.²²⁴

3.7 Mishandeling en foltering

Zoals reeds vermeld, bezocht een delegatie van het CPT in mei 2019 een aantal detentiefaciliteiten van de Turkse politie en gendarmerie. Naar aanleiding van het bezoek rapporteerde het CPT in augustus 2020 dat het veel geluiden had opgevangen over mishandeling van arrestanten tijdens hun vervoer en gedurende hun verblijf in hechtenis. Veel voorkomende vormen van mishandeling waren slaan (met een wapenstok), schoppen en stompen, aldus het CPT. In vergelijking met een eerder bezoek uit 2017 had het CPT de indruk dat de frequentie van mishandeling gedurende het vervoer van arrestanten en hun verblijf in hechtenis was verminderd, maar desondanks zorgelijk bleef.²²⁵ Informatie over de frequentie van mishandeling en foltering in detentiefaciliteiten en gevangenissen was schaars. Een Turkse mensenrechtenvereniging genaamd *İnsan Hakları Derneği* (İHD)²²⁶ stelde van januari tot en met november 2020 417 gevallen van mishandeling en foltering in detentiefaciliteiten en gevangenissen te hebben gedocumenteerd.²²⁷

Een andere vertrouwelijke bron heeft de indruk dat mishandeling en foltering meer voorkomen wanneer een arrestant wordt vervoerd of in (buitengerechtelijke) detentie verkeert dan in gevangenissen.²²⁸ Echter, dit laat onverlet dat mishandeling en foltering ook voorkomen in gevangenissen. Dit komt mede doordat er onder het gevangenispersoneel een cultuur van straffeloosheid heerst, waarbij gevangenisbewaarders gevangenen kunnen folteren, mishandelen en/of vernederen, zonder dat daaraan negatieve consequenties zijn verbonden.²²⁹ Eén bron merkt in dit verband op dat het voorkomt dat gevangenisbewaarders cellen doorzoeken,

²²² CPT, *Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 6 to 17 May 2019*, 5 augustus 2020, blz. 4.

²²³ In het Engels is de ATK bekend als de *Council of Forensic Medicine*.

²²⁴ Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²²⁵ CPT, *Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 6 to 17 May 2019*, 5 augustus 2020, blz. 3.

²²⁶ De İHD staat in het Engels bekend als de *Human Rights Association*. De İHD heeft kantoren in heel Turkije. Het hoofdkantoor van deze mensenrechtenvereniging is gevestigd in Ankara.

²²⁷ İHD, *Verilerle 2020 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri (Schendingen van de mensenrechten in Turkije in 2020)*, 9 december 2020, blz. 3.

²²⁸ Vertrouwelijke bron, 5 oktober 2020.

²²⁹ Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 5 oktober 2020.

bezittingen van gevangenen confisqueren en hun antipathie tegen de Gülenbeweging en Koerdisch activisme uiten.²³⁰ Ook komt het volgens de internationale mensenrechtenorganisatie *Human Rights Watch* (HRW) voor dat gevangenen worden opgezocht en bedreigd door medewerkers van de MIT.²³¹ Een andere bron meldt dat indien een gevangene een *stripsearch* weigert,²³² of niet wenst om geboeid naar de ziekenboeg te worden gebracht, deze net zolang zal worden geslagen totdat hij of zij meewerkt.²³³ Twee vertrouwelijke bronnen merken op dat bij bekende gevangenen de kans op mishandeling en foltering kleiner is. Echter, dezelfde bronnen benadrukken dat bekendheid geen honderd procent bescherming biedt tegen foltering en mishandeling.²³⁴

Slachtoffers van mishandeling en foltering hebben formeel gezien de mogelijkheid om hun beklag te doen bij verschillende instanties, waaronder de Ombudsman en het *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu* (TİHEK), in het Engels bekend als het *Human Rights and Equality Institution of Turkey*. Echter, beide instanties staan onder overheidscontrole en hebben niet de reputatie dat ze op efficiënte wijze optreden tegen misstanden die zijn begaan door overheidsmedewerkers.²³⁵ Volgens mensenrechtenorganisaties hebben veel slachtoffers van mishandeling en foltering weinig tot geen vertrouwen in de Ombudsman en het TİHEK en vrezen zij opnieuw te zullen worden blootgesteld aan mishandeling en marteling indien de gendarmes, politieagenten en/of gevangenisbewaarders erachter komen dat zij een klacht hebben ingediend. Gelet op voorgaande dienen de meeste slachtoffers van mishandeling en marteling geen klacht in.²³⁶

3.8 Gedwongen verdwijningen

Gedurende de verslagperiode kwamen er meldingen binnen dat sommige personen slachtoffer waren geworden van een gedwongen verdwijning.²³⁷ door toedoen van veiligheidsagenten van de Turkse staat. De Werkgroep inzake gedwongen en onvrijwillige verdwijningen van de VN.²³⁸ meldde in haar jaarverslag van 2020 dat er sinds haar oprichting in 1980 in totaal 248 gedwongen verdwijningen in Turkije zijn gemeld, waarvan er 89 zaken nog openstaan.²³⁹

Eind april 2020 bracht HRW naar buiten dat zij sinds 2017 zestien gedwongen verdwijningen had gedocumenteerd. Een gedwongen verdwijning zag toe op de (vermeende) Gülenist Gökhan Türkmen. Hij verdween op 7 februari 2019 en negen maanden later, op 6 november 2019, kwam hij weer boven water en bleek hij in hechtenis te verkeren. Sindsdien bevindt Türkmen zich in voorarrest. Hij heeft

²³⁰ Vertrouwelijke bron, 5 oktober 2020.

²³¹ HRW, *Turkey, Enforced disappearances, Torture*, 29 april 2020.

²³² Bij een *stripsearch* verwijderd het gevangenispersoneel de kleding van een gevangene om te zien of deze geen ongeoorloofde dingen, zoals drugs, bij zich heeft.

²³³ Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²³⁴ Vertrouwelijke bron, 2 september 2020. Vertrouwelijke bron, 2 december 2020.

²³⁵ Europese Commissie, *Turkey 2020 report*, 6 oktober 2020, blz. 29-32. Vertrouwelijke bron, 5 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 2 december 2020. Vertrouwelijke bron, 2 december 2020. Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²³⁶ DFAT, *DFAT country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 42. Vertrouwelijke bron, 5 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 2 december 2020.

²³⁷ Het begrip 'gedwongen verdwijning' verwijst naar het gevangenzetten van mensen door of met instemming van de overheid, maar zonder een officiële erkenning van de detentie.

²³⁸ In het Engels bekend als de *Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances* (WGEID).

²³⁹ Werkgroep inzake gedwongen en onvrijwillige verdwijningen van de VN, *Enforced or involuntary disappearances*, 7 augustus 2020, blz. 32.

verklaard gedurende zijn gedwongen verdwijning te zijn gemarteld en dat hij tijdens zijn voorarrest meerdere malen is opgezocht en bedreigd door MIT-agenten.²⁴⁰

Ook de mensenrechtenvereniging İHD legde gedwongen verdwijningen vast die door de Turkse staat waren uitgevoerd. In 2019 ging het om dertien personen die door veiligheidsagenten werden ontvoerd en onder druk werden gezet om als informant te gaan fungeren. Gedurende de eerste tien maanden van 2020 documenteerde İHD tien van dergelijke incidenten. De slachtoffers van gedwongen verdwijningen waren meestal studenten, leden van oppositiepartijen, mediamedewerkers en familieleden van gevangenen, aldus de İHD.²⁴¹ Volgens een vertrouwelijke bron waren de leden van oppositiepartijen gelieerd aan de HDP, de DBP²⁴² of de ESP.²⁴³ Dezelfde bron stelt dat het voorkomt dat Koerdische activisten worden ontvoerd, waarbij zij onder druk worden gezet om als informant te gaan fungeren. Indien zij daaraan geen gehoor geven, dreigen de Turkse veiligheidsbeambten hun familieleden in de gevangenis iets aan te zullen doen, aldus de bron.²⁴⁴

²⁴⁰ USDoS, *Turkey 2019 human rights report*, publicatiedatum onvermeld, blz. 5. HRW, *Turkey, Enforced disappearances, Torture*, 29 april 2020.

²⁴¹ İHD, *Special report, Enforced statements, interviews, informant-making and abductions through coercion and threats in 2020*, 5 november 2020, blz. 1 en 2.

²⁴² DBP staat voor *Demokratik Bölgeler Partisi*, oftewel de 'Democratische Regio Partij' (in het Engels bekend als *Democratic Regions Party*). De DBP acteert zelfstandig op regionaal niveau en laat zich op nationaal niveau vertegenwoordigen door de HDP. De DBP en HDP zijn in ideologisch opzicht nauw aan elkaar verwant. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 18 september 2020.

²⁴³ ESP staat voor *Ezilenlerin Sosyalist Partisi*, oftewel de 'Socialistische Partij van de Onderdrukten' (in het Engels bekend als *Socialist Party of the Oppressed*). De ESP is een marxistisch-leninistische partij die met name steun geniet onder alevieten en marxistische Turken. Het partijlogo van de ESP bestaat uit een rode, vijfpuntige ster en een Koerdische zonnescijf. Het gebruik van laatstgenoemd symbool kan worden begrepen als een uitdrukking van solidariteit met de Koerden. Vertrouwelijke bron, 14 en 29 december 2020.

²⁴⁴ Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

4 Gülenisten

4.1 Inleiding

Aanhangers en volgelingen van Fethullah Gülen, een islamitische geleerde in Pennsylvania (VS), verwijzen naar hun eigen netwerk met de term *Hizmet*, oftewel 'dienstbaarheidsbeweging'.²⁴⁵ De Turkse autoriteiten duiden dezelfde beweging aan met de benaming *Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması* (FETÖ/PYD), oftewel 'Fethullah's Terreurorganisatie/Parallele Staatsstructuur'.²⁴⁶ In dit ambtsbericht zal naar het netwerk van Gülen worden verwezen met de term 'Gülenbeweging'. De Gülenbeweging komt niet voor op de EU-lijst van terroristische organisaties.²⁴⁷

Volgens de Turkse overheid is de Gülenbeweging hoofdvantwoordelijk voor de mislukte staatsgreep van 15 juli 2016, waarbij minstens 241 doden en meer dan 2.100 gewonden vielen. Naar aanleiding van deze poging tot staatsgreep heerste er in Turkije van 21 juli 2016 tot 19 juli 2018 de noodtoestand.²⁴⁸ Gülen ontkent enige vorm van betrokkenheid bij de mislukte staatsgreep.

Volgens sommige mensenrechtenorganisaties, Turkije-kenners en Turkse oppositiepartijen wendt de Turkse regering de mislukte staatsgreep niet alleen aan om de Gülenbeweging te ontmantelen, maar ook om af te rekenen met uiteenlopende groepen en individuen die afwijken van de door de regering gestelde norm. In dit verband kan worden gedacht aan mensenrechtenverdedigers, Koerdische activisten, academici, journalisten, alevieten, atheïsten,²⁴⁹ kemalisten²⁵⁰ en mensen die zich bevinden aan de linkerkant van het politiek spectrum.²⁵¹

4.2 Arrestaties en ontslagen van (vermeende) Gülenisten

Ruim vier jaar na de mislukte coup worden er nog steeds (vermeende) Gülenisten opgepakt door de Turkse autoriteiten. In sommige gevallen vindt er een individuele arrestatie plaats en in andere gevallen een massa-arrestatie. Met name de massa-arrestaties van (vermeende) Gülenisten krijgen veel aandacht in de (regeringsgezinde) media.²⁵² Begin juni 2020 bijvoorbeeld, vaardigden de Turkse autoriteiten arrestatiebevelen uit voor 149 verdachte Gülenisten. De meeste verdachten waren militairen of politieagenten.²⁵³ Op 13 oktober 2020 maakte *Anadolu Agency* (AA), het persagentschap van de Turkse overheid, bekend dat in 25

²⁴⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 10.

²⁴⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 9.

²⁴⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 39.

²⁴⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 9.

²⁴⁹ Atheïsme is in Turkije niet bij wet verboden. In Istanboel is een atheïstenvereniging gevestigd genaamd *Ateizm Derneği*. Deze vereniging telt naar eigen zeggen 250 leden. De Volkskrant, 'Veel Turkse atheïsten vrezen hun bureu', 7 januari 2020. Voor meer informatie over de Turkse vereniging van Atheïsten, bezoek de Engelstalige website: <https://www.ateizmdernegi.org.tr/home-page/>.

²⁵⁰ Kemalisten zien zich als de erfgenamen van het politiek gedachtegoed van Mustafa Kemal Atatürk, de grondlegger van de moderne Turkse staat. Kemalisten streven naar een seculiere samenleving en zijn verenigd in de CHP, de grootste oppositiepartij in Turkije.

²⁵¹ EUobserver, *Leaked document sheds light on Turkey's 'controlled coup'*, 11 maart 2019. Reuters, *Turkey's Erdogan says main opposition should be probed for Gulen links*, 19 februari 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁵² Reuters, *Turkey issues detention warrants for 167 over suspected Gulen links - media*, 13 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁵³ Al Jazeera, *Turkey seeks arrest of 149 for suspected Gulen links*, 8 juni 2020.

steden 89 soldaten zouden zijn opgepakt. Zij werden allen verdacht van het onderhouden van banden met de Gülenbeweging.²⁵⁴

Ook werden gedurende de verslagperiode (vermeende) Gülenisten ontslagen die bijvoorbeeld functies bekleedden in het openbaar bestuur en de rechtsspraak. Begin september 2020 ontsloeg het ministerie van Binnenlandse Zaken 43 gouverneurs omdat deze lid zouden zijn van de Gülenbeweging dan wel banden zouden onderhouden met deze beweging.²⁵⁵ Op 14 oktober 2020 ontsloeg de *Hakimler ve Savcılar Kurulu* (HSK), oftewel de 'Raad van Rechters en Aanklagers',²⁵⁶ acht rechters en drie aanklagers omdat deze lid zouden zijn van de Gülenbeweging dan wel banden zouden onderhouden met deze beweging.²⁵⁷

4.3 Betrokkenheid bij de Gülenbeweging

Betrokkenheid bij de Gülenbeweging in het verleden kan aanleiding vormen tot negatieve bejegening door de Turkse autoriteiten in het heden. Deze negatieve bejegening door de Turkse overheid kan verschillende vormen aannemen, zoals een strafrechtelijk onderzoek, een uitreisverbod, een ontslag, een arrestatie en/of strafrechtelijke vervolging, het bevriezen van tegoeden, het schrappen van een ziektewetuitkering of inbeslagname van een paspoort.²⁵⁸ Volgens vertrouwelijke bronnen hebben enkele hooggeplaatste AKP'ers, die in het verleden banden onderhielden met de Gülenbeweging,²⁵⁹ strafrechtelijke vervolging kunnen ontlopen dankzij hun politieke connecties.²⁶⁰

De Turkse autoriteiten maken naar eigen zeggen binnen de groep van (vermeende) Gülenaanhangers onderscheid naar de mate van betrokkenheid bij de Gülenbeweging. In maart 2020 deelde de 16^e strafkamer van het Constitutionele Hof, die het onderzoek uitvoert naar de hoge beroepsmogelijkheden aangaande alle Gülenzaken, dat er zeven niveaus van betrokkenheid bestaan:

1. De eerste laag bestaat uit het volk en geeft uit goede bedoelingen (financiële) steun aan de Gülenbeweging;
2. De tweede laag bestaat uit een loyale groep van mensen die werkzaam is in Gülengerelateerde instanties.²⁶¹ en bekend is met de ideologie van de Gülenbeweging;
3. De derde laag bestaat uit ideologen die de Gülenideologie omarmen en uitdragen in hun omgeving;
4. De vierde laag bestaat uit inspecteurs die de verschillende vormen van dienstverlening van de Gülenbeweging controleren;
5. De vijfde laag bestaat uit functionarissen die verantwoordelijk zijn voor het maken en uitvoeren van het beleid van de Gülenbeweging;
6. De zesde laag bestaat uit een elite die het contact tussen de verschillende lagen mogelijk maakt en mensen uit hun functie ontslaat;

²⁵⁴ AA, Turkey, 89 FETO-linked suspects arrested, sources say, 13 oktober 2020.

²⁵⁵ BalkanInsight, Turkey sacks 43 governors for alleged Gülenist links, 8 september 2020.

²⁵⁶ In het Engels staat de HSK bekend als *Council for Judges and Prosecutors*.

²⁵⁷ International Commission of Jurists (ICJ), Turkey, dismissal of judges and prosecutors fundamentally unfair, 21 oktober 2020.

²⁵⁸ Alarabiya News, Why is Turkey's Erdogan persecuting the Gulen movement?, 10 juni 2020. Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

²⁵⁹ in het verleden werkten de AKP-regering en de Gülenbeweging met elkaar samen totdat het in 2013 tot een openlijke breuk kwam.

²⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

²⁶¹ Denk bijvoorbeeld aan scholen, studentenhuisen, banken, media en ngo's.

7. De zevende laag bestaat uit zeventien mensen die rechtstreeks zijn gekozen door Gülen en de top vormen van de Gülenbeweging.

Volgens de 16e strafkamer van het Constitutionele Hof behoren leden vanaf het derde niveau strafrechtelijk te worden vervolgd.²⁶² Eén vertrouwelijke bron vraagt zich af in hoeverre bovenstaande onderverdeling kan worden toegepast bij het beoordelen van iemands betrokkenheid bij de Gülenbeweging, met name omdat de tweede en derde laag in elkaar lijken over te lopen.²⁶³

Uit informatie van vertrouwelijke bronnen kan worden opgemaakt dat feitelijk iedereen met een Gülenachtergrond, enkele hoge AKP-functionarissen daargelaten, strafrechtelijk kan worden vervolgd. Wel kan worden afgeleid dat sommige beroepsgroepen binnen de Gülenbeweging meer negatieve aandacht krijgen dan andere. Eén bron stelt dat met name Gülenistische politieagenten, legerofficieren en diplomaten negatief worden bejegend door de Turkse autoriteiten en dat dit minder geldt voor academici en studenten met een Gülenistische achtergrond.²⁶⁴ Een andere bron deelt mee dat de Turkse autoriteiten zich bij de strafrechtelijke vervolging van (vermeende) Gülenisten eerst richten op militairen, daarna politieagenten, vervolgens juridische medewerkers, waarna een restcategorie volgt bestaande uit onder andere mediamedewerkers en onderwijzers.²⁶⁵

Dat militairen met een (vermeende) Gülenachtergrond in het bijzonder de negatieve aandacht van de autoriteiten genieten, blijkt uit de voorbeelden in paragraaf 4.2 en wordt ook duidelijk uit het navolgende. In november 2020 berichtte AA, het persagentschap van de Turkse overheid, dat sinds de opheffing van de noodtoestand in 2018 5.587 soldaten zouden zijn ontslagen vanwege (vermeende) banden met de Gülenbeweging. Het totaal aantal soldaten dat sinds de mislukte coup van 2016 was ontslagen, zou daarmee zijn gestegen tot 20.566.²⁶⁶

Personen die zijn vrijgelaten, maar waartegen nog wel een juridisch onderzoek loopt, kunnen op verschillende manieren worden tegengewerkt door de Turkse autoriteiten. Het kan voorkomen dat bij een dergelijke persoon het paspoort ongeldig wordt verklaard en/of dat deze een uitreisverbod krijgt opgelegd.²⁶⁷ Personen waartegen een onderzoek loopt, verliezen hun baan of kunnen hun baan niet terugkrijgen.²⁶⁸ Personen die worden onderzocht, lopen eveneens het risico om opnieuw te worden opgepakt, aldus een vertrouwelijke bron.²⁶⁹

4.4 Gülenisten en de rechtsgang

Het voorgaand ambtsbericht zette uiteen welke criteria werden gebruikt door de Turkse overheid om (vermeende) Gülenaanhangers aan te klagen en strafrechtelijk te vervolgen.²⁷⁰ Uit gesprekken met vertrouwelijke bronnen blijkt dat de Turkse overheid dezelfde criteria gebruikte tijdens de verslagperiode van dit ambtsbericht. De volgende criteria werden door de geraadpleegde bronnen aangehaald:

²⁶² AA, *Yargıtay 16. Ceza Dairesinden FETÖ üyelği kriterleri (Het 16e strafbureau van het Hoogerechtshof oordeelt over FETÖ-lidmaatschapscriteria)*, 8 maart 2020.

²⁶³ Vertrouwelijke bron, 30 oktober 2020.

²⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 30 oktober 2020.

²⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁶⁶ AA, *Turkey nabs 196 FETO suspects trying to escape abroad*, 19 november 2020.

²⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020.

²⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 32 en 33.

- Het hebben van een bankrekening bij Bank Asya;
- Het hebben van een app genaamd ByLock op de mobiele telefoon;
- Het hebben van een abonnement op het dagblad *Zaman*;
- Onderwijs hebben genoten aan een Gülen-school;
- Kinderen hebben gestuurd naar een Gülen-school;
- Het hebben van een dienstverband bij een onderneming, nieuwsorganisatie of ngo die aan de Gülen-beweging is gelieerd;
- Geld hebben gedoneerd aan een Gülenistische ngo;
- Positief hebben gesproken over Gülen in het openbaar (denk bijvoorbeeld aan het plaatsen van positieve berichten over Gülen op de sociale media).²⁷¹

Ook uit het navolgende bleek dat het hebben van de ByLock-app een criterium bleef bij de strafrechtelijke vervolging van (vermeende) Gülenisten. Eind oktober 2019 bracht de regeringsgezinde krant *Hürriyet* naar buiten dat de MIT een lijst van duizend ByLock-gebruikers had gedeeld met de hoofdofficier van justitie in Ankara. Hierop werd er een arrestatiebevel voor 53 personen uitgevaardigd.²⁷² In juli 2020 bevestigden het Hof van Cassatie en het Constitutionele Hof in twee aparte uitspraken dat het gedownload hebben van de ByLock-app voldoende bewijs vormde voor het hebben van Gülen-banden.²⁷³

Indien iemand vele malen op en neer heeft gereisd tussen Turkije en Pennsylvania, waar Gülen verblijft, kan dat volgens een bron door de Turkse overheid worden gezien als bewijs dat deze persoon betrokken is geweest bij de mislukte coup poging van 2016.²⁷⁴ Eind september 2020 maakte een woordvoerder van het Turkse ministerie van Justitie bekend dat 276 van de 289 rechtszaken die rechtstreeks verband hielden met de mislukte staatsgreep waren afgehandeld. Volgens hem had dit geleid tot een veroordeling van 4.134 personen. Thans waren er nog dertien staatsgreeprechtzaken in behandeling.²⁷⁵

Op 26 november 2020 kwam er een einde aan een driejarige massa-rechtszaak, waarbij 337 personen werden veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. De meeste veroordeelden waren voormalige luchtmacht-officieren die zouden hebben gepoogd om in 2016 gewapenderhand de staatsmacht te grijpen. Van de 337 veroordeelden hadden 291 een levenslange gevangenisstraf gekregen onder verzwaarde omstandigheden,²⁷⁶ de zwaarste gevangenisstraf in het Turkse strafrecht. Dit hield in dat zij geen mogelijkheid kregen op een vervroegde vrijlating, ook niet bij het ontwikkelen van ernstige medische klachten,²⁷⁷ en dat zij hun levenslange gevangenisstraf moesten uitzitten onder een verzwaard detentieregime.²⁷⁸

²⁷¹ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

²⁷² *Hürriyet*, *MIT ByLock'cu isimleri savcılığa gönderdi: 1000 kişili* ('MIT stuurde de namen, die ByLock gebruiken, naar het parket. Nieuwe lijst van 1.000 mensen'), 26 oktober 2019.

²⁷³ Vertrouwelijke bron, 16 juli 2020.

²⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

²⁷⁵ Cable News Network (CNN) Türk, *Son dakika ... Adalet Bakanlığı: 289 darbe davasının 276'sı karara bağlandı* ('Breaking news ... Ministerie van Justitie: 276 van de 289 staatsgreepzaken opgelost'), 25 september 2020.

²⁷⁶ In het Engels aangeduid als *aggravated life sentence*.

²⁷⁷ Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

²⁷⁸ Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), *Levenslange celstraffen voor mislukte staatsgreep Turkije*, 26 november 2020. Reuters, *Turkish court sentences 2016 coup leaders to life in jail*, 26 november 2020. Al Jazeera, *Turkey jails hundreds for life over 2016 failed coup attempt*, 26 november 2020. The New York Times, *Turkey jails hundreds for life in '16 coup attempt*, 27 november 2020.

Het voorgaand ambtsbericht berichtte reeds dat de onafhankelijkheid van het rechtssysteem ernstig was verzwakt en dat (vermeende) Gülenisten veelal werden veroordeeld na een oneerlijke rechtsgang.²⁷⁹ Dit beeld is onveranderd gebleven gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht. Zowel rechters, aanklagers als advocaten kunnen hun beroep niet onafhankelijk uitoefenen van de Turkse autoriteiten. Advocaten van (vermeende) Gülenisten kunnen daarbij het risico lopen om zelf te worden verdacht van het hebben van banden met de Gülenbeweging.²⁸⁰ Zo vaardigde het Openbaar Ministerie (OM) in Ankara op 11 september 2020 arrestatiebevelen uit voor zestig advocaten met (vermeende) Gülenisten als cliënt. Op dezelfde dag werden 43 advocaten van deze groep opgepakt, hetgeen tot kritiek leidde van zowel de advocatenorde van Istanboel als de Internationale Commissie van Juristen (ICJ).²⁸¹ Op het moment van schrijven was het onduidelijk hoeveel advocaten nog vastzaten en hoeveel er (tijdelijk) waren vrijgelaten.²⁸²

Ten aanzien van de rechtspraak in relatie tot (vermeende) Gülenisten merkte een vertrouwelijke bron het volgende op. Gematigde rechters hebben volgens de bron de neiging om een onderscheid te maken tussen 'passieve' en 'actieve' Gülenisten. In dit verband krijgt een Gülenist met enkel een bankrekening bij Asya Bank en/of een abonnement op de Gülenistische krant *Zaman* een lagere straf dan een uitvoerend directeur van een Gülenistisch nieuwsplatform. Hardline-rechters daarentegen, maken dit onderscheid niet, aldus dezelfde bron.²⁸³ Ten aanzien van de risico's voor advocaten met Gülenverdachten merkte een vertrouwelijke bron het volgende op. Met name advocaten wier cliëntenbestand grotendeels bestaat uit (vermeende) Gülenisten lopen het risico om zelf strafrechtelijk te worden vervolgd als Gülenist.²⁸⁴

Het is problematisch om op basis van de beschikbare informatie een antwoord te geven op de vraag in hoeverre er sprake is van willekeur ten aanzien van het wel of niet strafrechtelijk vervolgen van (vermeende) Gülenisten. Eén vertrouwelijke bron stelt dat de Turkse autoriteiten een heel willekeurige indruk maken bij de keuze om (vermeende) Gülenisten wel of niet strafrechtelijk te vervolgen. Deze bron vult daarbij aan dat de Turkse autoriteiten wellicht de wil hebben om alle Gülenisten en andere dissidenten strafrechtelijk te vervolgen, maar niet de middelen.²⁸⁵ Twee andere bronnen daarentegen, stellen dat de Turkse overheid consequent overgaat tot het strafrechtelijk vervolgen van mensen die beantwoorden aan één of meerdere criteria zoals genoemd aan het begin van deze paragraaf. De uitkomst van deze strafzaken is volgens beide bronnen wel willekeurig, waarbij gematigde rechters lagere straffen geven aan passieve Gülenisten dan hardline-rechters.²⁸⁶

Zoals reeds vermeld, beschouwt de Turkse overheid de Gülenbeweging als een terroristische organisatie. Derhalve worden (vermeende) Gülenisten veelal veroordeeld tot een gevangenisstraf op grond van:

²⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 27 en 28.

²⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

²⁸¹ ICJ, *Turkey, End detention of lawyers held for representing clients, says ICJ*, 14 september 2020. Reuters, *Turkey's arrest of lawyers draws international criticism*, 15 september 2020. HRW, *Turkey, Lawyers arrested in terror probe*, 16 september 2020.

²⁸² Vertrouwelijke bron, 23 december 2020.

²⁸³ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

²⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 30 oktober 2020.

²⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

- Het lid zijn van een terroristische organisatie (artikel 220 (2) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);²⁸⁷
- Het zijn van een leider van een terroristische organisatie (artikel 220 (5) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);
- Het steunen van een terroristische organisatie (artikel 220 (7) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);²⁸⁸
- Het maken van propaganda voor een terroristische organisatie (artikel 220 (8) van het Turkse Wetboek van Strafrecht).²⁸⁹ ²⁹⁰

Personen die schuldig zijn bevonden aan directe betrokkenheid bij de mislukte coup van 2016 worden veelal veroordeeld tot een gevangenisstraf op grond van:

- Het pogen tot afschaffen, vervangen of het voorkomen van de implementatie van de grondwettelijke orde door middel van het gebruik van geweld (artikel 309 (1) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);²⁹¹
- Het pogen tot vermoorden van de president (artikel 310 (1) van het Turkse Wetboek van Strafrecht);²⁹²
- Het pogen tot afschaffen van de Turkse regering of het beletten van de Turkse regering om haar taken uit te voeren door middel van het gebruik van geweld (artikel 312 (1) van het Turkse Wetboek van Strafrecht).²⁹³ ²⁹⁴

4.5 Gülenisten in het buitenland

Het voorgaande ambtsbericht meldde reeds dat de strijd van de Turkse autoriteiten tegen de Gülenbeweging niet beperkt bleef tot het territorium van Turkije zelf. In dit verband vermeldde het voorgaande ambtsbericht dat Turkije buitenlandse overheden verzocht om vermeende Gülenisten uit te leveren. In sommige gevallen werden uitleveringsverzoeken ingewilligd, waarbij buitenlandse veiligheidsdiensten samenwerkten met de MIT.²⁹⁵ Dit beeld is ongewijzigd gebleven gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht.²⁹⁶

In juli 2020 maakte het Turkse ministerie van Justitie bekend dat Turkije aan 105 landen heeft gevraagd om een totaal van 807 Gülenisten uit te leveren. Tot dusver zouden er 116 Gülenisten door 27 landen zijn uitgeleverd, aldus hetzelfde ministerie.²⁹⁷ Een compleet overzicht van de 27 landen die gehoor gaven aan de uitleveringsverzoeken van Turkije ontbreekt. Eén vertrouwelijke bron stelt dat uitgeleverde Gülenisten na terugkeer worden berecht en lange gevangenisstraffen krijgen.²⁹⁸ Een andere bron meldt dat (uitgeleverde) Gülenisten in de gevangenis

²⁸⁷ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot drie jaar.

²⁸⁸ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot drie jaar.

²⁸⁹ Hierop staat een gevangenisstraf van één tot drie jaar. Indien de propaganda door de media is verspreid, wordt de strafmaat met de helft in mindering gebracht.

²⁹⁰ Commissie van Venetië, *Penal Code of Turkey*, 15 februari 2016, blz. 72. Vertrouwelijke bron, 2 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

²⁹¹ Hierop staat een levenslange gevangenisstraf onder verzwaarde omstandigheden.

²⁹² Hierop staat een levenslange gevangenisstraf onder verzwaarde omstandigheden.

²⁹³ Hierop staat een levenslange gevangenisstraf onder verzwaarde omstandigheden.

²⁹⁴ Commissie van Venetië, *Penal Code of Turkey*, 15 februari 2016, blz. 103. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 26 november 2020. *The New York Times*, *Turkey jails hundreds for life in '16 coup attempt*, 27 november 2020.

²⁹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 38 en 39. Een bericht voorbeeld was de uitlevering van zes vermeende Gülenisten door Kosovo aan Turkije in maart 2018. Deze uitzetting was het resultaat van samenwerking tussen de MIT en de Kosovaarse politie en veiligheidsdiensten.

²⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

²⁹⁷ Daily Sabah, *Turkey's fight for extradition of FETÖ members hits snags*, 13 juli 2020.

²⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

kunnen worden blootgesteld aan marteling en mishandeling.²⁹⁹ Uit de navolgende voorbeelden blijkt dat uitgeleverde Gülenisten na terugkeer strafrechtelijk worden vervolgd.

Op 1 januari 2020 werd een vermeende Gülenist genaamd Harun Çelik door Albanië uitgezet naar Turkije. Volgens de Turkse overheid was deze uitzetting het resultaat van een succesvolle MIT-operatie. De Albanese autoriteiten daarentegen, ontkenden dat de MIT betrokken zou zijn geweest bij het uitzetten van Çelik. Volgens Albanië was deze persoon louter het land uitgezet, omdat hij op valse papieren Albanië was ingereisd. De advocaat van Çelik noemde de uitzetting onwettig, omdat zijn cliënt de Albanese autoriteiten zou hebben verzocht om internationale bescherming. Na aankomst in Turkije werd Çelik in detentie geplaatst, alvorens te worden verhoord en berecht.³⁰⁰ De Werkgroep inzake gedwongen en onvrijwillige verdwijningen van de VN uitte haar bezorgdheid en verzocht de Albanese autoriteiten om openheid van zaken te geven aangaande de uitzetting van Çelik.³⁰¹

Eind november 2020 leverde Algerije een Gülenverdachte uit aan Turkije die bekend stond onder de initialen 'N.N.K.'. Naar verluidt was deze persoon de manager van een bedrijf in Algerije dat aan de Gülenbeweging zou zijn gelieerd.³⁰²

Op 6 januari 2021 maakte het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken bekend dat Oekraïne twee vermeende Gülenisten, genaamd Salih Fidan en Samet Gure, had uitgeleverd aan Turkije. Beide verdachten bevonden zich op het moment van berichtgeving in Ankara in afwachting van hun aanklacht. Volgens hetzelfde ministerie zouden Fidan en Gure hebben gewerkt voor onderwijsinstellingen in Irak die gelieerd waren aan de Gülenbeweging. Ook zou Gure geld hebben gestort op een rekening van Bank Asya na de publiekelijke breuk tussen de Gülenbeweging en de AKP in 2013, aldus de Turkse autoriteiten.³⁰³

4.6 De maatschappelijke positie van (vermeende) Gülenisten

Gülenisten verkeren in een moeilijke maatschappelijke positie. Op de vraag hoe zij worden behandeld door niet-Gülenistische medeburgers kan geen eenduidig antwoord worden gegeven. De behandeling van (vermeende) Gülenisten door niet-Gülenistische medeburgers kan uiteenlopen van solidariteit tot vijandigheid.³⁰⁴ Gülenisten dienen er rekening mee te houden dat een omvangrijk deel van de Turkse samenleving, bestaande uit zowel regeringsgezinde burgers als seculier georiënteerden, wrok en antipathie koestert tegen de Gülenbeweging.³⁰⁵ Daarnaast rust er een maatschappelijk stigma op het zijn van een Gülenist. Veel niet-Gülenistische burgers distantiëren zich van (vermeende) Gülenisten. Aan deze houding liggen niet altijd haat en afkeer ten grondslag, maar ook een

²⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020.

³⁰⁰ HDN, *FETÖ suspect detained in Albania brought to Turkey*, 2 januari 2020. BI, *Turkey hails 'Gülenist' deportation from Albania as MIT 'success'*, 3 januari 2020.

³⁰¹ Werkgroep inzake gedwongen en onvrijwillige verdwijningen van de Verenigde Naties (VN), *UA ALB 1/2020*, 20 maart 2020.

³⁰² Daily Sabah, *Turkey nabs senior FETÖ member in Algeria in joint operation*, 24 november 2020. The Arab Weekly (AW), *Turkish businessman extradited by Algeria over suspected Gülen connection*, 24 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 december 2020.

³⁰³ AA, *Turkey, Senior FETÖ members brought from Ukraine*, 6 januari 2020.

³⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

³⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

zelfbeschermingsmechanisme. Niet-Gülenistische burgers vrezen namelijk strafrechtelijk te worden vervolgd indien zij worden geassocieerd met Gülenisten.³⁰⁶

Als gevolg van de vijandigheid en het stigma kunnen (vermeende) Gülenisten zich moeilijk staande houden in de Turkse samenleving. Werkgevers zijn niet geneigd om (vermeende) Gülenisten in dienst te nemen uit angst om zelf te worden beschouwd als een aanhanger of lid van de Gülenbeweging. Indien een werkgever erachter komt dat een medewerker een Gülenachtergrond heeft, is de kans groot dat de Gülenistische medewerker zal worden ontslagen.³⁰⁷ Er zijn verhalen bekend dat sommige werkloze Gülenisten zijn veroordeeld tot de informele economie op straat of tot een bestaan als zelfvoorzienende boer in het dorp van zijn of haar voorouders.³⁰⁸

Gülenisten die uit overheidsdienst zijn ontslagen kunnen niet opnieuw carrière maken binnen het overheidswezen.³⁰⁹ Gedurende de tweejarige periode dat in Turkije de noodtoestand van kracht was (juli 2016 – juli 2018) werden 125.678 ambtenaren ontslagen. De Turkse overheid heeft een commissie opgericht die klachten over deze gedwongen ontslagen in behandeling neemt. Deze commissie staat in het Engels bekend als de *Inquiry Commission on the State of Emergency Measures*, kortweg OHAL-commissie.³¹⁰ Begin oktober 2020 rapporteerde deze Turkse overheidscommissie dat zij 101.500 verzoeken had ontvangen om een gedwongen ontslag ongedaan te maken. Van dit aantal waren 10.200 aanvragen ingewilligd en 91.300 geweigerd, aldus de OHAL-commissie. Ongeveer tien procent van de aanvragen was dus ingewilligd. Volgens de OHAL-commissie zijn er thans nog 24.800 aanvragen in behandeling.³¹¹

Over de mate van toegang tot onderwijs, medische zorg en huisvesting voor Gülenisten is minder informatie beschikbaar en de weinig beschikbare informatie is verbrokkeld van aard. Eén bron stelt dat (vermeende) Gülenisten die uit de gevangenis zijn ontslagen toegang hebben tot huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg.³¹² Een andere bron stelt dat het voorkomt dat een huurbaas huurders met een (vermeende) Gülenachtergrond uit huis zet en dat een arts medische zorg weigert aan een patiënt met een (vermeend) Gülenverleden. Volgens dezelfde bron komen dergelijke praktijken met name voor in kleine gemeenschappen, waarvan de leden elkaar kennen.³¹³

4.7 De positie van familieleden van (vermeende) Gülenisten

Er kan geen eenduidig antwoord worden gegeven op de vraag hoe de Turkse overheid omgaat met familieleden van (vermeende) Gülenisten. Met name familieleden van hooggeplaatste Gülenisten lopen het risico om de negatieve aandacht te trekken van de Turkse autoriteiten.³¹⁴ Hieronder volgen enkele voorbeelden van familieleden van bekende Gülenisten die op een of andere wijze

³⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

³⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

³⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

³⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

³¹⁰ 'OHAL' is een samentrekking van *Olağanüstü Hal*, hetgeen 'noodtoestand' betekent in het Turks.

³¹¹ OHAL-commissie, *Announcement on the decisions of the Inquiry Commission on the State of Emergency Measures*, 2 oktober 2020.

³¹² Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

³¹³ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

³¹⁴ Vertrouwelijke bron, 14 oktober 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 10 november 2020.

persoonlijke problemen hebben ondervonden met de Turkse autoriteiten. Deze voorbeelden kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 24 oktober 2019 werd Zeynep Gülen, de nicht van Gülen, tijdens een identiteitscontrole in Istanboel gearresteerd. De OvJ beschuldigde Zeynep ervan lid te zijn van een terroristische organisatie en eiste 7,5 tot 15 jaar gevangenisstraf tegen haar. Daarbij werd haar onder meer tegengeworpen dat zij een bankrekening had bij Asya Bank, waarop zij op instructie van Gülen 75.000,00 TL³¹⁵ zou hebben gestort. Na de aanklacht werd Gülen's nicht voorwaardelijk vrijgelaten. Zeynep ontkende banden te hebben met de Gülenbeweging en op 31 maart 2020 werd zij vrijgesproken.³¹⁶

Enes Kanter is een topbasketbalspeler bij de Boston Celtics. Hij is openlijk kritisch over president Erdoğan en zijn regering en is een uitgesproken aanhanger van Gülen. In 2018 begon zijn vader Mehmet Kanter aan een vijftien jaar durende gevangenisstraf, omdat hij lid zou zijn van de Gülenbeweging. Volgens Enes was de opgelegde gevangenisstraf aan zijn vader een middel om hem ertoe te bewegen zichzelf aan te geven bij de Turkse autoriteiten. In juni 2020 werd bekend dat Mehmet in vrijheid was gesteld.³¹⁷

Voormalig voetbalvedette Hakan Şükür koos in het conflict tussen Gülen en Erdoğan openlijk Gülen's kant en leidt sindsdien als terreurverdachte een bestaan in ballingschap in de VS. In oktober 2020 werd tegen zijn vader Selmet Şükür vijftien jaar gevangenisstraf geëist vanwege lidmaatschap van een terroristische organisatie. Selmet is vanwege gezondheidsklachten voorwaardelijk vrij op voorwaarde van huisarrest en een uitreisverbod.³¹⁸

Voorts meldde het Australische ministerie van Buitenlandse Zaken en Handel dat familieleden van (vermeende) Gülenisten ook op andersoortige wijzen worden benadeeld door de Turkse overheid. De autoriteiten namen de volgende maatregelen tegen familieleden van (vermeende) Gülenisten:

- Het confisqueren van paspoorten;
- Het ongeldig verklaren van paspoorten;
- Het weigeren van een paspoortaanvraag;
- Het opleggen van een uitreisverbod.³¹⁹

Hoe familieleden van (vermeende) Gülenisten worden behandeld door niet-Gülenistische burgers is situatieafhankelijk.³²⁰ Eén bron merkt daarbij op dat familieleden van (vermeende) Gülenisten nadrukkelijk afstand moeten nemen van de Gülenbeweging en hun Gülenistisch familielid om zich in maatschappelijk opzicht te kunnen handhaven.³²¹

³¹⁵ Op 24 november 2020 had 75.000,00 TL volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 7.919,24 euro.

³¹⁶ Ahaber, *FETÖ elebaşının yeğeni Zeynep Gülen tutuklandı* ('Zeynep Gülen, de nicht van FETÖ-leider, is gearresteerd'), 28 oktober 2019. Ahaber, *Terör örgütü elebaşı Fetullah Gülen'in yeğeni Zeynep Gülen skandal kararla tahliye edildi* ('Zeynep Gülen, de nicht van de terroristische leider Fetullah Gülen, is vrijgelaten'), 6 mei 2020.

³¹⁷ The Guardian, *NBA's Enes Kanter says father acquitted of terrorism charges*, 19 juni 2020. Reuters, *Father of Turkish NBA player Kanter acquitted of terrorism links*, 19 juni 2020. Vertrouwelijke bron, 5 november 2020.

³¹⁸ Sabah, *FETÖ'cü Hakan Şükür'ün babası Selmet Şükür ile ilgili son dakika gelişmesi: 15 yıla kadar hapsi istendi...* (Laatste nieuws: tegen Selmet Şükür's vader van FETÖ-lid Hakan Şükür, wordt 15 jaar gevangenisstraf geëist...), 22 oktober 2020.

³¹⁹ DFAT, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 28 en 52.

³²⁰ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

³²¹ Vertrouwelijke bron, 17 november 2020.

5 Etnische minderheidsgroepen

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat nader in op de positie van Koerden en Armenen in Turkije en hun politieke vertegenwoordigers. Subparagraaf 5.2.2 maakt duidelijk dat Koerden gedurende de verslagperiode te maken kregen met verschillende vormen van discriminatie. Subparagraaf 5.2.3 duidt dat niet alle burgers, die tijdens de geweldsgolf van 2015/2016 ontheemd raakten, zijn teruggekeerd naar hun oorspronkelijke stad. Paragraaf 5.3 beschrijft de positie van de HDP, een linkse oppositiepartij die onder meer opkomt voor de rechten van etnische minderheden. Paragraaf 5.4 schetst een beeld van hoe de Turkse autoriteiten PKK'ers, PKK-aanhangers en hun familieleden behandelen. Paragraaf 5.5 gaat in op de positie van de Armeense minderheid.

5.2 Koerden

5.2.1 Inleiding

Sinds de twintigste eeuw wonen de Koerden verspreid over Turkije, Iran, Irak en Syrië.³²² De Koerden in Turkije bewonen van oudsher het zuidoosten van het land. Nationalistische en identiteitsbewuste Koerden verwijzen naar Zuidoost-Turkije met de term *Bakur*, hetgeen letterlijk 'Noord' betekent. De regio in Turkije met een overwegend Koerdische bevolking vormt namelijk het noordelijk deel van het Koerdische verspreidingsgebied.³²³ Schattingen van het percentage Koerden in Turkije lopen uiteen van zestien tot negentien procent.³²⁴ Nauwkeurige informatie hieromtrent ontbreekt, omdat Turkije geen volkstellingen kent op basis van etniciteit. Ongeveer 75 tot 80% van de Koerden in Turkije spreekt de *Kurmanji*-variant van de Koerdische taal en circa 20 tot 25% procent spreekt de *Zazaki*-versie van het Koerdisch. De genoemde percentages betreffen ruwe schattingen, omdat er geen betrouwbaar, statistisch materiaal bestaat ten aanzien van de aantallen Kurmanji- en Zazaki-sprekers in Turkije.³²⁵

5.2.2 Discriminatie van Koerden

Gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht kregen de Koerden in Turkije minder ruimte om uiting te geven aan hun culturele identiteit. De Turkse autoriteiten bieden geen Koerdisch taalonderwijs aan, maar op papier is particulier onderwijs in het Koerdisch toegestaan. Echter, in de praktijk zijn de meeste, zo niet alle, particuliere onderwijsinstanties die Koerdisch taalonderwijs aanbieden op last van de Turkse autoriteiten gesloten.³²⁶

³²² Daarnaast zijn er van oudsher ook kleinere Koerdische gemeenschappen in de Kaukasus en elders.

³²³ Vertrouwelijke bron, 10 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020.

³²⁴ Yetkin Report, *How many Kurds, Sunnis and Alevis live in Turkey?*, 18 november 2019. Central Intelligence Agency (CIA), *Turkey, population, ethnic groups*, voor het laatst bijgewerkt op 1 juli 2020.

³²⁵ Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 6 december 2020.

³²⁶ Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 6 december 2020.

Begin augustus 2020 maakte de faculteit Koerdische taal en letteren van Universiteit Dicle, gelegen in de overwegend Koerdische provincie Diyarbakır, bekend dat haar lesstof voortaan in het Turks en niet het Koerdisch werd onderwezen. Ook mochten studenten aan deze faculteit niet langer hun scripties in het Koerdisch schrijven. Deze verandering was op last van de *Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)*, oftewel de 'Raad voor Hoger Onderwijs'.³²⁷ Het is niet uitgesloten dat dit veranderde taalbeleid ook is doorgevoerd op andere universiteiten met een faculteit Koerdische taal- en letterkunde of dat dit in de toekomst zal gaan gebeuren.³²⁸

Op 30 mei 2020 sloopten de Turkse autoriteiten een bibliotheek in Siirt, een stad in Zuidoost-Turkije. De bibliotheek was genoemd naar Celadet Ali Badirkhan, een Koerdische auteur, taalkundige en intellectueel. Zelfbewuste Koerden ervoeren de sloop van de bibliotheek als een aanval op de culturele identiteit van de Koerden. De door de Turkse autoriteiten benoemde bewindsvoerder stelde dat de sloop van de bibliotheek verband hield met de aanleg van een trambaan (voor meer informatie over bewindsvoerders die door de Turkse staat zijn benoemd, raadpleeg subparagraaf 5.3.2).³²⁹

Op 18 juni 2020 veroordeelde een Turkse rechtbank in Diyarbakır de Koerdische muzikant Azad Bedran tot een gevangenisstraf van drie jaar en negen maanden, omdat zijn liederen, muziekvideo's en concerten propaganda zouden zijn voor een terroristische organisatie, hetgeen in deze context verwijst naar de PKK. Op het moment van schrijven verkeerde Bedran nog op vrije voeten en gaf hij aan in hoger beroep te zullen gaan.³³⁰

Op 13 oktober 2020 zou voor het eerst een Koerdischtalig theaterstuk, *Bêrû*.³³¹ geheten, in première gaan in het Stadstheater Istanboel. Echter, vlak voor aanvang besloot het districtsbestuur van Istanboel de opvoering te verbieden, omdat deze propaganda zou bevatten voor de PKK en aldus een bedreiging zou vormen voor de openbare orde. De HDP, een oppositiepartij die opkomt voor de politieke en culturele rechten van etnische en religieuze minderheden, veroordeelde het verbod op de opvoering. De burgemeester van Istanboel, die gelieerd was aan de CHP (de grootste oppositiepartij van Turkije), uitte kritiek op het verbod. Hij voerde daarbij aan dat het stuk reeds meerdere malen was opgevoerd in het Turks en dat het enige verschil was dat het nu in het Koerdisch zou worden gespeeld.³³²

Afgaande op berichtgeving in de media vonden er tijdens de verslagperiode enkele geweldsincidenten plaats met een anti-Koerdische dimensie. Op 31 mei 2020 werd een twintigjarige jongeman genaamd Barış Çakan doodgestoken in een park in Ankara, de hoofdstad van Turkije. Çakan was van Koerdische komaf en aanvankelijk verklaarde zijn familie dat hij zou zijn gedood vanwege het afspelen van Koerdische

³²⁷ Arab News, *Turkey bans writing of university dissertations in Kurdish*, 31 juli 2020. Bianet, *Medium of instruction in Kurdish language department changed to Turkish*, 3 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Ahval News, *Erdoğan continues repression of Kurdish political and cultural rights*, 9 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 december 2020.

³²⁸ Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 6 december 2020.

³²⁹ Rûdaw, *Turkish government condemned for demolishing library named after legendary Kurdish writer*, 31 mei 2020. Vertrouwelijke bron, 10 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 6 december 2020.

³³⁰ Rûdaw, *Kurdish singer sentenced to nearly four years by Turkish court for songs*, 20 juni 2020. Freemuse, *Turkey, Musician sentenced to jail for 'making terrorist propaganda' with music video*, 2 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2020.

³³¹ Bêrû betekent letterlijk 'gezichtsloos', maar kan in figuurlijke zin ook 'schaamteloos' betekenen.

³³² Agence France-Presse (AFP), *Istanbul authorities ban Kurdish-language play*, 13 oktober 2020. Ahval News, *Governor bans Istanbul's first municipal-backed Kurdish play*, 13 oktober 2020. DW, *Turkey bans Kurdish-language play in Istanbul*, 17 oktober 2020. Ahval News, *Erdoğan continues repression of Kurdish political and cultural rights*, 9 november 2020.

muziek. Later trok Çakans familie deze uitleg in. Volgens de HDP had de Turkse overheid druk uitgeoefend op de nabestaanden om de steekpartij met dodelijke afloop niet te duiden als een etnisch gemotiveerde daad. Een woordvoerder van de Turkse autoriteiten stelde dat de gewelddadige dood van Çakan geen haatmisdaad³³³ zou zijn, maar het gevolg van een uit de hand gelopen ruzie. Volgens de woordvoerder hadden de ouders Çakan verzocht om het geluidsvolume van zijn muziek zachter te stellen, teneinde de islamitische gebedsoproep³³⁴ niet te verstoren. Hierop ontstond een meningsverschil met een dodelijke steekpartij als gevolg, aldus de Turkse autoriteiten.³³⁵

Begin september 2020 werd een groep van zestien Koerdische seizoenarbeiders uit Zuidoost-Turkije aangevallen in Sakarya, een provincie in het noordwesten aan de Zwarte Zee. De belagers maakten intolerante opmerkingen, terwijl ze de groep met stokken sloegen. Şilan Demir was één van de Koerdische seizoenarbeiders die werd geslagen. Zij was negentien jaar en droeg een baby op de rug. De AKP ontkennde dat het incident zou hebben plaatsgevonden. De oppositie daarentegen, veroordeelde het incident en riep op tot het instellen van een strafrechtelijk onderzoek.³³⁶

Voor informatie over geweld en discriminatie tegen Koerdische dienstplichtigen, raadpleeg paragraaf 8.4.

5.2.3

Wederopbouw en ontheemdenproblematiek in Zuidoost-Turkije

Het voorgaand ambtsbericht meldde dat het conflict tussen de Turkse staat en de PKK een geweldspiek onderging in 2015/2016, waarbij met name de stedelijke districten in Zuidoost-Turkije beschadigd raakten, waaronder de oude binnenstad van Diyarbakır, ook wel bekend als *Sur*. Hetzelfde ambtsbericht vermeldde dat de daaropvolgende wederopbouw en toewijzing van huisvesting aan binnenlandse ontheemden niet transparant verliepen.³³⁷

Blijkens de informatie van een vertrouwelijke bron waren niet alle ontheemden teruggekeerd naar hun voormalige stad. De volgende data in deze alinea zijn afkomstig van voornoemde bron. Voor de geweldsgolf van 2015/2016 telde de stad Şırnak tussen de 60.000 en 65.000 inwoners. Daarvan was veertig procent niet teruggekeerd naar Şırnak. Op het moment van schrijven waren 8.000 ontheemden uit Cizre niet teruggekeerd en waren 11.000 ontheemden uit Nusaybin niet wedergekeerd. Voor Diyarbakır/Sur stond het aantal niet teruggekeerde ontheemden op 30.000.³³⁸

De niet teruggekeerde ontheemden verbleven veelal in dorpen rondom de stad die ze hadden verlaten of zij waren weggetrokken naar andere steden, zowel in Zuidoost-Turkije als in andere delen van het land. Sommige ontheemden verbleven bij familieleden. *Toplu Konut İdaresi Başkanlığı* (TOKİ), een bouw- en huisvestingsagentschap van de Turkse overheid,³³⁹ was verantwoordelijk voor het bouwen van nieuwe woningen. In Sur bouwde TOKİ nieuwe woningen met een

³³³ In het Engels bekend als *hate crime*.

³³⁴ In het Arabisch bekend als *adhān* of *azān*.

³³⁵ The Guardian, *Killing of Kurd in Turkey sparks discrimination accusations*, 2 juni 2020. Voice of America (VOA) News, *Death of young Kurdish man sparks hate crime debate in Turkey*, 11 juni 2020.

³³⁶ BBC, *Sakarya'da fındık toplayan mevsimlik işçilere saldırı iddiasıyla ilgili neler biliniyor; olayla ilgili kim, ne dedi? (Wat is er bekend over de vermeende aanval op seizoenarbeiders die hazelnoten plukten in Sakarya; wie zei wat?)*, 5 september 2020. Ahval News, *Kurdish lives also matter*, 9 september 2020, voor het laatst bijgewerkt op 10 september 2020.

³³⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 11 en 12.

³³⁸ Vertrouwelijke bron, 17 september 2020.

³³⁹ TOKİ staat in het Engels bekend als de *Housing Development Administration of the Republic of Turkey*. TOKİ heeft een Engelstalige website: www.toki.gov.tr/en/.

hogere huizenwaarde dan de vorige woningen. De nieuwe huizen waren veelal niet betaalbaar voor de ontheemden.³⁴⁰

5.3 HDP

5.3.1 *Inleiding*

De HDP komt niet alleen op voor de politieke en culturele rechten van de Koerdische gemeenschap, maar ook voor die van andere religieuze en etnische minderheden. Daarnaast heeft de links georiënteerde HDP ook andere speerpunten, zoals vrouwen- en homorechten, het milieu en het democratiseren van de Turkse samenleving. Als zodanig telt de HDP ook niet-Koerden in haar gelederen, zoals jezidi's,³⁴¹ alevieten,³⁴² links-progressieve Turken en etnische Arabieren, Turkmenen en Armenen. Desalniettemin zijn het kader en de aanhang van de HDP overwegend Koerdisch.³⁴³

Het streven van de HDP naar een diverse en inclusieve samenleving komt tot uitbeelding in haar logo dat een boom voorstelt. De boomstam bestaat uit twee paarse handen. Tussen de groene bladeren bevinden zich vijfpuntige sterren met verschillende kleuren. De paarse kleur van de stam symboliseert dat de HDP opkomt voor vrouwenrechten. De twee handen beelden gelijkheid uit tussen man en vrouw. De groene bladeren weerspiegelen het milieubewustzijn van de HDP en de verschillend gekleurde sterren staan voor de verscheidene gemeenschappen die de HDP vertegenwoordigt.³⁴⁴

5.3.2 *Inperking van de speelruimte van de HDP*

Het voorgaand ambtsbericht berichtte dat de Turkse regering de politieke speelruimte van de HDP verkleinde.³⁴⁵ Deze ontwikkeling zette zich voort gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 31 maart 2019 won de HDP 65 burgemeesterszetels in het zuidoosten en oosten van Turkije, waar het merendeel van de Turks-Koerdische gemeenschap woont. Op het moment van schrijven waren 59 HDP-burgemeesters door de Turkse regering uit hun functie ontheven. Een deel van hen verkeerde in detentie. De uit hun ambt gezette HDP-burgemeesters waren vervangen door regeringsgezinde bewindvoerders. Deze bewindvoerders waren niet op democratische wijze gekozen door het electoraat, maar benoemd door de Turkse staat. De Turkse regering beschuldigde de HDP-burgemeesters van het verlenen van financiële en logistieke steun aan de PKK. De HDP ontkende banden te onderhouden met de PKK.³⁴⁶

³⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 4 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

³⁴¹ Jezidi's vormen een etnoreligieuze minderheid. Zij spreken overwegend Kurmanji en belijden een syncretische godsdienst.

³⁴² Alevieten vormen een eigen stroming binnen de islam en dienen niet te worden verward met de alawieten in Syrië.

³⁴³ Vertrouwelijke bron, 21 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. The New York Times, *How Turkey's military adventures decrease freedom at home*, 15 oktober 2020. Voor meer informatie over de HDP, bezoek de Engelstalige website van deze partij: <https://hdp.org.tr/en>.

³⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 16 december 2020.

³⁴⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 8, 9, 40 en 41.

³⁴⁶ VOA News, *Kurdish crackdown continues in Turkey, despite health emergency*, 23 maart 2020. AFP, *Cities angered by removal of pro-Kurdish mayors in Turkey*, 25 april 2020. De Volkskrant, *Koerdische burgemeesters ontslagen en vervangen door 'vertrouwelingen' van de Turkse regering*, 16 mei 2020. Al Monitor, *Turkey's crackdown on mayors amounts to coup, says opposition party*, 19 mei 2020. Washington Post, *Turkey's pro-Kurdish mayors in jeopardy*, 21 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 21 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. The Economist, *Turkey locks up Kurdish mayors*, 15 oktober 2020. NRC, *Honderden arrestaties in Turkije om 'banden PKK'*, 16 februari 2021.

Het vervangen van democratisch gekozen HDP-burgemeesters leidde tot zorg en kritiek. De Europese Commissie voor Democratie door Recht, ook wel de 'Commissie van Venetië' genoemd, is een adviesorgaan van de RvE.³⁴⁷ In juni 2020 bracht deze commissie een schriftelijke verklaring uit, waarin zij vaststelde dat het vervangen van burgemeesters de uitkomst van democratische processen ondermijnde.³⁴⁸ In juli 2020 schreven 69 Europarlementariërs een open brief aan Josep Borrell, Hoge Vertegenwoordiger van de EU voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid. In dit schrijven veroordeelden de Europarlementariërs het optreden van de Turkse autoriteiten tegen de HDP-burgemeesters en riepen zij op tot onmiddellijke actie.³⁴⁹

De Turkse regering nam niet alleen maatregelen tegen HDP-burgemeesters, maar ook tegen HDP-parlementsleden. Begin juni 2020 trokken de Turkse autoriteiten de parlementaire immuniteit in van drie parlementariërs van de oppositie, te weten Leyla Güven en Musa Farisoğulları van de HDP en Enis Berberoğlu van de CHP (voor meer informatie over de zaak Berberoğlu, raadpleeg paragraaf 3.5.2).³⁵⁰ Güven en Farisoğulları werden vastgezet op verdenking van het onderhouden van banden met de PKK. Hun parlementszetels zullen leeg blijven tot de komende parlementsverkiezingen in 2023.³⁵¹

Op het moment van schrijven verkeerde Farisoğulları naar verluidt in detentie in Diyarbakır. Volgens een vertrouwelijke bron had hij last van benauwdheidsklachten, maar zouden de gevangenisautoriteiten hem een ventilator hebben geweigerd.³⁵² Op 21 december 2020 veroordeelde een rechtbank Güven tot een gevangenisstraf van 22 jaar vanwege lidmaatschap van een terroristische organisatie en het maken van propaganda voor een terreurorganisatie. De HDP stelde hiertegen in beroep te gaan. De volgende dag, op 22 december 2020, werd Güven opgepakt en overgebracht naar de gevangenis in Elazığ, gelegen in Oost-Turkije.³⁵³

In september 2020 veroordeelde een rechtbank het HDP-parlementslid Remziye Tosun tot tien jaar gevangenisstraf vanwege 'lidmaatschap van een terroristische organisatie'. Zij zou volgens de Turkse autoriteiten in 2016 gewonde PKK-militanten hebben behandeld. Op het moment van schrijven was haar beroep in behandeling en verkeerde ze nog in vrijheid, hoewel aan haar een internationaal reisverbod was opgelegd.³⁵⁴

De Turkse autoriteiten vaardigden in september 2020 arrestatiebevelen uit voor 82 personen, waaronder 20 prominente leden van de HDP. Eén van hen was Ayhan Bilgen, een etnische Turkmeen en HDP-burgemeester van de noordoostelijke stad Kars. Daarmee verloor de HDP haar laatste grote stad. De Turkse staat hield de groep van ruim tachtig personen verantwoordelijk voor het gewelddadige verloop

³⁴⁷ In het Engels bekend als *European Commission for Democracy through Law of Venice Commission*. Deze commissie bestaat uit onafhankelijke experts, zoals rechters, academici en parlementariërs. Voor meer informatie over de Commissie van Venetië, bezoek: www.venice.coe.int.

³⁴⁸ Commissie van Venetië, *Turkey, Opinion on the replacement of elected candidates and mayors, Opinion No. 979/2019*, 18 juni 2020.

³⁴⁹ Leden van het Europees Parlement, *A call for immediate action to stop Turkey's attacks against peace and democracy, in Kurdistan and everywhere*, 6 juli 2020.

³⁵⁰ Voor zover bekend, hebben de Turkse autoriteiten gedurende de verslagperiode niet de parlementaire immuniteit ingetrokken van andere parlementsleden. Vertrouwelijke bron, 23 december 2020.

³⁵¹ Reuters, *Turkish parliament strips status of three opposition MPs*, 4 juni 2020. HDN, *Three former opposition parties' lawmakers arrested*, 4 juni 2020. The Guardian, *Three Turkish opposition MPs expelled from office and arrested*, 5 juni 2020. Middle East Eye (MEE), *Turkey detains three opposition MPs after removing their parliamentary seats*, 5 juni 2020.

³⁵² Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020.

³⁵³ Al Jazeera, *Turkish court sentences Kurdish former MP to 22 years in jail*, 21 december 2020. BBC, *Leyla Güven, Turkey sentences Kurdish politician to 22 years in prison*, 22 december 2020. Bianet, *Leyla Güven transferred to Elazığ Prison*, 23 december 2020.

³⁵⁴ Al Jazeera, *Pro-Kurdish politician Tosun sentenced to jail by Turkish court*, 11 september 2020. Bianet, *HDP deputy Remziye Tosun handed 10-year prison sentence on terrorism charges*, 11 september 2020.

van protesten in oktober 2014.³⁵⁵ Volgens de HDP was de Turkse politie verantwoordelijk voor het geweld.³⁵⁶

Op 15 februari 2021 pakte de Turkse politie 718 mensen op. Volgens de HDP bevonden zich onder de gearresteerden 139 HDP'ers, waaronder minstens 1 woordvoerder en 12 hoge partijfunctionarissen. De Turkse autoriteiten beschuldigden de opgepakte personen van het hebben van banden met de PKK. Een incident in Noord-Irak vormde de aanleiding voor deze massa-arrestatie. De Turkse strijdkrachten vonden in een grottencomplex aldaar de lijken van dertien Turken. Volgens de Turkse regering waren deze personen door de PKK ontvoerd en geëxecuteerd. De PKK daarentegen, stelde dat het ging om Turkse militairen die door de PKK krijgsgevangen waren gemaakt en als gevolg van Turkse bombardementen waren omgekomen.³⁵⁷

5.3.3

Behandeling van HDP'ers en hun familieleden

HDP'ers kunnen problemen ondervinden van de zijde van de Turkse autoriteiten. Zo verrichten speciale, gemaskerde anti-terreureenheden, al dan niet met honden, veelal in het donker huisinvallen bij mensen met een HDP-achtergrond. Zij pakken de in hun ogen verdachte personen op met lawaai, fysieke dwang dan wel geweld.³⁵⁸

De arrestatie van HDP-activiste Sevil Rojbin Çetin op 26 juni 2020 deed stof opwaaien in de media. Naar verluidt drongen gemaskerde politieagenten haar appartement binnen en lieten twee honden op haar los. Nadat zij zou zijn toegetakeld door beide honden, zou de politie haar hebben geblinddoekt en geboeid, een vuurwapen tegen haar hoofd hebben gezet, op haar rug hebben gestaan, op haar hebben gespuugd, water over haar heen hebben gegooid en haar hebben uitgescholden. Door de worsteling was haar kleding dusdanig verscheurd, dat Çetin halfnaakt zou zijn geweest. Naar verluidt fotografeerde de politie haar in deze positie. Vervolgens werd zij meegevoerd naar het politiebureau.³⁵⁹

Volgens een vertrouwelijke bron werden de afgelopen vijf jaar meer dan 16.000 leden en medewerkers van de HDP opgepakt en in hechtenis genomen. Daarvan kregen ruim 5.000 een gevangenisstraf opgelegd; de overige 11.000 werden vrijgelaten dan wel vrijgesproken. Volgens dezelfde bron was het niet gemakkelijk om het precieze aantal gearresteerde en gedetineerde HDP'ers bij te houden, omdat het oppakken en vrijlaten van HDP'ers voortdurend gaande was en sommige HDP'ers in *incommunicado*-detentie³⁶⁰ verkeerden en de buitenwereld dus niet konden informeren over hun arrestatie en detentie.³⁶¹

³⁵⁵ In september 2014 begon ISIS met het belegeren van Kobani, een stad die overwegend werd bewoond door Syrische Koerden. De belegering van Kobani leidde tot een humanitair drama en Turkse Koerden gingen de straat op met een oproep aan de Turkse overheid om Kobani te ontzetten. De protesten onttaarden in gewelddadige onlusten, waarbij 37 doden vielen. De meeste dodelijke slachtoffers behoorden tot de HDP.

³⁵⁶ Al Jazeera, *Turkey orders dozens of arrests including opposition mayor*, 25 september 2020. De Standaard, *Politie arresteert ruim 80 Koerden*, 26 september 2020. The Independent, *Turkey crackdown on leftist Kurdish opposition party*, 29 september 2020. POLITICO, *Turkey ousts Kurdish opposition's last mayor*, 30 september 2020. Human Rights Watch (HRW), *Turkey, Politicians and activists detained, Government uses 2014 protests as pretext for political crackdown*, 2 oktober 2020. The Economist, *Turkey locks up Kurdish mayors*, 15 oktober 2020.

³⁵⁷ NOS, *Honderden arrestaties in Turkije vanwege banden met PKK na vondst lichamen*, 16 februari 2021. NRC, *Honderden arrestaties in Turkije om 'banden PKK'*, 16 februari 2021.

³⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

³⁵⁹ HDP, *More detentions and arrests against the HDP and unlawful closure of the Democratic Society Congress (DTK) in Diyarbakir, Turkey*, 29 juni 2020. Bianet, *HDP says police tortured its members with dogs*, 29 juni 2020. HRW, *Turkey, Police, watchmen involved in torture, ill-treatment*, 29 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

³⁶⁰ Deze term verwijst naar een detentiepraktijk waarbij de gedetineerde alle contact met de buitenwereld wordt ontzegd, inclusief advocaat en familieleden.

³⁶¹ Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020.

Sommige HDP'ers werden op grote afstand van hun oorspronkelijke woonplaats gevangengezet met als gevolg dat familieleden logistieke problemen ondervonden om hen geregeld te bezoeken.³⁶² De voormalige HDP-leider Demirtaş zat zijn gevangenisstraf uit in Edirne, een stad nabij de Turks-Griekse grens, gelegen op 1.200 kilometer afstand van zijn woonadres (voor meer informatie over de verschillende rechtszaken tegen hem, raadpleeg subparagraaf 3.5.3).³⁶³ Mızraklı, de ontslagen HDP-burgemeester van Diyarbakır, verkeerde in gevangenschap in Kayseri, een provincie in Centraal-Anatolië (voor meer informatie over zijn veroordeling, raadpleeg subparagraaf 3.5.6).³⁶⁴ De afstand tussen Diyarbakır en de gevangenis bedraagt 540 kilometer.³⁶⁵ Gültan Kışanak, een Koerdische politica uit Diyarbakır,³⁶⁶ werd gevangengehouden in Kandıra, een locatie ten oosten van Istanboel. De afstand tussen Kandıra en Diyarbakır bedraagt bijna 1.300 kilometer.³⁶⁷

In de regel hadden HDP'ers in hechtenis en gevangenschap toegang tot een advocaat.³⁶⁸ Echter, volgens twee vertrouwelijke bronnen kwam het voor dat de gevangenisautoriteiten een bezoekende advocaat weerden, waarbij als reden de coronacrisis werd opgegeven.³⁶⁹ Voor de leefomstandigheden en toegang tot medische zorg in het gevangeniswezen wordt verwezen naar paragraaf 3.6.

Familieleden van HDP'ers, die zelf geen formeel onderdeel vormen van de HDP, worden door de Turkse autoriteiten gewantrouwd. Als gevolg hier van kunnen zij hinder ondervinden in het maatschappelijk leven. Deze hinder kan verschillende vormen aannemen. Zo kan het voorkomen dat bepaalde diensten en producten worden geweigerd aan familieleden van HDP'ers, zoals een lening, bouwvergunning of subsidie. Ook kan het gebeuren dat een paspoortaanvraag van een familielid van een HDP'er opzettelijk wordt vertraagd. Het komt ook voor dat een familielid van een HDP'er zijn of haar baan verliest, enkel omdat zijn of haar familielid actief is voor de HDP.³⁷⁰

5.4 Behandeling van PKK'ers, PKK-aanhangers en familieleden van PKK'ers

Het is moeilijk om verifieerbare informatie te verkrijgen over hoe de Turkse autoriteiten PKK-strijders behandelen indien zij deze in handen krijgen en hoe zij omgaan met mensen die de gewapende strijd van de PKK op actieve wijze steunen. Bij het laatste kan worden gedacht aan bijvoorbeeld het verstrekken van voedsel en onderdak aan de PKK.³⁷¹ In Turkije speelt het gewapend conflict tussen de Turkse

³⁶² Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

³⁶³ Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. FT, *Political prisoner says Turkey let down by European rights court*, 15 september 2020.

³⁶⁴ Bianet, *Ousted Diyarbakir mayor Selcuk Mizrakli handed prison sentence on terrorism charges*, 9 maart 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020.

³⁶⁵ Dit blijkt uit een routebeschrijving van Diyarbakır naar Bünyan Cezaei, welke op 28 augustus 2020 met behulp van Google Maps is gegenereerd. Cezaei betekent 'gevangenis' in het Turks. Bünyan ligt in de Centraal-Anatolische provincie Kayseri.

³⁶⁶ Kışanak is verbonden aan de DBP (voor meer informatie over de DBP, raadpleeg paragraaf 3.8). Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 18 september 2020.

³⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 18 september 2020.

³⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020.

³⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020.

³⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020.

³⁷¹ Vertrouwelijke bron, 18 december 2020. Vertrouwelijke bron, 24 december 2020.

staat en de PKK zich namelijk af in de onherbergzame streken nabij de grens met Irak. Gelet op het gewapend conflict aldaar is onafhankelijke journalistiek niet of nauwelijks mogelijk. Vier vertrouwelijke bronnen stelden dat gevangengenomen PKK-strijders en mensen die de PKK steunen het slachtoffer kunnen worden van een standrechtelijke executie of marteling in detentie.³⁷² Geen van deze bronnen onderbouwde dit met concrete voorbeelden. In de verslagperiode verschenen in de openbare bronnen, voor zover bekend, geen berichten over standrechtelijke executies.

Familieleden van PKK'ers kunnen te maken krijgen met huisinvalen, waarbij huisraad kan worden beschadigd. Ook kunnen zij opzettelijk worden tegengewerkt door de Turkse autoriteiten. Hierbij kan worden gedacht aan het weigeren van bepaalde overheidsdiensten en -producten, het opzettelijk vertragen van een paspoortaanvraag en/of baanverlies.³⁷³

Op 11 september 2020 vond in zuidoostelijke provincie Van een gewapend treffen plaats tussen het Turkse regeringsleger en de PKK, waarbij naar verluidt drie regeringssoldaten en één tot drie PKK-strijders omkwamen. Op dezelfde dag pakten de militaire autoriteiten twee Koerdische boeren op, genaamd Osman Şiban en Servet Turgut, en namen hen mee in een legerhelikopter. Twee uur na hun arrestatie werden zij met ernstige verwondingen opgenomen in een ziekenhuis. Blijkens medische rapportages wezen de verwondingen op een val van grote hoogte. Şiban werd op 20 september 2020 ontslagen uit het ziekenhuis en Turgut overleed aan zijn verwondingen op 30 september 2020. Volgens de Turkse autoriteiten steunden beide mannen de PKK en hadden zij zich verzet tegen hun arrestatie, waarbij zij per ongeluk van een hoge rotsparijs zouden zijn gevallen. Deze verklaring werd ongeloofwaardig bevonden door de nabestaanden en hun advocaten, mensenrechtenactivisten en HDP-politici. Zij verwezen daarbij naar de verklaringen van ooggetuigen die hadden gezien dat Şiban en Turgut in goede gezondheid de helikopter waren ingestapt. Mensenrechtenorganisaties en de HDP riepen de Turkse staat op tot een onafhankelijk onderzoek.³⁷⁴

5.5 Armenen

5.5.1 Inleiding

Het voorgaand ambtsbericht maakte duidelijk dat (etno-)religieuze minderheden onder meer te maken hadden met agressie, intolerantie en discriminatie.³⁷⁵ Dit beeld is onveranderd gebleven tijdens de verslagperiode van onderhavig ambtsbericht. Een etnoreligieuze minderheid die gedurende de verslagperiode te maken kreeg met agressie, intolerantie en discriminatie was de Armeense gemeenschap. In Turkije wonen ongeveer 50.000 tot 60.000 Armenen, waarvan ongeveer 10.000 in Istanboel.³⁷⁶

³⁷² Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

³⁷³ Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 1 september 2020. Vertrouwelijke bron, 17 september 2020. Vertrouwelijke bron, 7 oktober 2020.

³⁷⁴ Duvvar English, *Hospital reports prove two men detained in Turkey's east were thrown from military helicopter*, 23 september 2020. Al Monitor, *Turkish army accused of throwing Kurdish farmers from helicopter*, 24 september 2020. Amnesty International (AI), *Turkey, Torture allegations must be independently investigated*, 25 september 2020. HRW, *Turkey, man dies after military custody*, 1 oktober 2020.

³⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 46.

³⁷⁶ The New York Times, *How Turkey's military adventures decrease freedom at home*, 15 oktober 2020. Eurasianet, *War in the Caucasus hits close to home for Turkey's Armenians*, 21 oktober 2020.

5.5.2 *Vandalisme tegen kerkgebouwen*

Op 9 mei 2020 probeerde een man een Armeens-orthodox kerkgebouw in Bakirköy, een wijk in het Europese gedeelte van Istanboel, in brand te steken. Het vuur werd snel geblust en de schade bleef beperkt tot een zwart geblakerde buitendeur. De politie wist met behulp van beeldmateriaal van beveiligingscamera's de verdachte op te pakken. Deze stelde een poging tot brandstichting te hebben gedaan, omdat het christendom volgens hem het coronavirus zou hebben verspreid. De verdachte had naar verluid geestelijke gezondheidsklachten.³⁷⁷ Twee weken later, op 23 mei 2020, verwijderde een man een kruis van het hek van een Armeens-apostolische kerk in Üsküdar, een wijk in het Aziatische deel van Istanboel. Ook ditmaal wist de politie met behulp van opnames van bewakingscamera's de verdachte op te pakken.³⁷⁸

5.5.3 *Nationalistische provocaties in Armeense wijken*

Op 27 september 2020 laaide het conflict op tussen Armenië en Azerbeidzjan over een bergachtig gebied genaamd Nagorno-Karabach en zeven districten die daaromheen lagen. Het opgelaide geweld had ook zijn weerslag op de maatschappelijke positie van etnische Armenen in Turkije. De Turkse regering schaarde zich namelijk achter Azerbeidzjan, waarbij zij de etno-linguïstische verwantschap tussen Turken en Azeri's benadrukte en wees op de islam als gemeenschappelijke deler.³⁷⁹ Binnen de context van een oorlogszuchtig en nationalistisch klimaat trok op 28 september 2020 een autostoet van nationalistische Turken toeterend door Kumkapı, een overwegend Armeense wijk in Istanboel. Op 5 oktober 2020 herhaalde hetzelfde tafereel zich in Kurtuluş, een andere wijk in Istanboel met een overwegend Armeense bevolking. De Armeense minderheid ervoer beide acties als provocerend en intimiderend. De HDP, die zich inzet voor de belangen van etnische en religieuze minderheden, veroordeelde beide gebeurtenissen.³⁸⁰

5.5.4 *Turks-Armeens parlamentslid van de HDP bedreigd*

Garó Paylan, een HDP-parlamentslid van Armeense komaf, sprak zich kritisch uit over de Turkse betrokkenheid bij het gewapend conflict tussen Azerbeidzjan en Armenië en riep op tot een vreedzame oplossing van het conflict. Hierop publiceerde een rechtse, nationalistische denktank begin oktober 2020 een paginagrote advertentie in de regeringsgezinde krant *Sabah*, waarin Paylan werd beschuldigd van verraad en het OM werd opgeroepen om een strafrechtelijk onderzoek in te stellen tegen Paylan.³⁸¹

³⁷⁷ Ahval News, *Man arrested for attempt to set fire to Armenian church over pandemic*, 9 mei 2020. Duvar English, *Man attempts to burn down Istanbul church, blames Christianity 'for spread of coronavirus'*, 9 mei 2020.

³⁷⁸ Asia News, *Man rips cross from Armenian church in latest attack against Christian sites in Istanbul*, 28 mei 2020. Bianet, *Hate attack on Armenian Church in Istanbul*, 28 mei 2020. HDN, *Suspect detained over attack on Armenian church in Istanbul*, 28 mei 2020.

³⁷⁹ Overigens hangen de meeste Turkse moslims de soennitische islam aan en de meeste islamitische Azeri's belijden de sjiitische stroming binnen de islam.

³⁸⁰ Duvar English, *Car envoy stages demonstration in support of Azerbaijan near Armenian Patriarchate in Istanbul*, 28 september 2020. Bianet, *Cars with Azerbaijan flags tour around Istanbul Armenian Patriarchate amid Karabakh clashes*, 29 september 2020. The New York Times, *How Turkey's military adventures decrease freedom at home*, 15 oktober 2020. The Observers/France 24, *Turkish ultranationalists storm Armenian neighbourhoods in Istanbul as fighting rages in Nagorno-Karabakh*, 15 oktober 2020.

³⁸¹ Duvar English, *Turkish nationalist think tank targets HDP MP Paylan in message on Armenia-Azerbaijan conflict*, 2 oktober 2020. Bianet, *HDP MP Garó Paylan: There are no winners in war and no losers in peace*, 5 oktober 2020. The New York Times, *How Turkey's military adventures decrease freedom at home*, 15 oktober 2020. Eurasianet, *War in the Caucasus hits close to home for Turkey's Armenians*, 21 oktober 2020.

6 Vrouwen

6.1 Inleiding

Het voorgaand ambtsbericht meldde dat het wetgevende en institutionele kader in Turkije uitgaat van gelijkheid tussen man en vrouw, maar dat genderongelijkheid voorkomt op veel terreinen, zoals in het openbaar bestuur, op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en in de gezondheidszorg. Ook meldde het voorgaand ambtsbericht dat huiselijk geweld tegen vrouwen veel voorkomt en dat in 2018 440 vrouwen omkwamen als gevolg van *gender-based violence*.³⁸²

Dit beeld ten aanzien van de maatschappelijke positie van vrouwen in Turkije is gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht onveranderd gebleven. Uit gegevens van het *World Economic Forum* (WEF)³⁸³ blijkt dat 37,5% van de vrouwen in Turkije deelneemt aan het werkende leven, terwijl bij mannen dit percentage ligt op 78,1%. Van de wetgevers, senior medewerkers en managers is 14,8% vrouw en 85,2% man. Ook in de nationale politiek is er sprake van genderongelijkheid. Van de parlementsleden is 17,5% vrouw en 82,6% man en bij ministers ligt de vrouw-manverdeling op respectievelijk 11,8 en 88,2%.³⁸⁴

6.2 Geweld tegen vrouwen

In juli 2020 vond een gebeurtenis plaats die andermaal de problematiek omtrent geweld tegen vrouwen blootlegde. In Muğla, een provincie aan de Egeïsche Zee, werd de 27-jarige studente Pinar Gültekin door haar ex-vriend geslagen en gewurgd, waarna hij haar lichaam verbrandde. De moord op Pinar vormde voor vrouwenrechtenactivisten de aanleiding om te demonstreren tegen het geweld tegen vrouwen.³⁸⁵

Volgens het *We Will End Femicide Platform*,³⁸⁶ een vrouwenrechtenorganisatie die geweld tegen vrouwen monitort, waren in 2019 474 vrouwen vermoord door mannen uit hun naaste omgeving. Daarmee was het aantal vermoorde vrouwen gestegen ten opzichte van 2018 (zie paragraaf 6.1).³⁸⁷ Bij een genderonderzoek van de Kadir Has-universiteit in Istanboel, dat in 2020 plaatsvond, gaf 68% van de 620 vrouwelijke respondenten aan dat geweld tegen vrouwen het grootste maatschappelijk probleem vormde voor vrouwen in Turkije.³⁸⁸

Niet alleen de moord op Pinar zette de vrouwenbeweging ertoe aan om de straat op te gaan. Ook het voornemen van de AKP om uit de Istanboel Conventie³⁸⁹ te stappen leidde tot veel ophef. Dit verdrag van de RvE, dat dateert uit 2011, had als doel om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te bestrijden. Turkije was het eerste land dat de Istanboel Conventie ratificeerde, maar de AKP bleek hierop te

³⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 48.

³⁸³ In het Nederlands bekend als het 'Wereld Economisch Forum'. Voor meer informatie over het WEF, bezoek: www.weforum.org.

³⁸⁴ WEF, *Global Gender Gap, Report 2020*, uitgegeven in 2019, blz. 343.

³⁸⁵ Al Jazeera, *Protests in Turkey over brutal murder of young woman*, 22 juli 2020. The Guardian, *Murder in Turkey sparks outrage over rising violence against women*, 23 juli 2020.

³⁸⁶ In het Turks bekend als *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu*. Voor meer informatie over desbetreffende ngo, bezoek: <http://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/for-english>.

³⁸⁷ We Will End Femicide Platform, *2019 annual report*, 20 januari 2020.

³⁸⁸ Kadir Has-Universiteit, *The perception of gender and women in Turkey, 2020*, uitgegeven in 2020, blz. 32.

³⁸⁹ In het Engels bekend als *Istanbul Convention*.

willen terugkomen, omdat het verdrag traditionele familienormen en –structuren zou ondermijnen en zou uitnodigen tot homoseksualiteit en buitenechtelijke relaties. Vrouwenrechtenactivisten en mensenrechtenorganisaties daarentegen, wilden dat Turkije binnen de Istanboel Conventie bleef.³⁹⁰ en dat de bijbehorende verdragsverplichtingen op efficiënte wijze zouden worden geïmplementeerd en gehandhaafd door de Turkse autoriteiten.³⁹¹

Hierop demonstreerden op 5 augustus 2020 duizenden vrouwen in vijftien steden, waaronder Istanboel, Izmir, Ankara, Adana en Antalya. In Izmir gebruikte de politie geweld en pakte zij zestien demonstranten op.³⁹² Voor zover bekend, hebben de autoriteiten de opgepakte vrouwen vrijgelaten en zijn zij niet overgegaan tot strafrechtelijke vervolging. Op het moment van schrijven had Turkije de Istanboel Conventie niet verlaten en was het onduidelijk of de Turkse regering deze kwestie opnieuw ter sprake wilde brengen.³⁹³

Op 26 mei 2020 bracht het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken een verklaring uit dat huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen in Turkije zouden zijn afgenomen gedurende de coronacrisis.³⁹⁴ Vrouwenrechtenorganisaties daarentegen, lieten een tegenovergesteld geluid horen. Volgens het We Will End Femicide Platform, dat een eigen telefonische hulplijn had, was het aantal ontvangen meldingen in april 2020 gestegen met 55,4% ten opzichte van de eerste drie maanden van 2020.³⁹⁵ Verder wezen vrouwenrechtenorganisaties erop dat de telefonische hulplijn van de politie veelal onbereikbaar was en dat hulpverzoeken via de KADES-applicatie³⁹⁶ onbeantwoord bleven. Ook konden vrouwen hun gewelddadige partners niet ontvluchten door uit te wijken naar familieleden buiten de stad, omdat er in verband met de coronacrisis reisbeperkingen golden tussen de steden. Daarnaast werden straatverboden voor geweldplegers meestal niet gehandhaafd, aldus de vrouwenrechtenorganisaties.³⁹⁷

Op 29 december 2020 werd Turkije opnieuw opgeschrikt door de moord op een vrouw. Ditmaal was het slachtoffer de 48-jarige Aylin Sözer, een in Istanboel werkzame academica. De politie pakte een verdachte op die naar verluidt Sözers ex-vriend was. Hij sneed haar de hals door, waarna hij probeerde om het lichaam in brand te steken, aldus de politie. De moord leidde tot verontwaardiging op de

³⁹⁰ Ook de regeringsgezinde vrouwenorganisatie KADEM wilde dat Turkije binnen de Istanboel Conventie bleef. Erdoğan's dochter Sümeyye Erdoğan Bayraktar was het plaatsvervangend hoofd van KADEM. 'KADEM' staat voor *Kadın ve Demokrasi Derneği*, hetgeen in het Engels wordt vertaald als *Women and Democracy Association*. Voor meer informatie over KADEM, bezoek de Engelstalige website: <https://kadem.org.tr/en/>.

³⁹¹ Mor Çatı, *The Istanbul Convention is on the side of women, do not let misogyny persist!*, 23 juli 2020. NOS, *Turkse vrouwen straat op voor behoud Istanbul Conventie, 'verdrag redt levens'*, 31 juli 2020. Duvar English, *Turkish pro-gov't women's rights organization KADEM voices support for Istanbul Convention*, 3 augustus 2020. AI, *Turkey, Convention on combating violence against women must be implemented not abandoned*, 5 augustus 2020. Al Jazeera, *Thousands rally in Turkey to demand end of violence against women*, 5 augustus 2020. Independent, *Femicide in Turkey is rising*, 6 augustus 2020.

³⁹² Al Jazeera, *Thousands rally in Turkey to demand end of violence against women*, 5 augustus 2020. The Independent, *Femicide in Turkey is rising*, 6 augustus 2020.

³⁹³ Vertrouwelijke bron, 4 en 7 januari 2021.

³⁹⁴ Turkse Ministerie van Binnenlandse Zaken, *Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Olaylarında Azalma Görüldü (Huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen zijn gedaald)*, 26 mei 2020.

³⁹⁵ We Will End Femicide Platform, *Nisan 2020 Başvuru Karşılama Raporu (April 2020, Het rapport over ontvangen meldingen)*, 5 mei 2020.

³⁹⁶ KADES is een afkorting voor *Kadın Destek*, hetgeen in het Engels wordt vertaald met *Women Support*. De KADES-app werd op 24 maart 2018 door de Turkse politie gelanceerd. De app kan worden geïnstalleerd op smartphones met de besturingssystemen IOS en Android. Indien een vrouw op de 'noodknop' van de app drukt, is het de bedoeling dat de politie haar te hulp schiet. Daily Sabah, *New app allows victims of domestic violence to notify Turkish police with single button*, 25 maart 2020.

³⁹⁷ We Will End Femicide Platform, *Nisan 2020 Başvuru Karşılama Raporu (April 2020, Het rapport over ontvangen meldingen)*, 5 mei 2020. Mor Çatı, *İçişleri Bakanlığı'nın "Şiddet azaldı" açıklamasına dair (Aldus een verklaring van het ministerie van Binnenlandse Zaken 'Geweld is afgenomen')*, 29 mei 2020. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2020.

sociale media en de oppositie riep de Turkse regering op om de Istanboel Conventie te implementeren.³⁹⁸

6.3 Rechtsbescherming voor vrouwen

Formeel gezien bestaan er rechtsmiddelen om vrouwen te beschermen tegen geweld, maar in de praktijk ontbreekt veelal de wil tot handhaving.³⁹⁹ Het is bekend dat dienstdoende politiebeambten vrouwen ontmoedigen om aangifte te doen en hen stimuleren om zich te verzoenen met de geweldpleger. Ook worden slachtoffers van geweld tegen vrouwen niet serieus genomen door de politie en niet op hun rechten gewezen. Indien de politie weigert om een proces-verbaal op te stellen, kan de vrouw zich wenden tot het OM.⁴⁰⁰ Echter, niet iedere vrouw is bekend met het bestaan van deze procedure en niet iedere OvJ is bereid om een zaak te openen.⁴⁰¹

Vrouwen kunnen ook vanwege sociaal-economische redenen een drempel ervaren om aangifte te doen bij de politie. Het percentage vrouwen dat geen betaalde arbeid verricht beslaat 62,5% en is in financieel opzicht afhankelijk van de echtgenoot of een mannelijk familielid. Indien een niet-werkende vrouw een aanklacht indient tegen haar gewelddadige echtgenoot, vader of oom, dreigt haar levensonderhoud in gevaar te komen. Daarnaast kunnen vrouwen schaamte ervaren om aangifte te doen en zijn zij bang dat het doen van aangifte de familiereputatie zal schaden.⁴⁰²

6.4 Opvang voor vrouwen

Turkije telt in totaal 145 blijf-van-mijn-lijfhuizen.⁴⁰³ Tezamen hebben deze blijf-van-mijn-lijfhuizen een opvangcapaciteit van 3.482 bedden.⁴⁰⁴ De blijf-van-mijn-lijfhuizen worden door verschillende partijen beheerd. Volgens een vertrouwelijke bron beheren het ministerie van Familie, Arbeid en Sociale Zaken,⁴⁰⁵ de gemeentes en het Directoraat-Generaal voor Migratiebeheer⁴⁰⁶ respectievelijk 110, 32 en 2 blijf-van-mijn-lijfhuizen. Mor Çatı⁴⁰⁷ is de enige vrouwenrechtenorganisatie die een blijf-van-mijn-lijfhuis beheert, aldus dezelfde bron. Volgens dezelfde bron zijn de meeste opvanghuizen van de overheid overbevolkt en bieden zij enkel basale diensten, maar heerst er een gebrek aan professionele begeleiding en psychologische ondersteuning. Ook zouden de leefomstandigheden in deze blijf-van-mijn-lijfhuizen doen denken aan gevangenisomstandigheden. Vrouwen mogen onder strikte voorwaarden naar buiten, bij binnenkomst wordt hun mobiele telefoon in een kluis opgeborgen en in het kader van veiligheid worden ze gefouilleerd,⁴⁰⁸ aldus dezelfde bron.⁴⁰⁹

³⁹⁸ Bianet, *Male violence, Kemal D. detained for 'killing' Aylin Sözer*, 29 december 2020. Al Jazeera, *Turkish police arrest suspect in killing of female academic*, 30 december 2020.

³⁹⁹ Netherlands Helsinki Committee (NHC), *Defending human rights in Turkey*, Canan Arın, 21 september 2020.

⁴⁰⁰ In het Engels aangeduid als *Public Prosecutor's Office*.

⁴⁰¹ Vertrouwelijke bron, 18 september 2020. Vertrouwelijke bron, 22 september 2020. Vertrouwelijke bron, 30 september 2020.

⁴⁰² Vertrouwelijke bron, 18 september 2020. Vertrouwelijke bron, 30 september 2020.

⁴⁰³ Vertrouwelijke bron, 22 september 2020. In het Engels staan deze blijf-van-mijn-lijfhuizen bekend als *women's shelters*.

⁴⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 22 september 2020. Vertrouwelijke bron, 30 september 2020.

⁴⁰⁵ In het Engels en Turks aangeduid als respectievelijk *Ministry of Family, Labour and Social Services* en *Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı*.

⁴⁰⁶ In het Engels en Turks aangeduid als respectievelijk *Directorate General of Migration Management* (DGMM) en *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*.

⁴⁰⁷ *Mor Çatı* betekent 'Paars Dak'. Voor meer informatie over deze organisatie, bezoek de Engelstalige website: <https://en.morcati.org.tr/>.

⁴⁰⁸ Tijdens het fouilleren houden de vrouwen hun kleding aan.

⁴⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 22 september 2020 en 18 december 2020.

7 Seksuele minderheden (LHBTI)⁴¹⁰

7.1 Inleiding

Het voorgaand ambtsbericht berichtte dat homoseksualiteit in Turkije legaal is, maar dat sinds 2015 het sociale klimaat voor seksuele minderheden was verslechterd en dat LHBTI-rechten onder druk kwamen te staan.⁴¹¹ Deze ontwikkeling heeft zich voortgezet gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht. De *International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association* (ILGA), een internationale ngo die zich inzet voor LHBTI-rechten, brengt jaarlijks een ranglijst uit genaamd *Rainbow Europe*. Deze ranglijst maakt inzichtelijk in welke mate Europese landen zich committeren aan LHBTI-rechten door middel van beleid en wet- en regelgeving. Van de in totaal 49 landen nam Turkije in 2020 de 48^e plaats in, met Azerbeidzjan achter zich.⁴¹²

Dat homofobie een realiteit is in de Turkse samenleving bleek ook uit een genderonderzoek van de Kadir Has-universiteit in 2020. Dit onderzoek vond plaats onder 1.216 respondenten en liet zien dat een meerderheid negatief stond tegenover LHBTI-relaties en -rechten. Volgens 77% van de ondervraagden druisten relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht in tegen de maatschappelijke normen en waarden en 45% vond dat LHBTI'ers dezelfde rechten moesten krijgen als heteroseksuelen.⁴¹³

7.2 Negatieve uitlatingen van de Turkse overheid

Het voorgaand ambtsbericht constateerde dat LHBTI'ers negatief werden bejegend door de Turkse overheid.⁴¹⁴ Ook gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht lieten prominente overheidsvertegenwoordigers zich negatief uit over homoseksualiteit.

In april 2020 zei top-imam Ali Erbaş, het hoofd van het Directoraat Religieuze Zaken,⁴¹⁵ tijdens een televisiedienst dat homoseksualiteit zou uitnodigen tot corruptie en verval. Zijn uitspraak kreeg veel kritiek van mensenrechtengroepen en advocatenordes, waarna president Erdoğan het voor hem opnam. Twitteraars die zich achter Erbaş schaarden, maakten massaal gebruik van de hashtag *#YallahHollandaya* ('Ga maar naar Nederland'), hetgeen duidelijk maakte dat zij Nederland vereenzelvigden met homoseksualiteit.⁴¹⁶

⁴¹⁰ LHBTI is een afkorting voor 'lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuelen'.

⁴¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 46.

⁴¹² ILGA Europe, *Rainbow Europe 2020*, 14 mei 2020.

⁴¹³ Kadir Has-Universiteit, *The perception of gender and women in Turkey, 2020*, uitgegeven in 2020, blz. 61.

⁴¹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 46 en 47.

⁴¹⁵ Het Directoraat Religieuze Zaken is een staatsorgaan dat het religieuze leven in Turkije reguleert. In het Engels en Turks staat dit directoraat bekend als respectievelijk *Directorate of Religious Affairs* en *Diyanet*. Voor meer informatie, bezoek de Engelstalige website van het Turkse Directoraat Religieuze Zaken: <https://www.diyamet.gov.tr/en-US/Home/Index/>.

⁴¹⁶ NRC, *'Ga naar Holland' is trending als homofobe sneer in Turkije*, 27 april 2020. Vertrouwelijke bron, 1 mei 2020. Al Monitor, *Turkey's gay community fights homophobia alongside COVID-19*, 4 mei 2020. Al Monitor, *Turkey cries 'LGBT' propaganda after official faces backlash for pedophilia tweet*, 30 juni 2020. POLITICO Europe, *Turkey's LGBTQ community at risk amid rise in homophobic rhetoric*, 24 juli 2020.

Op 28 juni 2020 plaatste Kerem Kınık, het hoofd van de Turkse Rode Halve Maan,⁴¹⁷ een bericht op Twitter, waarin hij homoseksualiteit vergeleek met pedofilie. Zijn vergelijking werd veroordeeld door de Internationale Federatie van Rode Kruis en Rode Halve Maanverenigingen.⁴¹⁸ in Genève, waaronder de Turkse Rode Halve Maan valt. Hierop stelde een senior adviseur van Erdoğan dat 'LHBT-propaganda een grote bedreiging vormt voor de vrijheid van meningsuiting'.⁴¹⁹

Het voorgaand ambtsbericht stelde vast dat de Hoge Raad voor Radio en Televisie, in het Turks bekend als *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu* (RTÜK),⁴²⁰ met enige regelmaat sancties oplegde aan tv-kanalen die series en videoclips uitzonden met homoseksuele thematieken.⁴²¹ Ook gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht achtte RTÜK het niet geschikt om tv-series uit te zenden met homoseksuele scènes en personages. In juli 2020 weigerde RTÜK om een vergunning af te geven aan Netflix voor het opnemen van de Turkse dramaserie *If Only*, omdat het script een homoseksueel personage bevatte. RTÜK stelde aan Netflix voor om het homoseksuele personage te schrappen, maar de streamingdienst weigerde dit en zag af van het draaien van de serie.⁴²²

7.3 LHBTI-evenementen en –uitingen in de openbare ruimte

Het voorgaand ambtsbericht beschreef dat de gouverneur van Ankara in november 2017 een verbod oplegde voor activiteiten van LHBTI-organisaties, welke op 3 oktober 2018 werd verlengd. Op 19 april 2019 hief het gerechtshof in Ankara het verbod op.⁴²³ Desondanks legde het gouvernement van Ankara voor een tweede maal een verbod op voor activiteiten van LHBTI-organisaties. Op 23 maart 2020 hief een administratieve rechtbank in Ankara dit tweede verbod op.⁴²⁴ Echter, LHBTI-organisaties konden gedurende de verslagperiode niet nagaan of de lokale autoriteiten in Ankara daadwerkelijk LHBTI-activiteiten zouden toestaan, omdat fysieke bijeenkomsten geen doorgang konden vinden in verband met de coronamaatregelen.⁴²⁵

Het voorgaand ambtsbericht vermeldde dat de gouverneur van Istanboel de jaarlijkse *Pride*-mars verbood.⁴²⁶ De gouverneur van Istanboel beriep zich daarbij op twee wetten, te weten de *Law on Meetings and Demonstrations* en de *Provincial Administration Law*. Het verbod werd aangevochten in de rechtszaal, maar het beroep werd in eerste aanleg ongegrond verklaard. Op het moment van schrijven was het hoger beroep in behandeling.⁴²⁷

⁴¹⁷ De Turkse Rode Halve Maan staat in het Engels en Turks bekend als respectievelijk *Turkish Red Crescent Society* en *Türk Kızılayı*. Voor meer informatie, bezoek de Engelstalige pagina van de website van de Turkse Rode Halve Maan: <https://kizilay.org.tr/>.

⁴¹⁸ In het Engels bekend als *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies* (IFRC).

⁴¹⁹ Al Monitor, *Turkey cries 'LGBT' propaganda after official faces backlash for pedophilia tweet*, 30 juni 2020. POLITICO Europe, *Turkey's LGBTQ community at risk amid rise in homophobic rhetoric*, 24 juli 2020.

⁴²⁰ RTÜK, in het Engels bekend als *Radio and Television Supreme Council*, is een overheidscommissie die bepaalt wat geschikt is voor uitzending in Turkije en staat onder controle van de regeringspartij. Voor meer informatie, bezoek de Engelstalige website van RTÜK: <https://www.rtuk.gov.tr/en>.

⁴²¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 47.

⁴²² FT, *Netflix cancels Turkish drama 'If Only' in row over gay character*, 20 juli 2020. AD, *Netflix schrapt Turkse serie nadat overheid protesteert tegen lhbti-personage*, 22 juli 2020.

⁴²³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 47.

⁴²⁴ Star Observer, *Court overturns bans on pride events in Turkey*, 29 maart 2020.

⁴²⁵ Vertrouwelijke bron, 18 september 2020. Vertrouwelijke bron, 22 september 2020.

⁴²⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 47.

⁴²⁷ Vertrouwelijke bron, 18 september 2020. Vertrouwelijke bron, 22 september 2020.

Gelet op het verbod en de coronamaatregelen organiseerde het *Istanbul Pride Week Committee* de Pride-mars in juni 2020 online.⁴²⁸ Een week voor het begin van de Pride-week verzorgde hetzelfde comité op YouTube de jaarlijkse *Hormonal Tomato LGBTI+phobia Awards*,⁴²⁹ een live-evenement waarbij 'onderscheidingen' werden uitgereikt aan prominente individuen en organisaties die homofobe uitspraken hadden gedaan. YouTube onderbrak de uitzending, omdat deze in strijd zou zijn met de gebruiksreglementen. Hierop verhuisde het evenement naar een ander digitaal platform, te weten *Zoom*.⁴³⁰ Het is onbekend of YouTube op eigen initiatief het evenement censureerde of op verzoek van de Turkse autoriteiten.⁴³¹

Voorgaand ambtsbericht berichtte dat de oproerpolitie op 10 mei 2019 een Pride-evenement op de METU in Ankara hardhandig uiteenjoeg, waarbij 21 studenten en één academicus in hechtenis werden genomen.⁴³² De Turkse autoriteiten gingen over tot het strafrechtelijk vervolgen van achttien studenten en één academicus. Op 10 december 2020 werd de zaak verdaagd tot de volgende zitting op 30 april 2021.⁴³³

Eind januari 2021 kwam een andere groep studenten in aanraking met politie en justitie. Bij een tentoonstelling op de Bosphorus Universiteit in Istanboel was een poster te zien die aanleiding vormde voor opschudding. De poster liet de Kaäba⁴³⁴ in Mekka zien, het belangrijkste heiligdom van de islam, die was omgeven met vlaggen van de LHBTI-gemeenschap. De politie pakte vijf personen op in verband met de poster. Eén persoon werd vrijgelaten, twee personen kregen huisarrest en twee anderen bleven vastzitten. Hooggeplaatste regeringsmedewerkers stelden dat de makers van de poster het recht op vrijheid van meningsuiting misbruikten om haat te zaaien en religieuze normen en waarden aan te vallen. Progressieve studenten daarentegen, stelden dat de autoriteiten zich schuldig maakten aan haat zaaien en het recht op vrijheid van meningsuiting schonden.⁴³⁵ Het incident vond plaats binnen de context van een breder studentenprotest tegen de presidentiële benoeming van de rector van de Bosphorus Universiteit (voor meer informatie, zie sub-paragraaf 1.1.2).

7.4 Homofob geweld en rechtsbescherming

Slachtoffers van homofob geweld wendden zich veelal niet tot de politie en indien zij dit wel deden, werden zij in veel gevallen niet correct behandeld en beschermd door de politie. Dit bleek uit een onderzoek van Kaos GL, een in Ankara gevestigde LHBTI-rechtenorganisatie.⁴³⁶ Kaos GL onderzocht 150 gevallen van geweld tegen homoseksuelen en transgenders die hadden plaatsgevonden in 2019. Verreweg de meeste homofobe geweldsincidenten vonden plaats in de openbare ruimte, zoals op school, op het werk, in de horeca, in het openbaar vervoer en op straat.⁴³⁷ In 26

⁴²⁸ Bianet, *Pride Week in digital, We don't say: 'We are here, too', We say: 'We are here'*, 10 juni 2020. HDN, *Pride celebrated online due to COVID-19 across Turkey*, 29 juni 2020. Kaos GL, *Newsletter*, Vol. 8, 13 juli 2020, blz. 1.

⁴²⁹ Ook wel bekend als de *Genetically Modified Tomato Awards*.

⁴³⁰ Duvar English, *YouTube censors famous awards ceremony of Istanbul LGBTI+ Pride Week*, 27 juni 2020. Kaos GL, *Newsletter*, Vol. 8, 13 juli 2020, blz. 1. Vertrouwelijke bron, 18 september 2020.

⁴³¹ Vertrouwelijke bron, 18 december 2020.

⁴³² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 47.

⁴³³ Reuters, *Turkish judge refuses to throw out trial of student Pride marchers*, 12 november 2019. Gay Star News (GSN), *Turkey is about to put 19 people on trial for organizing a Pride*, 8 december 2020. ILGA Europe, *Turkish court postpones trial of 19 Pride attendees, infringing their right to fair judicial process*, 10 december 2020.

⁴³⁴ Ook wel gespeld als *Ka'aba*.

⁴³⁵ The Independent, *Students arrested in Turkey over Mecca poster with LGBT flags*, 31 januari 2021. BBC, *Turkey LGBT, Four students arrested over artwork*, 31 januari 2021. Bloomberg, *Outcry, arrests in Turkey over Mecca poster with LGBT flags*, 31 januari 2021.

⁴³⁶ Voor meer informatie over Kaos GL, bezoek de Engelstalige website: <https://kaosgl.org/en/>.

⁴³⁷ Kaos GL, *Homophobia and transphobia based hate crimes in Turkey, 2019 review*, mei 2020, blz. 10 en 29.

van de 150 geweldsincidenten werd er aangifte gedaan bij de politie. De meeste respondenten gaven tijdens het onderzoek aan dat ze geen aangifte hadden gedaan, omdat ze geen vertrouwen hadden in de procedure, niet door de politie wilden worden gediscrimineerd of bang waren dat hun seksuele geaardheid bekend zou worden in de media of bij hun families. Bij de 26 aangiftes gedroeg de politie zich in 2 gevallen begripvol, in 4 gevallen neutraal, 8 gevallen cynisch, gewelddadig of neerbuigend en in 12 gevallen ongeïnteresseerd. Bij vier aangiftes erkende de politie het geweldsincident als een haatmisdrijf. Van de 26 aangiftes kwam het achtmaal tot een rechtszaak.⁴³⁸ Op het moment van schrijven was onbekend of de acht rechtszaken reeds waren afgehandeld en zo ja, of dit tot strafrechtelijke veroordelingen had geleid.⁴³⁹

Indien een politieambtenaar weigert om een proces-verbaal op te stellen, kan het slachtoffer zich wenden tot de OvJ. Deze kan dan het verantwoordelijke politiebureau de opdracht geven om alsnog het geweldsincident te onderzoeken.⁴⁴⁰ Deze mogelijkheid is niet vrij van onregelmatigheden. Volgens twee vertrouwelijke bronnen gaat een OvJ niet altijd over tot strafrechtelijke vervolging of kan een onderzoek zich jarenlang voortslepen.⁴⁴¹ Twee bronnen geven aan dat LHBTI'ers een drempel ervaren om zich te wenden tot de OvJ, omdat ze geen vertrouwen hebben in een eerlijke rechtsgang en/of bang zijn om te worden blootgesteld aan homofobie en/of -discriminatie van overheidszijde.⁴⁴²

Op 26 november 2020 kwam een rechtbank in Izmir tot een uitspraak in een zaak aangaande de moord op een transgender. Op 9 januari 2019 was een transvrouw genaamd Hande Buse Şeker beroofd, aangerand en vermoord door een politieagent buiten dienst. De rechtbank veroordeelde de dader tot levenslang wegens doodslag, maar LHBTI-rechtenorganisaties namen hiermee geen genoegen en gingen in beroep. Zij wilden dat de dader levenslang onder verzwaarde omstandigheden kreeg en dat hij niet alleen vanwege doodslag werd veroordeeld, maar ook wegens marteling.⁴⁴³

Voor informatie over homoseksualiteit en homofobie in relatie tot de militaire dienstplicht, raadpleeg paragraaf 8.5.

⁴³⁸ Kaos GL, *Homophobia and transphobia based hate crimes in Turkey, 2019 review*, mei 2020, blz. 34, 35, 41 en 42.

⁴³⁹ Vertrouwelijke bron, 21 december 2020.

⁴⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 22 september 2020. Vertrouwelijke bron, 25 september 2020. Vertrouwelijke bron, 28 september 2020.

⁴⁴¹ Vertrouwelijke bron, 30 september 2020. Vertrouwelijke bron, 19 oktober 2020.

⁴⁴² Vertrouwelijke bron, 30 september 2020. Vertrouwelijke bron, 19 oktober 2020.

⁴⁴³ Kaos GL, *Volkan Hicret, the murderer of Hande Şeker is sentenced for life*, 28 november 2020.

8 Dienstplichtontduikers en deserteurs

8.1 Veranderingen ten aanzien van het systeem van de militaire dienst

Voor zover bekend, hebben zich gedurende de verslagperiode twee veranderingen voorgedaan ten aanzien van de militaire dienstplicht. Op 17 februari 2020 werd artikel 39 van de Wet op de Militaire Dienst (Wet No. 7179) geamendeerd.⁴⁴⁴ Deze wetswijziging hield het volgende in. Voorheen konden dienstplichtige burgers in het buitenland hun militaire dienst afkopen indien zij een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd hadden en minstens drie jaar in het land van verblijf hadden gewerkt. Dankzij het genoemde amendement hoeven dienstplichtigen met een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd in het buitenland niet langer te voldoen aan de eis om drie jaar te hebben gewerkt in het land van verblijf indien zij de militaire dienst willen afkopen.⁴⁴⁵

Daarnaast is het afkoopbedrag van de militaire dienst verhoogd. Van 1 januari tot 30 juli 2020 bedroeg de afkoopsom 35.054,00 TL, in vreemde valuta was dat 5.261,00 euro. Van 30 juli tot 31 december 2020 was de hoogte van het afkoopbedrag gestegen naar 37.070,00, in vreemde valuta was dat 5.563,00 euro.⁴⁴⁶ Wanneer een dienstplichtige de militaire dienst afkoopt, resteert hem één maand militaire basistraining.⁴⁴⁷

Voor zover bekend, hebben zich geen veranderingen voorgedaan ten aanzien van de wettelijke strafbaarheid van desertie.⁴⁴⁸

8.2 Bewegingsvrijheid van dienstplichtontduikers en deserteurs

Voordat de beperkte bewegingsvrijheid van dienstplichtontduikers en deserteurs wordt behandeld, wordt eerst het verschil uitgelegd tussen beide groepen, omdat de termen 'dienstplichtontduikers' en 'deserteurs' veelvuldig door elkaar worden gehaald. Een dienstplichtontduiker is een persoon die geen gehoor geeft aan de oproep om zich te melden voor de militaire dienstplicht. Een deserteur daarentegen, dient reeds als dienstplichtige of beroepsmilitair, maar heeft het leger vervolgens op ongeoorloofde wijze verlaten.

In Turkije worden dienstplichtontduiking en desertie als twee verschillende soorten misdrijven beschouwd en als zodanig bestraft. Artikel 63 (1) (a) van de *Law of 1930 on Absentee Conscripts, Draft Evaders, Persons Unregistered (For Military Service) and Deserters* kent de volgende gevangenisstraffen toe aan dienstplichtontduikers:

- De dienstplichtontduiker krijgt een gevangenisstraf van maximaal één maand indien hij uit eigen wil binnen zeven dagen na aanvang van zijn dienstitijd verschijnt;

⁴⁴⁴ In het Engels bekend als de *Military Draft Law*.

⁴⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 16 en 17 november 2020.

⁴⁴⁶ CNN Türk, *2020 Temmuz bedelli askerlik ücreti açıklandı!, Bedelli askerlik fiyatı ne kadar oldu? ('Het afkoopbedrag van de militaire dienst vanaf juli 2020 is bekendgemaakt!, Hoeveel kost het om de militaire dienst af te kopen?')*, 5 augustus 2020.

⁴⁴⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Turkije, Dienstplicht*, juli 2019, blz. 19. DFAT, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 38. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

- De dienstplichtontduiker krijgt een gevangenisstraf van maximaal drie maanden indien hij binnen zeven dagen na aanvang van zijn dienstdienst wordt gearresteerd;
- De dienstplichtontduiker krijgt een gevangenisstraf van drie maanden tot één jaar indien hij uit eigen wil tussen zeven dagen en drie maanden na aanvang van zijn dienstdienst verschijnt;
- De dienstplichtontduiker krijgt een gevangenisstraf van vier maanden tot anderhalf jaar indien hij tussen zeven dagen en drie maanden na aanvang van zijn dienstdienst wordt gearresteerd;
- De dienstplichtontduiker krijgt een gevangenisstraf van vier maanden tot twee jaar indien hij uit vrije wil na drie maanden na aanvang van zijn dienstdienst verschijnt;
- De dienstplichtontduiker krijgt een gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar indien hij na drie maanden na aanvang van zijn dienstdienst wordt gearresteerd.⁴⁴⁹

Voor desertie staat een gevangenisstraf van één tot drie jaar op grond van artikel 66 (1) (a) van de reeds aangehaalde wet die stamt uit 1930.⁴⁵⁰

De bewegingsvrijheid van dienstplichtontduikers en deserteurs is beperkt. Zij lopen namelijk het risico dat zij als dienstplichtontduiker of deserter geregistreerd staan in het GBT, een datasysteem van de juridische autoriteiten en het veiligheidsapparaat (voor meer informatie over het GBT, zie paragraaf 3.4). Derhalve kunnen zij tijdens een identiteitscontrole op straat of een paspoortcontrole op de luchthaven door de autoriteiten worden geïdentificeerd als zijnde een dienstplichtontduiker of deserter.⁴⁵¹ Om deze reden zullen sommige dienstplichtontduikers en deserteurs volgens een vertrouwelijke bron een drempel ervaren om te proberen op legale wijze Turkije uit te reizen.⁴⁵²

Volgens een vertrouwelijke bron voeren de Turkse autoriteiten een actief opsporingsbeleid tegen deserteurs. Dezelfde bron stelt dat de autoriteiten in sommige gevallen dienstplichtontduikers actief proberen op te sporen en in sommige gevallen niet. Deze bron maakt niet inzichtelijk in welke gevallen een dienstplichtontduiker wel actief wordt opgespoord en in welke gevallen niet.⁴⁵³

8.3 Straffen en sancties voor dienstplichtweigeraars en deserteurs

Dienstplichtweigeraars en deserteurs kunnen vanwege hun dienstweigering of desertie persoonlijke problemen ondervinden met de Turkse autoriteiten. Deze problemen kunnen verschillende vormen aannemen, zoals oplopende geldboetes, het bevriezen van bankrekeningen, de inbeslagname van bezittingen, het stopzetten van salarissen en pensioenuitkeringen, het opleggen van uitreisverboden en strafrechtelijke vervolging.⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ Refworld, *Turkey, Law of 1930 on Absentee Conscripts, Draft Evaders, Persons Unregistered (For Military Service) and Deserters* (officieuze vertaling van UNHCR), 23 mei 1997.

⁴⁵⁰ Refworld, *Turkey, Law of 1930 on Absentee Conscripts, Draft Evaders, Persons Unregistered (For Military Service) and Deserters* (officieuze vertaling van UNHCR), 23 mei 1997.

⁴⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Turkije, Dienstplicht*, juli 2019, blz. 11 en 12. RvE, *Implementation of the Ülke Group of cases against Turkey, Application No. 39437/98*, 20 april 2020. Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) van de Australische regering, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 39. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

⁴⁵² Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁵³ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁵⁴ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) van de Australische regering, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 38 en 39. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

Volgens een vertrouwelijke bron kunnen dienstplichtweigeraars en deserteurs onevenredig of discriminatoir worden bestraft indien zij hun dienstweigering of desertie koppelen aan politieke motieven, zoals Koerdisch activisme.⁴⁵⁵ Een andere bron stelt dat Koerdische dienstplichtweigeraars en deserteurs onevenredig of discriminatoir kunnen worden bestraft indien zij uit een regio komen die bekend staat als een PKK-bolwerk en/of familieleden hebben die bekend staan als PKK'ers.⁴⁵⁶ Voor meer informatie over de positie van Koerdische dienstplichtigen, raadpleeg paragraaf 8.4.

8.4 Militaire dienst en etnische en religieuze minderheden

Gedurende de verslagperiode werd duidelijk dat dienstplichtigen die tot een etnische en/of religieuze minderheid behoren, persoonlijke problemen kunnen ondervinden vanwege hun etniciteit en/of religie. In augustus 2020 berichtte *Vicdani Ret Derneği*, een Turkse vereniging die zich inzet voor de belangen van dienstweigeraars, dat Koerden, alevieten en Armenen onder verdachte omstandigheden het leven verliezen gedurende de militaire dienst. De militaire autoriteiten voeren de doodsoorzaken terug op zelfdodingen, schietongelukken en hartaanvallen, maar volgens *Vicdani Ret Derneği* ging het om haatmisdrijven die werden gepleegd door andere militairen. De vereniging onderbouwde het gestelde niet met concreet bewijsmateriaal en riep op tot nader onderzoek.⁴⁵⁷

Hoewel het onduidelijk blijft in welke mate leden van etnische en religieuze minderheden dodelijk slachtoffer zijn van geweld, kan worden geconcludeerd dat binnen de Turkse strijdkrachten anti-Koerdische sentimenten aanwezig zijn.⁴⁵⁸ In augustus 2020 bijvoorbeeld, kwam naar buiten dat de twintigjarige Osman Özçalımlı, een Koerdische dienstplichtige, plotseling was overleden. Vlak voor zijn dood zou hij een telefoongesprek hebben gevoerd met zijn vader. Tijdens dit gesprek zou Osman hebben verteld dat zijn collega's hem een 'terrorist' noemden vanwege zijn Koerdische achtergrond en dat hij door hen werd bedreigd. Volgens de autoriteiten was Osman overleden aan een hartaanval, maar uit een forensische autopsie bleek een val van grote hoogte de doodsoorzaak te zijn. Hierop spanden de nabestaanden een rechtszaak aan.⁴⁵⁹

In september 2020 werd duidelijk dat een Koerdische dienstplichtige genaamd Doğan Çetin ernstig was mishandeld door twee soldaten, omdat hij zich positief had uitgesproken ten aanzien van Koerdisch taalonderwijs. Na een medische behandeling diende hij een klacht in bij de OvJ.⁴⁶⁰ Hierop werden de twee verdachten verhoord. Deze stelden op hun beurt dat Çetin PKK-gezinde opmerkingen zou hebben gemaakt, waarna de OvJ eveneens een strafrechtelijk onderzoek instelde tegen Çetin. De advocaat van Çetin deed de belastende verklaringen van de twee verdachten af als laster.⁴⁶¹

⁴⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

⁴⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁵⁷ *Vicdani Ret Derneği, Kışlada Kürt, Ermeni ve Aleviler hedef haline geldi (Koerden, Armeniërs en alevieten zijn doelwitten in de kazerne)*, 11 augustus 2020.

⁴⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁵⁹ Mezopotamya Agency (MA), *Family of Kurdish-origin soldier file lawsuit after suspicious circumstances of son's death*, 6 augustus 2020.

⁴⁶⁰ Bianet, *Land Forces Command investigates battery of conscript*, 14 september 2020.

⁴⁶¹ MA, *Irkçi saldırya uğrayan askere soruşturma (Onderzoek naar de soldaat die slachtoffer is van een racistische aanval)*, 4 november 2020.

Dienstplichtigen hebben geen keuze over waar zij worden gelegerd. Zodoende kunnen dienstplichtige Koerden worden gelegerd in Zuidoost-Turkije. De Turkse strijdkrachten maken in principe uitsluitend gebruik van beroepssoldaten in de gewapende strijd tegen de PKK, omdat deze veel beter zijn toegerust en geoefend voor gevechtshandelingen.⁴⁶²

Er bestaan geen rechtsmiddelen en –gronden voor dienstplichtigen om inzet in bepaalde gebieden te weigeren. Dit geldt dus ook voor Koerdische dienstplichtigen die worden gelegerd in Zuidoost-Turkije. Volgens twee bronnen kan dienstweigering in een bepaald gebied leiden tot een geldboete dan wel strafrechtelijke vervolging.⁴⁶³ Een andere bron stelt dat een Koerdische dienstplichtige in de gevangenis zal belanden en zal worden gemarteld indien hij inzet in Zuidoost-Turkije weigert.⁴⁶⁴

Voor zover bekend, bestaat er geen vastomlijnd systeem dat de inzet van dienstplichtigen in bepaalde regio's bepaalt.⁴⁶⁵ Wel merkt één vertrouwelijke bron op dat in sommige gevallen de vaardigheden van een dienstplichtige worden gekoppeld aan een passende functie. Zo kan het voorkomen dat een dienstplichtige met sterke digitale vaardigheden een IT-functie krijgt toebedeeld, aldus de bron.⁴⁶⁶

8.5 Militaire dienst en LHBTI'ers

In het verleden omschreef de *Turkish Armed Forces' Physical Capabilities Regulation* homoseksualiteit als een 'vergevoerde psychoseksuele stoornis'.⁴⁶⁷ In 2013 werd deze regulering gewijzigd, waarbij homoseksualiteit kwam te vallen onder de noemer 'seksuele identiteit en gedragsstoornissen'.⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ Op basis van deze wijziging vormt het hebben van een homoseksuele identiteit en oriëntatie *an sich* geen grond voor ontheffing van de militaire dienstplicht. Enkel wanneer de homoseksuele identiteit en oriëntatie van de dienstplichtige als aanstootgevend kunnen worden ervaren en/of als de homoseksuele dienstplichtige het ongemakkelijk vindt om te dienen, kunnen de autoriteiten ontheffing verlenen van de militaire dienstplicht.⁴⁷⁰ In de praktijk komt het er op neer dat met name homoseksuelen, wier voorkomen en handelen als 'feminien' kunnen worden ervaren, niet geschikt worden geacht voor de militaire dienst, aldus een vertrouwelijke bron.⁴⁷¹

Indien een dienstplichtige LHBTI'er de militaire dienstplicht niet wenst te vervullen vanwege de problematische verstandhouding tussen homoseksualiteit en de Turkse strijdkrachten, dient deze zich uit eigen beweging te wenden tot een medische

⁴⁶² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Turkije, Dienstplicht*, juli 2019, blz. 14 en 15. Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 13 november 2020.

⁴⁶³ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

⁴⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020.

⁴⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 12 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 14 augustus 2020. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020. Vertrouwelijke bron, 16 november 2020.

⁴⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁶⁷ In het Engels aangeduid als een *advanced psychosexual disorder*.

⁴⁶⁸ In het Engels aangeduid als *sexual identity and behavioral disorders*.

⁴⁶⁹ Al Monitor, *Gays seeking military exemption in Turkey no longer need to provide visual proof of their homosexuality*, 17 november 2015. Kaos GL, *Human rights of LGBTI+ people in Turkey, 2019 report*, mei 2020, blz. 76. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

⁴⁷⁰ Al Monitor, *Gays seeking military exemption in Turkey no longer need to provide visual proof of their homosexuality*, 17 november 2015. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

⁴⁷¹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

commissie om ontheffing aan te vragen. De houding van de medische commissie kan variëren van begripvol en tolerant tot homofoob. In geval van het laatste komt het voor dat de commissieleden de procedure opzettelijk vertragen. De commissie kan op verschillende manieren onderzoeken of de homoseksuele gerichtheid van de dienstplichtige kan leiden tot wat de autoriteiten beschouwen als 'bezwaarlijke' of 'ongemakkelijke' situaties. Van de persoon kan worden verwacht dat hij aantoont dat hij lid is van een LHBTI-organisatie of dat hij middels een foto laat zien dat hij heeft deelgenomen aan bijvoorbeeld een Pride-evenement. Een andere methode is dat de homoseksuele dienstplichtige een familielid of vriend meeneemt die getuigt dat hij homoseksueel is. Het kan ook voorkomen dat de persoon honderden vragen dient te beantwoorden over onder andere zijn geestelijke gesteldheid, geloofsleven, beslis- en denkvaardigheden en privéleven. In weer andere gevallen is de enkele verklaring dat hij homoseksueel is voldoende.⁴⁷²

De meeste bronnen geven aan dat dienstplichtige LHBTI'ers in het verleden middels video- en fotomateriaal moesten aantonen dat zij homoseksuele handelingen hadden verricht, maar dat dit nu niet meer gebeurt.⁴⁷³ Eén bron daarentegen, stelt dat het nog steeds kan voorkomen dat een LHBTI'er middels beeldmateriaal moet aantonen dat hij homoseksueel is.⁴⁷⁴

Wanneer een homoseksueel ontheffing krijgt van de militaire dienstplicht, ontvangt hij een ontheffingsrapport.⁴⁷⁵ Een dergelijk rapport wordt op informele wijze aangeduid als *pink slip* of *pink bill*. Deze aanduidingen kunnen als kwetsend en homofoob worden ervaren. Het rapport zou niet expliciet de grond van ontheffing vermelden. Wel vrezen homoseksuelen dat een ontheffingsrapport hun kansen verkleint op de arbeidsmarkt, met name ten aanzien van overheidsbanen.⁴⁷⁶

8.6 Militaire dienst en (vermeende) Gülenisten

Gülenverdachten en -aanhangers in de dienstplichtige leeftijd behoren hun militaire dienst te vervullen, ook al is hun paspoort ongeldig verklaard, is hun Turkse nationaliteit ingetrokken en staan zij op een 'zwarte lijst'. Dienstplichtige Gülenverdachten en -aanhangers hebben wel de mogelijkheid om de militaire dienst af te kopen, net als ieder andere dienstplichtige.⁴⁷⁷ Zoals reeds vermeld, rest een dienstplichtige één maand militaire basistraining indien hij de militaire dienst afkoopt (zie paragraaf 8.1). Dit geldt ook voor Gülenverdachten en -aanhangers die de militaire dienst afkopen. Gedurende deze maand kan de Gülenverdachte of -aanhanger alsnog het doelwit worden van pestgedrag, indien zijn commandant en collega's op de hoogte zijn van zijn (vermeende) Gülenachtergrond, aldus een vertrouwelijke bron.⁴⁷⁸ Een andere bron stelt dat Gülenisten tijdens hun dienstplicht het slachtoffer zouden kunnen worden van mishandeling, marteling of moord, omdat zij als 'terroristen' worden beschouwd. Dezelfde bron heeft deze gestelde mogelijkheid niet nader kunnen onderbouwen met concrete voorbeelden.⁴⁷⁹

⁴⁷² Vertrouwelijke bron, 9 november 2020 en 17 februari 2021. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020. Vertrouwelijke bron, 12 en 13 november 2020 en 11 februari 2021.

⁴⁷³ Al Monitor, *Gays seeking military exemption in Turkey no longer need to provide visual proof of their homosexuality*, 17 november 2015. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Turkije, Dienstplicht*, juli 2019, blz. 19. Vertrouwelijke bron, 12 november 2020.

⁴⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 9 november 2020.

⁴⁷⁵ In het Engels aangeduid als *exemption report*.

⁴⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 9 en 16 november 2020. Vertrouwelijke bron, 12 en 13 november 2020.

⁴⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020. Vertrouwelijke bron, 12 en 13 november 2020.

⁴⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2020 en 6 januari 2021.

9 Vluchtelingen en ontheemden

9.1 Uitgezette Syriërs

Volgens de VN-vluchtelingenorganisatie *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR) verbleven er op 30 september 2020 4 miljoen vluchtelingen en asielzoekers in Turkije, waaronder 3,6 miljoen Syriërs.⁴⁸⁰ Turkije biedt *temporary protection* (TP), oftewel 'tijdelijke protectie', aan Syriërs en staatloze personen uit Syrië.⁴⁸¹ Syriërs en staatloze personen uit Syrië die TP genieten worden in beginsel niet teruggestuurd naar Syrië, tenzij zij vrijwillig willen terugkeren naar Syrië.⁴⁸² In artikel 8 (1) en artikel 12 (1) van de *Temporary Protection Regulation* (TPR) staat vastgelegd op welke gronden iemands tijdelijke TP kan worden ingetrokken. Eén van de intrekingsgronden is dat een persoon is veroordeeld voor een zwaar misdrijf en beschouwd wordt als een gevaar voor de openbare orde en nationale veiligheid (artikel 8 (1) (f) van de TPR).⁴⁸³

Het voorgaand ambtsbericht berichtte over meldingen dat enkele tientallen Syriërs door de Turkse autoriteiten waren uitgezet naar Syrië.⁴⁸⁴ Gedurende de verslagperiode maakten internationale mensenrechtenorganisaties sporadisch melding van uitzettingen van Syriërs. Eind oktober 2019 berichtte HRW met achttien Syriërs te hebben gesproken die tussen juli en september 2019 waren uitgezet naar Syrië.⁴⁸⁵ AI meldde eind oktober 2019 twintig gevallen van gedwongen uitzetting te hebben geverifieerd.⁴⁸⁶

In mei 2020 berichtte AI opnieuw over een gedwongen uitzetting van Syriërs. Het ging om een groep van zes Syriërs in de Centraal-Turkse stad Konya. Zij waren allen in het bezit van een *Geçici Koruma Kimlik Belgesi*,⁴⁸⁷ oftewel een identiteitskaart die duidelijk maakt dat de houder TP geniet in Turkije.⁴⁸⁸ Desondanks werden zij door de politie opgepakt en gedurende één week vastgehouden. Tijdens deze week kregen de mannen niet te horen waarom zij waren opgepakt. Ook werd de groep niet in de gelegenheid gesteld om een advocaat te spreken. De mannen werden verbaal onder druk gezet om een formulier te ondertekenen, waarin stond dat ondergetekende akkoord ging met diens uitzetting. Op 22 mei 2020 werd de groep via de Turks-Syrische grensovergang bij Bab al-Hawa naar Syrië uitgezet.⁴⁸⁹

De Turkse autoriteiten ontkenden dat Syriërs onvrijwillig waren uitgezet naar Syrië en benadrukten dat zij gecommiteerd waren aan een veilige en vrijwillige terugkeer van Syriërs naar Syrië.⁴⁹⁰

⁴⁸⁰ UNHCR, *Turkey*, september 2020, blz. 1.

⁴⁸¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 52.

⁴⁸² UNHCR, *Temporary protection in Turkey*, ongedateerd, geraadpleegd op 12 januari 2020.

⁴⁸³ Refworld, *Temporary protection regulation, Part 1, Objective, scope, basis and definitions* (officiële vertaling van UNHCR), 22 oktober 2014, blz. 3 en 5.

⁴⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 51.

⁴⁸⁵ HRW, *Turkey, Syrians being deported to danger*, 24 oktober 2019. HRW, *'Repatriation' of Syrians in Turkey needs EU action*, 7 november 2019.

⁴⁸⁶ AI, *Turkey, Syrians illegally deported into war ahead of anticipated 'safe zone'*, 25 oktober 2019.

⁴⁸⁷ In de volksmond kortweg *Kimlik* genoemd.

⁴⁸⁸ Voor meer informatie over verblijfsdocumenten voor Syriërs in Turkije, raadpleeg: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Syrië, Documenten*, december 2019, blz. 57 en 58.

⁴⁸⁹ AI, *Turkey, Halt illegal deportation of people to Syria and ensure their safety*, 29 mei 2020.

⁴⁹⁰ AA, *Turkey denies claims of deporting Syrians illegally*, 26 oktober 2019. AA, *'Safe, voluntary return of Syrians a Turkish priority'*, 5 oktober 2020.

9.2 Oeigoeren

9.2.1 Inleiding

Turkije heeft een historische, taalkundige en religieuze band met de Oeigoeren, een moslimminderheid in de West-Chinese provincie Xinjiang die een taal spreekt welke verwant is aan het Turks.⁴⁹¹ Sinds de jaren vijftig van de twintigste eeuw is er een constante stroom van Oeigoerse diaspora die zich in Turkije heeft gevestigd. Schattingen van het aantal Oeigoeren in Turkije lopen uiteen van 35.000 tot 50.000 personen. Daarmee herbergt Turkije de grootste Oeigoerse diasporagemeenschap ter wereld. Veel Oeigoeren hebben zich gevestigd in Zeytinburnu, een wijk in Istanboel.⁴⁹²

9.2.2 Turkse nationaliteit

De vraag of Oeigoeren in Turkije de Turkse nationaliteit kunnen verkrijgen en zo ja, op welke wijze, kan niet eenduidig worden beantwoord. Volgens één vertrouwelijke bron kunnen Oeigoeren op twee manieren de Turkse nationaliteit verkrijgen. Zij kunnen een reguliere aanvraag indienen, waarbij de aanvrager onder andere dient aan te tonen dat deze vijf jaar rechtmatig verblijf heeft genoten in Turkije. Dezelfde bron stelt dat Oeigoeren de Turkse nationaliteit ook kunnen verkrijgen door deze aan te vragen in het kader van *exceptional citizenship*. Daarbij hoeven ze niet te voldoen aan allerlei bureaucratische voorwaarden, zoals bij een reguliere aanvraag. In het geval van Oeigoeren wordt exceptional citizenship verstrekt indien dit de belangen van Turkije dient of enig ander belang. Een aanvraag voor exceptional citizenship wordt door het ministerie van Binnenlandse Zaken voorgedragen aan de ministerraad of de president. Indien betrokkene geen bedreiging vormt voor de nationale veiligheid en de openbare orde kan het verzoek worden ingewilligd.⁴⁹³

Een andere vertrouwelijke bron daarentegen, stelt dat Oeigoeren weliswaar de Turkse nationaliteit op reguliere wijze kunnen aanvragen, maar dat deze aanvragen niet langer worden ingewilligd zoals voorheen. Volgens dezelfde bron worden de afwijzingen niet nader onderbouwd en beschikken de Oeigoerse aanvragers niet over rechtsmiddelen om in bezwaar dan wel beroep te gaan. De bron geeft aan dat het ook heel problematisch is geworden voor Oeigoeren om via het 'sneltraject' van exceptional citizenship de Turkse nationaliteit te verkrijgen.⁴⁹⁴

9.2.3 Verblijf op humanitaire gronden

De vraag of Oeigoeren in Turkije op basis van humanitaire gronden verblijf kunnen verkrijgen kan evenmin eenduidig worden beantwoord. Eén vertrouwelijke bron geeft aan dat Oeigoeren verblijf kunnen verkrijgen op basis van humanitaire gronden. Bij inwilliging wordt eerst een verblijfsvergunning voor de duur van één jaar afgegeven. Indien de houder geen gevaar vormt voor de veiligheid, krijgt deze bij verlenging meestal een verblijfsvergunning voor langdurig verblijf toegekend. De precieze duur van deze verlenging wordt niet nader gespecificeerd, maar kan tien

⁴⁹¹ Voorheen in het Nederlands aangeduid als 'Sinkiang'. Zelfbewuste Oeigoeren verwijzen naar Xinjiang met de aanduiding 'Oost-Turkestan'.

⁴⁹² Radio Free Asia (RFA), *Uyghur mother, daughters deported to China from Turkey*, 9 augustus 2019. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 54. VOA News, *Uighurs concerned China is luring Turkey into silence on Xinjiang*, 19 februari 2020. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020, blz. 86. The Telegraph, *How Turkey is sending Muslim Uighurs back to China without breaking its promise*, 26 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 2 november 2020. The Guardian, *Pressure on Turkey to protect Uighurs as China ratifies extradition treaty*, 29 december 2020.

⁴⁹³ Vertrouwelijke bron, 2 en 9 november 2020.

⁴⁹⁴ Vertrouwelijke bron, 10 november 2020. Volgens twee Amerikaanse krantenartikelen zorgt de toenemende invloed van China op Turkije ervoor dat de Turkse regering zich minder kritisch uitlaat over de mensenrechtensituatie in Xinjiang en dat zij Oeigoerse activisten in Turkije afremt in hun kritiek op de Chinese autoriteiten. National Public Radio (NPR), *'I thought it would be safe', Uighurs in Turkey now fear China's long arm*, 13 maart 2020. The Diplomat, *China buys Turkey's silence on Uyghur oppression*, 21 augustus 2020.

jaar duren. Aangezien de moeilijke situatie voor Oeigoeren in China voortduurt, worden de verblijfsvergunningen voor Oeigoeren door de Turkse autoriteiten verlengd, aldus dezelfde bron.⁴⁹⁵ Echter, een andere vertrouwelijke bron stelt dat Oeigoeren in het verleden relatief makkelijk verblijf konden krijgen op basis van humanitaire gronden, maar tegenwoordig niet meer. Oeigoeren kunnen evenmin hun Turkse verblijfsvergunningen en visa laten verlengen, aldus deze bron.⁴⁹⁶

Volgens een vertrouwelijke bron hebben Oeigoerse houders van een verblijfsvergunning op basis van humanitaire gronden recht op medische behandeling in staatsziekenhuizen en kosteloos onderwijs voor hun kinderen op staatsscholen, mits zij de verzekeringskosten voldoen. Een Oeigoerse houder van een verblijfsvergunning op basis van humanitaire gronden dient zelf inkomen uit arbeid en huisvesting te regelen. Dezelfde bron benoemt verder dat duizenden Oeigoeren in Turkije afhankelijk zijn van voedselpakketten van hulporganisaties, zoals de Turkse ngo *İnsani Yardım Vakfı* (İHH),⁴⁹⁷ en dat zij zwart werk verrichten in bijvoorbeeld restaurants en op markten.⁴⁹⁸ Een andere bron deelt mee dat recent aangekomen Oeigoeren in Turkije geen gebruik kunnen maken van Turkse overheidsdiensten en dat zij zijn aangewezen op zichzelf en liefdadigheid van de plaatselijke gastgemeenschap.⁴⁹⁹

9.2.4

Uitzetting van Oeigoeren

Zover bekend heeft Turkije gedurende de verslagperiode geen Oeigoeren direct uitgezet naar China.⁵⁰⁰ Het voorgaande ambtsbericht over Turkije en het meest recente ambtsbericht over China behandelden een uitzetting van drie Oeigoeren naar Tadzjikistan in juni 2019. Na aankomst in Tadzjikistan werden de drie personen overgedragen aan de Chinese autoriteiten en meegevoerd naar China.⁵⁰¹ Het ging hierbij om Zinnetgül Tursun.⁵⁰² en haar twee minderjarige dochters.⁵⁰³

Eind juli 2020 berichtte de Britse krant *The Telegraph* over een soortgelijke uitzettingszaak. Ditmaal betrof het Aimuzi Kuwanhan, een 59-jarige Oeigoerse vrouw die net als Zinnetgül via Tadzjikistan zou zijn uitgezet naar China.⁵⁰⁴ Volgens een vertrouwelijke bron zouden de Turkse autoriteiten de uitzetting van Kuwanhan hebben ontkend, maar na de gestelde uitzetting is er taal noch teken van haar vernomen.⁵⁰⁵ Een andere bron stelt dat zowel Oeigoerse individuen als groepjes via Centraal-Aziatische landen als Tadzjikistan en Kazachstan worden uitgezet naar China, maar heeft dit niet nader kunnen onderbouwen met concrete voorbeelden.⁵⁰⁶

Eind december 2020 ratificeerde China een uitleveringsverdrag met Turkije dat reeds in 2017 was ondertekend. Mensenrechtenorganisaties en Oeigoerse belangengroepen riepen de Turkse regering op om het uitleveringsverdrag met China niet te ratificeren. Zij vreesden dat met een dergelijk verdrag Oeigoeren direct

⁴⁹⁵ Vertrouwelijke bron, 2, 9 en 13 november 2020.

⁴⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁴⁹⁷ İHH staat in het Engels bekend als *Humanitarian Relief Foundation*. Voor meer informatie, bezoek de Engelstalige website: <https://www.ihh.org.tr/en>.

⁴⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 2 en 9 november 2020.

⁴⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁵⁰⁰ *The Telegraph*, *How Turkey is sending Muslim Uighurs back to China without breaking its promise*, 26 juli 2020. Vertrouwelijke bron, 2 november 2020. Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁵⁰¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 55. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, juli 2020, blz. 87.

⁵⁰² Ook wel gespeld als 'Zinatiguli Tuersun' en 'Jennetgul Tursun'.

⁵⁰³ Radio Free Asia (RFA), *Uyghur mother, daughters deported to China from Turkey*, 9 augustus 2019. Vertrouwelijke bron, 2 november 2020.

⁵⁰⁴ *The Telegraph*, *How Turkey is sending Muslim Uighurs back to China without breaking its promise*, 26 juli 2020.

⁵⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 9 november 2020.

⁵⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

konden worden gedeporteerd van Turkije naar China. Op het moment van schrijven was het onduidelijk of het Turkse parlement zou overgaan tot ratificatie van het uitleveringsverdrag. De MHP, de politieke bondgenoot van Erdoğan, en de oppositie waren tegen het verdrag gekant.⁵⁰⁷

9.2.5

Terugkeer van Oeigoeren naar Turkije

Er was weinig informatie beschikbaar over Oeigoeren die voorheen in Turkije verbleven en nu terug wilden keren naar Turkije. Eén vertrouwelijke bron stelt dat Turkije vandaag de dag ernaar streeft om inreizende Oeigoeren aan de grens te keren, ook wanneer zij beschikken over de juiste documenten. Deze bron vult daarbij aan dat dit streven niet volledig wordt gehandhaafd en dat het kan gebeuren dat een onoplettende douanier een Oeigoer de grens laat passeren.⁵⁰⁸ Een andere bron stelt daarentegen dat Oeigoeren met een Turkse verblijfsvergunning of Turks visum probleemloos Turkije kunnen inreizen, maar dat niet-gedocumenteerde Oeigoeren problemen kunnen ervaren met de Turkse douane.⁵⁰⁹

⁵⁰⁷ The Guardian, *Pressure on Turkey to protect Uighurs as China ratifies extradition treaty*, 29 december 2020. ND, *Turkije geen veilige haven meer voor Oeigoeren*, 30 december 2020. De Standaard, *Chinees-Turks verdrag verontrust Oeigoeren*, 31 december 2020. NOS, *Oeigoeren in Turkije vrezzen uitleveringsverdrag met China*, 12 januari 2020.

⁵⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 6 november 2020.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 18 november 2020.

10 Terugkeer

Het voorgaand ambtsbericht meldde dat Turkije geen wettelijke bepalingen kent die het aanvragen van asiel in het buitenland strafbaar stellen.⁵¹⁰ Voor zover bekend bleef dit onveranderd gedurende de verslagperiode van dit ambtsbericht.⁵¹¹

Het is niet gemakkelijk om eenduidige en verifieerbare informatie te vergaren over de eventuele problemen die (onvrijwillige) terugkeerders zullen ervaren bij aankomst in Turkije. Voor zover bekend, bestaat er namelijk geen volgsysteem dat de ervaringen van (onvrijwillige) terugkeerders monitort en wordt deze problematiek evenmin systematisch bestudeerd door mensenrechtenorganisaties in Turkije.⁵¹²

Het voorgaand ambtsbericht berichtte dat de volgende groepen bij terugkeer naar Turkije in de negatieve belangstelling kunnen staan bij de Turkse autoriteiten: (vermeende) Gülenisten, Koerdische of linkse oppositie-activisten, mensenrechtenverdedigers en dienstplichtontduikers en deserteurs.⁵¹³ Voor zover bekend bleef dit beeld onveranderd tijdens de verslagperiode van dit ambtsbericht.⁵¹⁴

Niet iedere terugkeerder zal per definitie in de negatieve belangstelling staan bij de Turkse autoriteiten. Indien bij de terugkeerder negatieve aantekeningen vermeld staan in één van de verschillende databases van het Turkse veiligheidsapparaat, zoals PolNet (voor meer informatie over PolNet, lees paragraaf 3.4), zal deze worden meegenomen voor een verhoor.⁵¹⁵ Dergelijke aantekeningen kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op iemands kritische uitlatingen op de sociale media of een voormalig dienstverband bij een ngo die op last van de Turkse overheid is gesloten, aldus een vertrouwelijke bron.⁵¹⁶

Indien de terugkeerder beschikt over een geldig paspoort en/of een geldige identiteitskaart, zal de kans kleiner zijn dat deze als verdacht wordt aangemerkt door de Turkse autoriteiten, aldus een vertrouwelijke bron. Echter, dezelfde bron merkt op dat een geldig reisdocument en/of identiteitsbewijs geen garantie vormen voor een probleemloze en veilige terugkeer naar Turkije. Indien een terugkeerder met een geldig paspoort en/of een geldige identiteitskaart in één van de databases omschreven staat als 'verdacht' of 'gevaarlijk', zal deze alsnog worden verhoord en gedetineerd, aldus de bron.⁵¹⁷

⁵¹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 57.

⁵¹¹ DFAT, *DFAT country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 49.

⁵¹² Vertrouwelijke bron, 22 december 2020.

⁵¹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 57.

⁵¹⁴ DFAT, *DFAT country information report Turkey*, 10 september 2020, blz. 50. Vertrouwelijke bron, 22 december 2020.

⁵¹⁵ Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden. Vertrouwelijke bron, 22 december 2020.

⁵¹⁶ Vertrouwelijke bron, datum op verzoek van bron weerhouden.

⁵¹⁷ Vertrouwelijke bron, 22 december 2020.

11 Bijlagen

11.1 Afkortingen en anderstalige begrippen

AA	Anadolu Agency
AI	Amnesty International
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi (Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling)
ATK	Adli Tıp Kurumu (Raad voor Forensische Geneeskunde)
Bakur	Noord (Koerdische benaming voor Zuidoost-Turkije)
Bekçi	buurtwachten of hulppolitie
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (Turkse telecomautoriteit)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi (Republikeinse Volkspartij)
CPJ	Committee to Protect Journalists
CPT	Committee for the Prevention of Torture
DBP	Demokratik Bölgeler Partisi (Democratische Regio Partij)
DEVA	Demokrasi ve Atılım Partisi (Democracy and Progress Party)
DHKP/C	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (Revolutionaire Volksbevrijdingspartij/-front)
e-devlet	Turkse evenknie van MijnOverheid (elektronische overheid)
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ESP	Ezilenlerin Sosyalist Partisi (Socialistische Partij van de Onderdrukten)
EU	Europese Unie
FETÖ/PYD	Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (Fethullah's Terreurorganisatie/Parallele Staatsstructuur)
GBT	Genel Bilgi Toplama Sistemi (Algemeen Informatieverzamelingssysteem)
Gelecek Partisi	Toekomstpartij
HDN	Hürriyet Daily News
HDP	Halkların Demokratik Partisi (Democratische Volkspartij)
Hizmet	Dienstbaarheidsbeweging (Gülenistische term voor de Gülenbeweging)
HRW	Human Rights Watch
HSK	Hakimler ve Savcılar Kurulu (Raad van Rechters en Aanklagers)
ICG	International Crisis Group
ICJ	Internationale Commissie van Juristen
İFÖD	İfade Özgürlüğü Derneği (Freedom of Expression Association)
İHD	İnsan Hakları Derneği (Mensenrechtenvereniging)
İHH	İnsani Yardım Vakfı (Humanitarian Relief Foundation)
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association
IPI	International Press Institute
ISIS	Islamitische Staat in Irak en al-Sham
KADES	Kadın Destek (Women Support)
KAR	Koerdische Autonome Regio
Kimlik	verblijfsdocument voor Syriërs in Turkije
LESSM	Law on the Execution of Sentences and Security Measures
METU	Middle East Technical University (Technische Universiteit van het Midden Oosten)
MHP	Milliyetç Hareket Partisi (Partij van de Nationalistische Beweging)
MIT	Millî İstihbarat Teşkilâtı (nationale veiligheidsdienst)

NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
ngo	non-gouvernementele organisatie
OHAL	Olağanüstü Hal (noodtoestand)
OM	Openbaar Ministerie
OvJ	Officier van Justitie
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê (Koerdische Arbeiderspartij)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (Hoge Raad voor Radio en Televisie)
RvE	Raad van Europa
TBB	Türkiye Barolar Birliği (Turkse beroepsvereniging van advocaten)
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (Human Rights and Equality Institution of Turkey)
TL	Turkse lira
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (bouw- en huisvestingsagentschap van de Turkse overheid)
ToR	Terms of Reference
TP	temporary protection (tijdelijke protectie)
TPR	Temporary Protection Regulation
TTB	Türk Tabipleri Birliği (Turkse artsenvereniging)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (VN-vluchtelingenorganisatie)
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (National Judiciary Informatics System)
VN	Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten
WEF	World Economic Forum (Wereld Economisch Forum)
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu (Raad voor Hoger Onderwijs)

11.2 Nieuwsberichten

Advocatenblad

—, *Politieke gevangenen blijven vast*, 28 april 2020.

Agence France-Presse (AFP)

—, *Cities angered by removal of pro-Kurdish mayors in Turkey*, 25 april 2020.

—, *Istanbul authorities ban Kurdish-language play*, 13 oktober 2020.

Ahaber

—, *FETÖ elebaşının yeğeni Zeynep Gülen tutuklandı ('Zeynep Gülen, de nicht van FETÖ-leider, is gearresteerd')*, 28 oktober 2019.

—, *Terör örgütü elebaşı Fetullah Gülen'in yeğeni Zeynep Gülen skandal kararla tahliye edildi ('Zeynep Gülen, de nicht van de terroristische leider Fetullah Gülen, is vrijgelaten')*, 6 mei 2020.

—, *Istanbul 2. Baro resmen kuruldu! (De 2^e advocatenorde in Istanboel is officieel opgericht!)*, 28 september 2020.

Ahval News

—, *Loathed, hunted down, Gülen Movement finished in Turkey*, 28 februari 2018.

—, *Man arrested for attempt to set fire to Armenian church over pandemic*, 9 mei 2020.

—, *Turkey's government arms night watchmen, sparking parliament brawl*, 11 juni 2020.

- , *Turkish court upholds prison sentence for main opposition Istanbul chair Kaftancıoğlu*, 23 juni 2020.
- , *Erdogan orders shutdown of Istanbul university linked to former ally Davutoğlu*, 30 juni 2020.
- , *Kurdish lives also matter*, 9 september 2020, voor het laatst bijgewerkt op 10 september 2020.
- , *Erdogan ally calls for overhaul of Turkey's top court*, 30 september 2020.
- , *Governor bans Istanbul's first municipal-backed Kurdish play*, 13 oktober 2020.
- , *Turkey targets Kurdish journalists for reporting on helicopter drop of villagers*, 6 oktober 2020.
- , *Turkey faced with a constitutional crisis, says opposition deputy*, 14 oktober 2020.
- , *Erdogan continues repression of Kurdish political and cultural rights*, 9 november 2020.

Alarabiya News

- , *Why is Turkey's Erdogan persecuting the Gulen movement?*, 10 juni 2020.
- , *Erdogan shuts down university in Istanbul linked to rival-ex-PM Davutoglu*, 30 juni 2020.

Algemeen Dagblad (AD)

- , *Nederlandse vrouw die protestliederen maakt in hongerstaking in Turkse cel*, 20 januari 2020.
- , *Netflix schrapt Turkse serie nadat overheid protesteert tegen lhbti-personage*, 22 juli 2020.
- , *Turkije claimt arrestatie commandant Islamitische Staat*, 1 september 2020.

Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)

- , *Levenslange celstraffen voor mislukte staatsgreep Turkije*, 26 november 2020.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)

- , *Niet-jihadistisch terrorisme*, ongedateerd.

Al Jazeera

- , *Turkey seeks arrest of 149 for suspected Gulen links*, 8 juni 2020.
- , *Protests in Turkey over brutal murder of young woman*, 22 juli 2020.
- , *Turkey passes controversial bill tightening grip on social media*, 29 juli 2020.
- , *Thousands rally in Turkey to demand end of violence against women*, 5 augustus 2020.
- , *Turkey says it has arrested top ISIL figure in raid*, 1 september 2020.
- , *Pro-Kurdish politician Tosun sentenced to jail by Turkish court*, 11 september 2020.
- , *Turkey orders dozens of arrests including opposition mayor*, 25 september 2020.
- , *Turkey fines social media giants for breaching new internet law*, 4 november 2020.
- , *Turkey jails hundreds for life over 2016 failed coup attempt*, 26 november 2020.
- , *Turkish court sentences Kurdish former MP to 22 years in jail*, 21 december 2020.
- , *Turkey sentences exiled journalist Can Dundar to 27 years in jail*, 23 december 2020.
- , *Turkish police arrest suspect in killing of female academic*, 30 december 2020.
- , *Turkey slaps advertising ban on Twitter with new social media law*, 19 januari 2021.
- , *US calls for release of jailed Turkish rights activist Kavala*, 11 februari 2021.

AI Monitor

- , *Gays seeking military exemption in Turkey no longer need to provide visual proof of their homosexuality*, 17 november 2015.
- , *Turkey's gay community fights homophobia alongside COVID-19*, 4 mei 2020.
- , *Turkey's crackdown on mayors amounts to coup, says opposition party*, 19 mei 2020.
- , *Erdogan transforms neighborhood watchmen into loyalist force*, 8 juni 2020.
- , *Turkey cries 'LGBT' propaganda after official faces backlash for pedophilia tweet*, 30 juni 2020.
- , *Turkish army accused of throwing Kurdish farmers from helicopter*, 24 september 2020.
- , *Erdogan demands new laws to reel in Turkish medical group*, 15 oktober 2020.

Amnesty International (AI)

- , *Conviction of lawyers deals heavy blow to right to fair trial and legal representation*, 20 maart 2019.
- , *Turkey, Syrians illegally deported into war ahead of anticipated 'safe zone'*, 25 oktober 2019.
- , *Turkey, Prison release law leaves innocent and vulnerable prisoners at risk of COVID-19*, 13 april 2020.
- , *Turkey, Halt illegal deportation of people to Syria and ensure their safety*, 29 mei 2020.
- , *Turkey, Stifling free expression during the COVID-19 pandemic*, 16 juni 2020.
- , *Turkey, Convention on combating violence against women must be implemented not abandoned*, 5 augustus 2020.
- , *Turkey, Torture allegations must be independently investigated*, 25 september 2020.
- , *Turkey, Istanbul court accepts absurd new indictment against Osman Kavala*, 9 oktober 2020.
- , *The Büyükada story is far from over, We stand with Taner, İdil, Özlem and Günal*, 10 december 2020.

Anadolu Agency (AA)

- , *Turkey denies claims of deporting Syrians illegally*, 26 oktober 2019.
- , *Yargıtay 16. Ceza Dairesinden FETÖ üyeliği kriterleri (Het 16e strafbureau van het Hooggerechtshof oordeelt over FETÖ-lidmaatschapscriteria)*, 8 maart 2020.
- , *Turkish parliament passes penal reform law*, 14 april 2020.
- , *Turkish court gives Istanbul gunman 40-plus life terms*, 7 september 2020.
- , *'Safe, voluntary return of Syrians a Turkish priority'*, 5 oktober 2020.
- , *Turkey, 89 FETO-linked suspects arrested, sources say*, 13 oktober 2020.
- , *Turkey nabs 196 FETO suspects trying to escape abroad*, 19 november 2020.
- , *Turkey, Unemployment rate down in September*, 10 december 2020.
- , *Turkey, Senior FETO members brought from Ukraine*, 6 januari 2020.
- , *Turkey, Cult leader gets over 1.000 years in prison*, 11 januari 2021.

Arab News

- , *Turkey bans writing of university dissertations in Kurdish*, 31 juli 2020.

Asia News

- , *Man rips cross from Armenian church in latest attack against Christian sites in Istanbul*, 28 mei 2020.

Australian National Security van de Australische regering

- , *Kurdistan Workers' Party (PKK)*, ongedateerd.

BalkanInsight

—, *Turkey sacks 43 governors for alleged Gülenist links*, 8 september 2020.

Bianet

- , *Ousted Diyarbakir mayor Selcuk Mizrakli handed prison sentence on terrorism charges*, 9 maart 2020.
- , *Hate attack on Armenian Church in Istanbul*, 28 mei 2020.
- , *Pride Week in digital, We don't say: 'We are here, too', We say: 'We are here'*, 10 juni 2020.
- , *Constitutional Court: Rights of Selahattin Demirtaş violated*, 19 juni 2020.
- , *Court of appeal upholds CHP Istanbul Chair Kaftancıoğlu's nine-year prison sentence*, 23 juni 2020.
- , *HDP says police tortured its members with dogs*, 29 juni 2020.
- , *Medium of instruction in Kurdish language department changed to Turkish*, 3 augustus 2020.
- , *HDP deputy Remziye Tosun handed 10-year prison sentence on terrorism charges*, 11 september 2020.
- , *Land Forces Command investigates battery of conscript*, 14 september 2020.
- , *Constitutional Court: rights of Enis Berberoğlu violated*, 17 september 2020.
- , *Lawyers make application for second bar association in Istanbul*, 25 september 2020.
- , *Cars with Azerbaijan flags tour around Istanbul Armenian Patriarchate amid Karabakh clashes*, 29 september 2020.
- , *Constitutional Court rejects appeal against law on 'multiple bar associations'*, 1 oktober 2020.
- , *HDP MP Garo Paylan: There are no winners in war and no losers in peace*, 5 oktober 2020.
- , *4 journalists arrest in Van province*, 12 oktober 2020.
- , *Erdogan calls Turkish Medical Association chair 'a terrorist', hints at new law*, 14 oktober 2020.
- , *Local court defies Constitutional Court ruling of right violation for Enis Berberoğlu*, 14 oktober 2020.
- , *YouTube to open a representative in Turkey*, 16 december 2020.
- , *Leyla Güven transferred to Elazığ Prison*, 23 december 2020.
- , *Male violence, Kemal D. detained for 'killing' Aylin Sözer*, 29 december 2020.

Bloomberg

- , *Turkey's opposition says Erdogan may be creating loyal security force*, 4 juni 2020.
- , *Outcry, arrests in Turkey over Mecca poster with LGBT flags*, 31 januari 2021.

British Broadcasting Corporation (BBC)

- , *Turkey's Wikipedia ban ends after almost three years*, 16 januari 2020.
- , *Osman Kavala, Turkey 're-arrests' activist hours after acquittal*, 18 februari 2020.
- , *Turkey's MPs vote to tighten grip on social media*, 29 juli 2020.
- , *Turkey detains top Islamic State commander in raid*, 1 september 2020.
- , *Sakarya'da fındık toplayan mevsimlik işçilere saldırı iddiasıyla ilgili neler biliniyor; olayla ilgili kim, ne dedi? ('Wat is er bekend over de vermeende aanval op seizoenarbeiders die hazelnoten plukten in Sakarya; wie zei wat?')*, 5 september 2020.
- , *Leyla Güven, Turkey sentences Kurdish politician to 22 years in prison*, 22 december 2020.
- , *Erdogan attacks Europe court's order for Demirtaş's release*, 23 december 2020.
- , *Turkey LGBT, Four students arrested over artwork*, 31 januari 2021.

Cable News Network (CNN) Türk

- , *2020 Temmuz bedelli askerlik ücreti açıklandı!, Bedelli askerlik fiyatı ne kadar oldu? ('Het afkoopbedrag van de militaire dienst vanaf juli 2020 is bekendgemaakt!, Hoeveel kost het om de militaire dienst af te kopen?')*, 5 augustus 2020.
- , *Son dakika ... Adalet Bakanlığı: 289 darbe davasının 276'sı karara bağlandı ('Breaking news ... Ministerie van Justitie: 276 van de 289 staatsgreepzaken opgelost')*, 25 september 2020.

Central Intelligence Agency (CIA)

- , *Turkey, Population, Ethnic groups*, voor het laatst bijgewerkt op 1 juli 2020.

Coalition for Women in Journalism (CFWIJ)

- , *Turkey, We condemn the detainment of Nurcan Kaya*, 28 oktober 2019.

Committee to Protect Journalists (CPJ)

- , *Record number of journalists jailed worldwide*, 15 december 2020.

Daily Sabah

- , *June 24, 2018 parliamentary election results*, ongedateerd.
- , *New app allows victims of domestic violence to notify Turkish police with single button*, 25 maart 2020.
- , *Former Diyarbakır mayor sentenced to prison for PKK links*, 7 april 2020.
- , *Appeals court approves jail time for CHP Istanbul head Kaftancıoğlu*, 23 juni 2020.
- , *Turkey's fight for extradition of FETÖ members hits snags*, 13 juli 2020.
- , *Application submitted for 2nd bar association in Istanbul*, 25 september 2020.
- , *Turkey nabs senior FETÖ member in Algeria in joint operation*, 24 november 2020.

De Morgen (DM)

- , *Turkse evangelist veroordeeld tot meer dan duizend jaar cel voor misbruik en spionage*, 11 januari 2021.

De Standaard

- , *Politie arresteert ruim 80 Koerden*, 26 september 2020.
- , *Chinees-Turks verdrag verontrust Oeigoeren*, 31 december 2020.

De Volkskrant

- , *Koerdische burgemeesters ontslagen en vervangen door 'vertrouwelingen' van de Turkse regering*, 16 mei 2020.
- , *Hoe Turkije de rechtsstaat knevelt*, 31 augustus 2020.
- , *Turks-Nederlandse zussen om de beurt in de cel*, 14 december 2020.
- , *'Veel Turkse atheïsten vrezen hun bureu'*, 7 januari 2020.
- , *Turkse regering brengt sociale media onder controle*, 11 januari 2020.

Deutsche Welle (DW)

- , *Turkey must free jailed rights activist Osman Kavala, rules EU court*, 10 december 2019.
- , *Turkey, Osman Kavala kept in jail despite European human rights court ruling*, 24 december 2019.
- , *Turkey bans Kurdish-language play in Istanbul*, 17 oktober 2020.

Diken

- , *Ilk 'alternatif baro' Istanbul'da kuruldu (De eerste 'alternatieve advocatenorde' is opgericht in Istanboel)*, 30 september 2020.

Duvar English

- , *Man attempts to burn down Istanbul church, blames Christianity 'for spread of coronavirus'*, 9 mei 2020.
- , *YouTube censors famous awards ceremony of Istanbul LGBTI+ Pride Week*, 27 juni 2020.
- , *Ankara court rejects former HDP co-chair Demirtaş's appeal for release despite Constitutional Court's ruling*, 6 juli 2020.
- , *Turkish pro-gov't women's rights organization KADEM voices support for Istanbul Convention*, 3 augustus 2020.
- , *Turkish Interior Minister targets Constitutional Court President after top court permits intercity marches*, 14 september 2020.
- , *Hospital reports prove two men detained in Turkey's east were thrown from military helicopter*, 23 september 2020.
- , *Car envoy stages demonstration in support of Azerbaijan near Armenian Patriarchate in Istanbul*, 28 september 2020.
- , *Erdoğan says he supports nationalist ally's calls for overhauling top court, reinstatement of death penalty*, 1 oktober 2020.
- , *Turkish nationalist think tank targets HDP MP Paylan in message on Armenia-Azerbaijan conflict*, 2 oktober 2020.
- , *Erdoğan targets medical group critical of Turkey's COVID response, calls its chair 'terrorist'*, 15 oktober 2020.
- , *Russia's VKontakte only social media platform to appoint local representative to Turkey, says expert*, 2 november 2020.

English PEN

- , *Writer in residence Nurcan Baysal's home in Turkey raided*, 19 oktober 2019.

EUobserver

- , *Leaked document sheds light on Turkey's 'controlled coup'*, 11 maart 2019.

Eurasianet

- , *War in the Caucasus hits close to home for Turkey's Armenians*, 21 oktober 2020.

Europese Unie

- , *Turkey, Statement by the spokesperson on the death of Ebru Timtik*, 29 augustus 2020.

Financial Times (FT)

- , *Reform bill is new blow for Turkey's judicial system, say lawyers*, 13 juli 2020.
- , *Netflix cancels Turkish drama 'If Only' in row over gay character*, 20 juli 2020.
- , *Political prisoner says Turkey let down by European rights court*, 15 september 2020.
- , *Turkey fines social media giants for failing to comply with new law*, 4 november 2020.
- , *YouTube bows to pressure to set up Turkey office*, 16 december 2020.
- , *Europe's top human rights court orders Turkey to release jailed Kurdish politician*, 22 december 2020.
- , *Turkey's top court rules jailed activist's rights were not violated*, 29 december 2020.
- , *Turkey's youth unemployment compounds broader crisis*, 5 januari 2021.

—, *Turkey's new political parties face struggle in battle against Erdogan*, 18 februari 2021.

Freedom House

—, *Turkey, Büyükada trial verdict lays bare assault on human rights*, 9 juli 2020.

Freemuse

—, *Turkey, Musician sentenced to jail for 'making terrorist propaganda' with music video*, 2 juli 2020.

Gay Star News (GSN)

—, *Turkey is about to put 19 people on trial for organizing a Pride*, 8 december 2020.

Halkların Demokratik Partisi (HDP)

—, *More detentions and arrests against the HDP and unlawful closure of the Democratic Society Congress (DTK) in Diyarbakir, Turkey*, 29 juni 2020.

Human Rights Watch (HRW)

- , *Turkey, Syrians being deported to danger*, 24 oktober 2019.
- , *'Repatriation' of Syrians in Turkey needs EU action*, 7 november 2019.
- , *Turkey should protect all prisoners from pandemic*, 23 maart 2020.
- , *Turkey, Enforced disappearances, Torture*, 29 april 2020.
- , *Turkey, Free rights defender following European Court ruling*, 2 juni 2020.
- , *Turkey, Probes over doctors' Covid-19 comments*, 10 juni 2020.
- , *Turkey, Politically motivated conviction of activists*, 6 juli 2020.
- , *The reform of bar associations in Turkey, Questions and answers*, 7 juli 2020.
- , *Turkey, Police, watchmen involved in torture, ill-treatment*, 29 juli 2020.
- , *Turkey, Lawyers arrested in terror probe*, 16 september 2020.
- , *Turkey, man dies after military custody*, 1 oktober 2020.
- , *Turkey, Politicians and activists detained, Government uses 2014 protests as pretext for political crackdown*, 2 oktober 2020.
- , *Turkey, 2nd politically motivated trial for rights defender*, 26 oktober 2020.
- , *Turkey, Opposition politicians detained for four years*, 19 november 2020.
- , *Turkey, Draft law threatens civil society*, 24 december 2020.

Hürriyet

—, *MIT ByLock'çu isimleri savcılığa gönderdi: 1000 kişili ('MIT stuurde de namen, die ByLock gebruiken, naar het parketL nieuwe lijst van 1.000 mensen')*, 26 oktober 2019.

Hürriyet Daily News (HDN)

- , *ISIL's Istanbul nightclub attack hearing held behind closed doors for 'public security'*, 15 december 2017.
- , *21 members of religious Furkan Foundation, including head, detained in Turkey's Adana*, 30 januari 2020.
- , *Parliament ratifies bill for release of almost 90.000 prisoners*, 14 april 2020.
- , *Suspect detained over attack on Armenian church in Istanbul*, 28 mei 2020.
- , *Three former opposition parties' lawmakers arrested*, 4 juni 2020.
- , *Turkey elections 2018 results – presidential and parliamentary polls, Turkish election results in English*, voor het laatst bijgewerkt op 27 juni 2020.
- , *CHP applies to Constitutional Court over multiple bar law*, 16 juli 2020.
- , *Constitutional Court rules retrial of former CHP MP Berberoğlu over breach of rights*, 18 september 2020.
- , *MHP leader urges reshaping structure of Constitutional Court*, 1 oktober 2020.

- , *Turkish parliament ratifies bill increasing powers of 'night watchmen'*, 11 juni 2020.
- , *Pride celebrated online due to COVID-19 across Turkey*, 29 juni 2020.

İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD)

- , *YouTube precedent threatens free expression*, 18 december 2020.

Internationale Commissie van Juristen (ICJ)

- , *End detention of lawyers held for representing clients, says ICJ*, 14 september 2020.
- , *Turkey, dismissal of judges and prosecutors fundamentally unfair*, 21 oktober 2020.

International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) Europe

- , *Rainbow Europe 2020*, 14 mei 2020.
- , *Turkish court postpones trial of 19 Pride attendees, infringing their right to fair judicial process*, 10 december 2020.

Joinup

- , *Turkey's eJustice system (UYAP)*, gepubliceerd op 10 juni 2007, voor het laatst bijgewerkt op 11 juni 2007.

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ)

- , *As the bill amending the Law on the Execution of Sentences comes into force, government must take urgent action and uphold its responsibilities in combating violence against women!*, 17 april 2020.

Kaos GL

- , *Volkan Hicret, the murderer of Hande Şeker is sentenced for life*, 28 november 2020.

Lawyers for Lawyers

- , *18 lawyers sentenced to long prison terms*, 22 maart 2019.

MetroPOLL Araştırma

- , *Turkey's pulse, November 2020*, op 10 december 2020 geplaatst op Twitter.

Mezopotamya Agency (MA)

- , *Family of Kurdish-origin soldier file lawsuit after suspicious circumstances of son's death*, 6 augustus 2020.
- , *Ajansımızın internet sitesine erişim engeli ('Website van ons bureau geblokkeerd')*, 30 september 2020.
- , *İrkçi saldırıya uğrayan askere soruşturma (Onderzoek naar de soldaat die slachtoffer is van een racistische aanval)*, 4 november 2020.

Middle East Eye (MEE)

- , *Turkey detains three opposition MPs after removing their parliamentary seats*, 5 juni 2020.

Mor Çatı

- , *İçişleri Bakanlığı'nın "Şiddet azaldı" açıklamasına dair (Aldus een verklaring van het ministerie van Binnenlandse Zaken 'Geweld is afgenomen')*, 29 mei 2020.
- , *The Istanbul Convention is on the side of women, do not let misogyny persist!*, 23 juli 2020.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)

- , *Kennisbank terroristische organisaties, Devrimci Halk Kurtulus Partisi/Cephe (DHKP/C)*, voor het laatst gewijzigd op 12 maart 2018.
- , *Kennisbank terroristische organisaties, Partiya Karkerên Kurdistan (PKK)*, voor het laatst gewijzigd op 26 oktober 2018.

National Public Radio (NPR)

- , *'I thought it would be safe', Uighurs in Turkey now fear China's long arm*, 13 maart 2020.

Nederlands Dagblad (ND)

- , *'Turkije geen veilige haven meer voor Oeigoeren'*, 30 december 2020.
- , *Erdogan voegt twee faculteiten toe aan universiteit Istanbul*, 9 februari 2021.

Nederlandse Omroep Stichting (NOS)

- , *Turks hooggerechtshof: oppositieleider heeft te lang vastgezeten*, 19 juni 2020.
- , *Turkse rechtbank veroordeelt Duits-Turkse journalist voor terreurpropaganda*, 16 juli 2020.
- , *Turkse vrouwen straat op voor behoud Istanbul Conventie, 'verdrag redt levens'*, 31 juli 2020.
- , *'Zelfs al moeten we rooksignalen gebruiken, ze kunnen ons niet stoppen'*, 8 augustus 2020.
- , *Levenslang voor aanslagpleger nachtclub Istanbul*, 7 september 2020.
- , *Turbulente week voor Turkse economie, is de lira te redden?*, 14 november 2020.
- , *Gevluchte Turkse journalist veroordeeld tot ruim 27 jaar cel*, 23 december 2020.
- , *Turkije neemt anti-terreurwet aan, Amnesty boos*, 27 december 2020.
- , *Rellen bij protest Turkse studenten tegen benoeming Erdogan-gezinde rector*, 4 januari 2020.
- , *Oeigoeren in Turkije vrezen uitleveringsverdrag met China*, 12 januari 2020.
- , *Honderden arrestaties in Turkije vanwege banden met PKK na vondst lichamen*, 16 februari 2021.

Netherlands Helsinki Committee (NHC)

- , *Defending human rights in Turkey, Canan Arın*, 21 september 2020.

Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC)

- , *'Ga naar Holland' is trending als homofobe sneer in Turkije*, 27 april 2020.
- , *Erdogan zet ook advocatuur naar z'n hand*, 10 juli 2020.
- , *Turkse buurtwacht laat autoriteit gelden*, 22 juli 2020.
- , *Turkije neemt omstreden wet aan die sociale media controleert*, 29 juli 2020.
- , *Nog meer zorgen over Turkse economie na vertrek kopstukken*, gepubliceerd op 9 november 2020 en aangepast op 10 november 2020.
- , *Boegbeeld van de gefnuikte persvrijheid in Turkije*, 24 december 2020.
- , *Erdogan pakt laatste bastions academische vrijheid in Turkije aan*, 22 januari 2021.
- , *NRC, Honderden arrestaties in Turkije om 'banden PKK'*, 16 februari 2021.

OHAL-commissie

- , *Announcement on the decisions of the Inquiry Commission on the State of Emergency Measures*, 2 oktober 2020.

PEN International

- , *Turkey, PEN calls for an end to the harassment of Nurcan Baysal*, 28 april 2020.

POLITICO

—, *Turkey ousts Kurdish opposition's last mayor*, 30 september 2020.

POLITICO Europe

—, *Turkey's LGBTQ community at risk amid rise in homophobic rhetoric*, 24 juli 2020.

Raad van Europa (RvE)

—, *Turkish news agency office raided and four journalists detained*, 13 oktober 2020.

Radio Free Asia (RFA)

—, *Uyghur mother, daughters deported to China from Turkey*, 9 augustus 2019.

Refworld

—, *Turkey, Law of 1930 on Absentee Conscripts, Draft Evaders, Persons Unregistered (For Military Service) and Deserters (officieuze vertaling van UNHCR)*, 23 mei 1997.

Reporters sans frontières (RSF)

—, *Turkey, Rights groups call for urgent release of imprisoned journalists, human rights defenders and others, now at risk of Covid-19*, 30 maart 2020.

Reuters

—, *Turkish judge refuses to throw out trial of student Pride marchers*, 12 november 2019.

—, *Turkey's Erdogan says main opposition should be probed for Gulen links*, 19 februari 2020.

—, *Turkish parliament passes bill to free thousands from prison amid coronavirus*, 13 april 2020.

—, *Turkish parliament strips status of three opposition MPs*, 4 juni 2020.

—, *Father of Turkish NBA player Kanter acquitted of terrorism links*, 19 juni 2020.

—, *Turkey's arrest of lawyers draws international criticism*, 15 september 2020.

—, *Turkey issues detention warrants for 167 over suspected Gulen links – media*, 13 oktober 2020.

—, *Erdogan urges parliament act to curb medical group critical of Turkey's COVID response*, 14 oktober 2020.

—, *Turkish court sentences 2016 coup leaders to life in jail*, 26 november 2020.

—, *Turkish court sentences TV preacher to more than 1.000 years in jail – state media*, 11 januari 2021.

Rûdaw

—, *Turkish government condemned for demolishing library named after legendary Kurdish writer*, 31 mei 2020.

—, *Kurdish singer sentenced to nearly four years by Turkish court for songs*, 20 juni 2020.

—, *Turkish forces raid pro-Kurdish newsrooms in Van, detain four journalists*, 6 oktober 2020.

Sabah

—, *FETÖ'cü Hakan Şükür'ün babası Selmet Şükür ile ilgili son dakika gelişmesi: 15 yıla kadar hapsi istendi... (Laatste nieuws: tegen Selmet Şükürm vader van FETÖ-lid Hakan Şükür, wordt 15 jaar gevangenisstraf geëist...)*, 22 oktober 2020.

ScienceMag.org

—, *Turkish scientists and physicians face criminal investigations after criticizing COVID-19 policies*, 16 september 2020.

Sivil Toplum Susturulamaz

—, *Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi Anayasaya ve Örgütlenme Özgürlüğüne Aykırıdır! (De ontwerpwet ter voorkoming van de financiering en verspreiding van massavernietigingswapens is tegen de vrijheid van vergadering en de grondwet!)*, 22 december 2020.

Star Observer

—, *Court overturns bans on pride events in Turkey*, 29 maart 2020.

The Arab Weekly (AW)

—, *Turkish businessman extradited by Algeria over suspected Gulen connection*, 24 november 2020.

The Diplomat

—, *China buys Turkey's silence on Uyghur oppression*, 21 augustus 2020.

The Economist

—, *Turkey's president cracks down on social media*, 6 augustus 2020.
—, *Turkey locks up Kurdish mayors*, 15 oktober 2020.

The Guardian

—, *Killing of Kurd in Turkey sparks discrimination accusations*, 2 juni 2020.
—, *Three Turkish opposition MPs expelled from office and arrested*, 5 juni 2020.
—, *Alarm at Turkish plan to expand powers of nightwatchmen*, 8 juni 2020.
—, *NBA's Enes Kanter says father acquitted of terrorism charges*, 19 juni 2020.
—, *Murder in Turkey sparks outrage over rising violence against women*, 23 juli 2020.
—, *Human rights courts orders Turkey to free Kurdish politician*, 22 december 2020.
—, *Pressure on Turkey to protect Uighurs as China ratifies extradition treaty*, 29 december 2020.

The Independent

—, *Turkey's Erdogan accused to trying to create 'new militia' after parliament votes to arm watchmen*, 11 juni 2020.
—, *Censorship fears over new social media law in Turkey*, 30 juli 2020.
—, *Femicide in Turkey is rising*, 6 augustus 2020.
—, *Turkey crackdown on leftist Kurdish opposition party*, 29 september 2020.
—, *Turkey fines social media giants for breaching online law*, 4 november 2020.
—, *Turkish philanthropist on trial for alleged failed coup ties*, 18 december 2020.
—, *Turkey's president slams European court for Demirtas ruling*, 23 december 2020.
—, *Turkish lawmakers pass bill monitoring civil society groups*, 27 december 2020.
—, *Turkey slaps advertising ban on Twitter, Pinterest*, 19 januari 2021.
—, *Turkey passes 25.000 COVID-19-related deaths*, 24 januari 2021.
—, *Students arrested in Turkey over Mecca poster with LGBT flags*, 31 januari 2021.
—, *Turkey rejects criticism of its handling of student protests*, 4 februari 2021.
—, *Turkish court refuses to free philanthropist, merges cases*, 5 februari 2021.

The New York Times

—, *Turkey restores Wikipedia after more than 2-year ban*, 15 januari 2020.
—, *Turkey convicts human rights activists on terror charges*, 3 juli 2020.
—, *How Turkey's military adventures decrease freedom at home*, 15 oktober 2020.

- , *Turkey jails hundreds for life in '16 coup attempt*, 27 november 2020.
- , *Turk's economic pain tests Erdogan's power*, 28 december 2020.

The Observers/France 24

- , *Turkish ultranationalists storm Armenian neighbourhoods in Istanbul as fighting rages in Nagorno-Karabakh*, 15 oktober 2020.

The Telegraph

- , *How Turkey is sending Muslim Uighurs back to China without breaking its promise*, 26 juli 2020.

The Washington Post

- , *Turkey's pro-Kurdish mayors in jeopardy*, 21 juli 2020.

Trouw

- , *Bijval voor protest tegen politieke benoeming rector*, 23 januari 2021.

Turkse Ministerie van Binnenlandse Zaken

- , *Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Olaylarında Azalma Görüldü (Huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen zijn gedaald)*, 26 mei 2020.

Türk Tabipleri Birliği (TTB)

- , *About TMA*, 1 augustus 2017.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

- , *Temporary protection in Turkey*, ongedateerd, geraadpleegd op 12 januari 2020.

Vicdani Ret Derneği

- , *Kışlada Kürt, Ermeni ve Aleviler hedef haline geldi (Koerden, Armeniërs en alevieten zijn doelwitten in de kazerne)*, 11 augustus 2020.

Voice of America (VOA) News

- , *Uighurs concerned China is luring Turkey into silence on Xinjiang*, 19 februari 2020.
- , *Kurdish crackdown continues in Turkey, despite health emergency*, 23 maart 2020.
- , *Death of young Kurdish man sparks hate crime debate in Turkey*, 11 juni 2020.

YeniŞafak

- , *DEAŞ'ın emiri Mahmut Özden paketlenince oğlu DEAŞ'ın Türkiye emiri yapılmış: Şafak operasyonu ile oğlu da paketlenildi (Toen Mahmut Özden, de IS-verantwoordelijke, werd opgepakt, werd zijn zoon de IS-verantwoordelijke van Turkije, Zijn zoon is nu ook opgepakt tijdens operatie 'Şafak')*, 3 september 2020.

Yetkin Report

- , *How many Kurds, Sunnis and Alevis live in Turkey?*, 18 november 2019.

11.3 Rapporten en overig

Clingendael

- , *Waiting for blowback, The Kurdish question and Turkey's new regional militarism*, september 2020.

Commissie van Venetië

- , *Penal Code of Turkey*, 15 februari 2016.

—, *Turkey, Opinion on the replacement of elected candidates and mayors, Opinion No. 979/2019*, 18 juni 2020.

Committee for the Prevention of Torture (CPT)

—, *Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 6 to 17 May 2019*, 5 augustus 2020.

Constitutional Court of the Republic of Turkey

—, *Constitution of the Republic of Turkey*, ongedateerd.

Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) van de Australische regering

—, *DFAT Country information report Turkey*, 10 september 2020.

Europese Commissie

—, *Turkey 2020 report*, 6 oktober 2020.

Home Office

—, *Country information and guidance, Turkey, Background information, including actors of protection and internal relocation*, februari 2016.

İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD)

—, *EngelliWeb, 2019, An iceberg of unseen internet censorship in Turkey*, augustus 2020.

İnsan Hakları Derneği (İHD)

—, *Special report, Enforced statements, interviews, informant-making and abductions through coercion and threats in 2020*, 5 november 2020.

—, *Verilerle 2020 Yılında Türkiye’de İnsan Hakları İhlalleri (Schendingen van de mensenrechten in Turkije in 2020)*, 9 december 2020.

International Crisis Group (ICG)

—, *Calibrating the response, Turkey’s ISIS returnees*, 29 juni 2020.

International Press Institute (IPI)

—, *Turkey’s journalists on the ropes, Joint international press freedom mission to Turkey (October 6 – 9, 2020), Mission report*, 30 november 2020.

iPROCEEDS

—, *General guide on protocols on interagency and international cooperation for investigations involving proceeds from crime online*, 28 mei 2017, blz. 18.

Kadir Has-Universiteit

—, *The perception of gender and women in Turkey, 2020*, uitgegeven in 2020.

Kaos GL

—, *Homophobia and transphobia based hate crimes in Turkey, 2019 review*, mei 2020.

—, *Human rights of LGBTI+ people in Turkey, 2019 report*, mei 2020.

—, *Newsletter, Vol. 8*, 13 juli 2020.

Leden van het Europees Parlement

—, *A call for immediate action to stop Turkey’s attacks against peace and democracy, in Kurdistan and everywhere*, 6 juli 2020.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

- , *Thematisch ambtsbericht Turkije, Dienstplicht*, juli 2019.
- , *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019.
- , *Thematisch ambtsbericht Syrië, Documenten*, december 2019.
- , *Algemeen ambtsbericht China*, juli 2020.

Press in Arrest

- , *A 'major crime' in Turkey: journalism*, 10 januari 2021.

Refworld

- , *Temporary protection regulation, Part 1, Objective, scope, basis and definitions* (officieuze vertaling van UNHCR), 22 oktober 2014.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

- , *Turkey*, september 2020.

United States Department of State (USDoS)

- , *Country reports on terrorism, 2019*.
- , *Turkey 2019 human rights report*, publicatiedatum onvermeld.

Raad van de Europese Unie

- , *Council decision (CFSP) 2019/1341*, 8 augustus 2019.

Raad van Europa (RvE)

- , *Implementation of the Ülke Group of cases against Turkey, Application No. 39437/98*, 20 april 2020.

Werkgroep inzake gedwongen en onvrijwillige verdwijningen van de VN

- , *UA ALB 1/2020*, 20 maart 2020.
- , *Enforced or involuntary disappearances*, 7 augustus 2020.

We Will End Femicide Platform

- , *2019 annual report*, 20 januari 2020.
- , *Nisan 2020 Başvuru Karşılama Raporu (April 2020, Het rapport over ontvangen meldingen)*, 5 mei 2020.